

mg.yoe.com

မြန်မာ့လောကွတ်
၂၀၀၄ စာစု
ဒေါက်တာသန်းထွန်း

mg.yoe.com

mgyoe.com

မြန်မာ့လောကွတ်
၂၀၀၄ စာစု
ဒေါက်တာသန်းထွန်း

DTH0009
3,000.00 KS

mg yoe.com
မြန်မာ့လောကွတ် (၂၀၀၄ စာစု)
ဒေါက်တာသန်းထွန်း

ပုံနှိပ်ပျက်တမ်း

စာမူခွင့်ပြုချက်အမှတ်	-	၄၀၀ ၅၃၉ ၀၄၁၁
မျက်နှာပုံးခွင့်ပြုချက်အမှတ်	-	၄၀၀ ၅၇၇ ၀၅၁၁
ထုတ်ဝေသူ	-	ဦးစန်းဦး
ပုံနှိပ်သူ	-	ဒေါ်ဝင်းမာ
မျက်နှာပုံးဓာတ်ပုံ	-	အေအက်စ်တီ
ကွန်ပျူတာဖလင်	-	အီးဂဲလ်
လက်ခွဲဖလင်	-	အေဇက်
စာအုပ်ချုပ်	-	ကိုမြင့်၊ ညီဝင်းမြင့်

၀ ၀ ၀ . ၀ ၄

သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ
 မြန်မာ့လောကွတ် -၂၀၀၄ စာစု /
 ဒေါက်တာသန်းထွန်း၊ ရန်ကင်း၊
 စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ၊ ၂၀၁၁၊
 စာမျက်နှာ ၂၇၄ မျက်နှာ၊
 ၁၄ .၅ စင်တီ x ၂၂ စင်တီ
 (၁) မြန်မာ့လောကွတ် -၂၀၀၄ စာစု

၂၀၁၁ နိုဝင်ဘာလ၊ အုပ်ရေ ၅၀၀
 ရောင်းစျေး ၃ ၀ ၀ ၀ ကျပ်

မာတိကာ

◆ သန်းထွန်းအကြောင်း အရိပ်အမြွက်	-
၁ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း သုတေသန	၁
၂ သုတေသနထုံး	၉
၃ ရှေးသတ်ပုံနဲ့ အခုသတ်ပုံ	၁၂
၄ သမိုင်းကျမ်း ရေးတဲ့အခါ	၁၄
၅ ကပိလဝတ် ရှာပုံတော်	၁၇
၆ မိုန်ဝင်မိုန်ထွက် စိုးတဝါး	၂၃
၇ ဟိုင်းကြီး ခေါ် နဂရစ်	၂၉
၈ သုတေသနစာတမ်း ပြုစုခြင်း	၃၅
၉ မြန်မာစာအုပ်တွေမှာ အက္ခရာဝလံ အညွှန်းထည့်ရန် နှိုးဆော်ချက်	၃၉
၁၀ အရေးပေါ်ကဏ္ဍသိုလ်	၄၂
၁၁ ကဏ္ဍ	၄၅
၁၂ မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့အတွက် လူမှုရေး	၄၉
၁၃ မန္တလေးလက်မှု	၅၁
၁၄ ကဏ္ဍမွေတော် ၃၀၀၀	၅၄
၁၅ မွေးနေ့ပွဲ	၅၆
၁၆ ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး	၆၀

၁၇ မဏိပူရမှ အဝ၊ ပြီးမှ ရိုးမကျော်ပြီး ရခိုင်ခရီးစဉ်	၆၄
၁၈ Ayut'ia Men in the Service of Myanma Kings, 16 th & 17 th Centuries*	၉၇
၁၆ ၁၉-၁၇ ရာစုနှစ်က ယိုးဒယားလူမျိုး မြန်မာမင်းမှုထမ်းများ	၁၁၂
၂၀ The Influence of Occultism in Myanma History with special reference to Bodawpaya's reign (1782-1819)*	၁၃၈
၂၀ Sanskrit Text imported into Myanma Between 1786 and 1818	၁၆၄
၂၂ မြန်မာသမိုင်းတွင် လောကီပညာအရေးပါပုံ	၁၇၈
၂၃ မြန်မာ့အနုပညာနှင့် စိသုကာပညာသမိုင်း	၂၁၃
၂၄ မြန်မာနိုင်ငံရောက် ခြာဟွဏ်နတ်မင်းကြီးများ	၂၃၀
၂၅ မြန်မာ့လောကွတ်	၂၃၉
၂၆ ဟန်နဲ့ ပုံစံ	၂၄၂
၂၇ ဘာသာရပ်ဆိုင်ရာစာတမ်း	၂၄၅
၂၈ ဆလုံ (ခေါ်) မော်ကင်း	၂၄၈
၂၉ သာသနာနှစ်	၂၅၃
၃၀ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ဆေးပညာ	၂၅၆
၃၁ လိုချင်တာမရှာနဲ့ တွေ့တာမှတ်	၂၇၀

အမှတ်စဉ်

သမိုင်းသုတေသနပညာရှင်ကြီး ဒေါက်တာသန်းထွန်း (၁၉၂၃-၂၀၀၅) ရဲ့ စဉ်ဆက်မပြတ် ကြိုးပမ်းအားထုတ်ရေးသားခဲ့တဲ့ စာတမ်းတွေ၊ ဆောင်းပါးတွေကို စုစည်းစီစဉ် ထုတ်ဝေဖို့ သင့်တယ်လို့ ယူဆတဲ့အလျောက် သူ့ရဲ့ စာမူတွေကို နှစ်အလိုက် စာစုစာရင်းတွေကတစ်ဆင့် စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် စုဆောင်းခဲ့ပါတယ်။ အတော်များများရရှိပြီး တချို့လည်း ဆက်ပြီးရှာဖွေဖို့ ကျန်နေသေးတာပေါ့။

စပြီးထုတ်တော့မယ်လို့ စီစဉ်တဲ့အခါကျမှ စာမူအားလုံး ကောက်သင်း မကောက်နိုင်သေးတဲ့ ကျွန်တော်တို့ရဲ့ အားနည်းချက်ကြောင့် အကြောင်းအရာ တူတွေ စုထုတ်ဖို့ မဖြစ်နိုင်သေးတာ သွားတွေ့ရပါတယ်။ မမှီတဲ့ပန်း လှမ်း ချင်တယ်ပဲဆိုဆို စီစဉ်သူများရဲ့ စိတ်သဘောထားက အားလုံးပြည့်စုံမှ လုပ်ကြဖို့ဆိုရင် မလုပ်ဖြစ်ကြတာ၊ စိတ်ကူးတွေ လေထဲလွင့်သွားတာ ဖြစ် တတ်လွန်းတော့ ဒီအဆင့်မှာပဲ ဒီအလုပ်ကို နိုင်သရွေ့က စလိုက်ချင်ကြပြီ။

ဒါကြောင့် အဆင်ပြေနိုင်ဆုံးကိုစဉ်းစားတော့ နှစ်အလိုက် စာစုစာရင်း တွေကို အခြေခံပြီး နှစ်အလိုက် စာစုတွေပဲ ထုတ်လိုက်ရင် ပထမအဆင့် ဖြစ်နိုင်မယ်လို့ တွေးပါတယ်။ လုံးချင်းဖြစ်ပြီးသွားတာတွေတော့ ချန်ခဲ့ရတာ ပေါ့။ ပြီးတော့ လက်လှမ်းမမီ၊ ရှာမတွေ့သေးတာဆိုလည်း နောက်အတွဲတွေ မှာ ဖြည့်စွက်ချက်ဆိုပြီး ထပ်ထည့်ဖို့ လျာထားတယ်။ ပရုဖ်တွေအကြိမ်ကြိမ် ဖတ်ပေမယ့် မှားယွင်းသွားတာတွေလည်း ပြင်ဆင်ချက်ဆိုပြီး ထည့်ရမှာပါပဲ။

ဆရာကြီးရဲ့ သုတေသနလုပ်ငန်းတွေမှာ ပါဝင်ခဲ့သူတွေ လက်တွဲ
ကူညီခဲ့သူတွေ၊ ဆရာကြီးရှိစဉ် ပညာအရိပ်ခိုခဲ့ရသူတွေ၊ ဆရာကြီးအကြောင်း
ကျွန်တော်တို့ထက်ပိုပြီး လေးလေးနက်နက် ချဉ်းကပ်ဖြစ်သူတွေရဲ့ အကြံ
ဉာဏ်တွေ၊ ဖြည့်စွက်ချက်တွေ၊ ကျွန်တော်တို့ကို ကူညီပံ့ပိုးရှာဖွေပေးမယ့်
စာမူလက်ကျန်တွေကိုတော့ လေးလေးစားစား မွတ်မွတ်သိပ်သိပ် မျှော်လင့်
ကိုးစားလျက် ရှိပါတယ်။ နောက်ဆက်တွက်မယ့်နှစ်အလိုက် စာစုတွေထဲမှာ
ဝိုင်းပြီး ပြင်ကြဖြည့်ကြ လုပ်ပေးကြမယ်လို့လည်း ယုံကြည်ပါတယ်။ အခု
ထွက်သွားပြီးတာ ၂၀၀၂ စာစုပါ။ အခု ၂၀၀၄ စာစုကို ဆက်လက်ထုတ်ဝေ
ပါတယ်။

သုတေသနလုပ်ငန်းများ ထွန်းကားပါစေ။
သမိုင်းအချက်အလက်များ မှန်ကန်အောင် တည်ဆောက်နိုင်ပါစေ။

စိတ်ကူးချိုချို

သန်းထွန်းအကြောင်း အရိပ်အမြွက်

၆ ဧပြီ၊ ၁၉၂၃ မှာ မွေးတဲ့ သန်းထွန်းက ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်ကပေးတဲ့ ပထမဘွဲ့၊ ဝိဇ္ဇာ၊ ဒုတိယဘွဲ့၊ ဝိဇ္ဇာဂုဏ်ထူး (သမိုင်း)၊ တတိယဘွဲ့၊ မဟာဝိဇ္ဇာ (သမိုင်း)၊ စတုတ္ထဘွဲ့၊ ဥပဒေဝိဇ္ဇာ၊ လန်ဒန်တက္ကသိုလ်ကပေးတဲ့ Ph.D နဲ့ D.Lit များကို မြန်မာနိုင်ငံ ရှေးဟောင်းသမိုင်းနဲ့ဆိုင်တဲ့ အထောက်အထားတွေ အသုံးပြုပြီး ကျမ်းတွေ၊ စာတမ်းတွေ ပြုစုရေးသားတဲ့အတွက် ရရှိခဲ့ပါတယ်။ (ဂုဏ်ထူးဆောင်ပေးသောဘွဲ့များ မဟုတ်ပါ။)

ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် သမိုင်းဌာနမှာ အချိန်ပိုင်းနည်းပြက ကထိကအထိ တစ်ဆယ့်ရှစ်နှစ် အမှုထမ်းပြီးနောက် မန္တလေးတက္ကသိုလ်မှာ သမိုင်းပါမောက္ခအဖြစ် တစ်ဆယ့်ရှစ်နှစ် အမှုထမ်းပါတယ်။ စာသင်ကြားပို့ချရေးကို ပေါ့ပေါ့တန်တန် လုပ်ပြီး သုတေသနကို လေးလေးနက်နက် လုပ်ပါတယ်။ ဒါနဲ့ တောင် အလုပ်မပြုတ်ဘူးလို့ အံ့ဩသူတွေ ရှိပါတယ်။

သုတေသနရောင်းရင်းအဖြစ် ကျိုတိုတက္ကသိုလ်၊ တိုကျိုနိုင်ငံခြားဘာသာသင်တက္ကသိုလ်၊ တိုကျိုခရစ်သာသနာဝင်တက္ကသိုလ်၊ မြောက် အိလီနွိုက်တက္ကသိုလ်၊ မစ်ချီဂန်တက္ကသိုလ်တွေမှာ အစုစု ရှစ်နှစ်မျှ အမှုထမ်းခဲ့ပါ

တယ်။ ခရစ်နှစ်၊ နှစ် ၂၀၀၀ မှာ ဖုကုအိုကာ ပညာရှင်ဆုကို ရခဲ့လို့ သမိုင်း သုတေသနလုပ်ငန်းကို အများကြီး ပွားများလုပ်ကိုင်ခွင့် ရခဲ့ပါတယ်။

အခု အသက် ၈၁ မှာ အိုနာကလဲ့လို့ တခြား ဘာရောဂါမှမရှိ၊ ရှေး ကအတိုင်း သုတေသနကို လုပ်မြဲဖြစ်ပါတယ်။ တက္ကသိုလ်တွေက ကူညီပြီး သင်ကြားပေးဖို့ ခိုင်းကြလို့ စိတ်ဆင်းရဲနေပါတယ်။ ရှောင်နိုင်ဖို့လည်း အားပြု ဆဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ဇနီး ဒေါ်ခင်ရီ၊ သမီး မဉ္ဇူတို့နဲ့ မြန်မာနိုင်ငံ ရန်ကုန်မြို့တော်၊ လှိုင်မြို့ နယ်၊ ရပ်ကွက် ၁၁၊ ယောဂီကျောင်းလမ်း၊ အိမ်နံပါတ် ၁၅၅ (က)မှာ နေထိုင်ပါတယ်။

ကိုယ်ရှာဖွေတွေ့ရှိတဲ့ အသိသစ်ကို သူတစ်ပါးကိုလည်း အသိပေးဖို့ လိုတဲ့အတွက် စာရေးပါတယ်။ စာရေးဆရာ မဟုတ်ပါ။

သန်းထွန်း
၂၀၀၄၊ ဧပြီ၊ ၁-၁၅၊
ခေတ်ဆန်းဂျာနယ်၊ အမှတ် ၇/၀၄။

မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း သုတေသန

အာရှတိုက်က နိုင်ငံကြီးတွေဖြစ်တဲ့ အိန္ဒိယနဲ့ တရုတ်ကို ဥရောပတိုက်က လူမျိုးအသီးသီးဟာ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးအရ ရောက်လာကြတဲ့အခါ ရောက်ရာဒေသရဲ့ ပထဝီဝင်နဲ့ ရာဇဝင်ကို သိဖို့လိုတယ်။ သူတို့ လာရတဲ့ အကြောင်းကတော့ ...

(၁) ခရစ်ယာန်သာသနာပြုဖို့။

(၂) အာရှနိုင်ငံအသီးသီးက မင်းတွေဆီမှာ (ကြေးစားစစ်သား အဖြစ်နဲ့) အမှုထမ်းဖို့။

(၃) ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားဖို့။

(၄) နယ်မြေသိမ်းယူပြီး လက်နက်နိုင်ငံထူထောင်ဖို့ ဖြစ်ပါတယ်။

နယ်မြေသိမ်းမိရင် အုပ်ချုပ်ရေးတာဝန်ကို ယူရတယ်။ အဲဒီတာဝန်ကို သူတို့ သိပ်ပြီးရှောင်ချင်တယ်။ လုပ်ငန်းသဘော ပြောရရင် အာရှတိုက် သားနဲ့ ဆက်သွယ်တဲ့အခါ အဲဒီလူတွေရဲ့ သမိုင်းနောက်ခံကို သိထားရင်၊ သူတို့ရဲ့ဘာသာစကားကို တတ်ကျွမ်းရင်၊ ဆက်ဆံရေးအဝဝမှာ သိပ် အဆင်ပြေမယ်။ ဒါကြောင့် နိုင်ငံသမိုင်းကို လေ့လာကြတယ်။ သူတို့လို နောက်ရောက်လာပြီး သူတို့လုပ်ငန်းကို ဆက်ခံမယ့်လူတွေကို သူတို့ သိသမျှကို တစ်ဆင့်ပြောချင်တယ်။ အဲဒါကြောင့် အာရှတိုက်သားတွေရဲ့

နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ ဓလေ့နဲ့ ယုံကြည်မှုတွေကို တတ်နိုင်သ လောက် စုံအောင် လေ့လာပြီး သိသမျှ မှတ်တမ်းထားခဲ့တယ်။ အဲဒီအခါ လုပ်နေကျနည်းကတော့ ကျမ်းပြုတာ ဖြစ်ပါတယ်။

ကျမ်းပြုပြီးဆိုတဲ့အခါ ဒီကျမ်းဟာ ဘယ်သူ့အတွက် ရေးတာလဲလို့ သတ်မှတ်ဖို့လိုတယ်။

(၁) ဗဟုသုတလိုလားလို့ အသင့်အတင့်သိရုံ ဖတ်ချင်တဲ့လူလား။

(၂) သတ်မှတ်ပြီး ဒေသတစ်ခုကို စိတ်ဝင်စားပြီး အခြေခံအကြောင်း အချက်တွေကို သိပြီးဖြစ်ပေမဲ့ နည်းနည်း ထပ်သိချင်သေးတဲ့လူ အတွက် လား။

(၃) ဒေသတစ်ခုကို နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနဲ့ သာသနာရေး ဝင်ရောက်ပြီး မိမိကိစ္စကို အထူးအောင်မြင်ဖို့ လိုလားသူလား။

(၄) အထူးပြုပြီး လေ့လာချင်တဲ့ ပညာရှင်လားဆိုတာ သိမှ အပေါ့ အလေး အကဲဖြတ်ပြီး ရေးသားရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

အထူးပြု လေ့လာသူတွေအတွက် 'သုတေသန' လုပ်ပြီးမှ ရေးသင့်ပါတယ်။ အရင်းအမြစ်ပေါ်အောင် ရှာဖွေလေ့လာပါဆိုတဲ့သဘော ဖြစ်ပါတယ်။ ပုဂံခေတ် ကျောက်စာတွေထဲမှာ သဗ္ဗညုတဉာဏ်ကို 'သိစပ်မြင်နဲ့' လို့ မြန်မာပြန်တယ်။ အခုတော့ 'သိမြင်နဲ့စပ်'လို့ အထားအသို နည်းနည်း ပြင်တယ်။ အခုလိုပြင်တော့ အဓိပ္ပာယ်နည်းနည်းပေါ့သွားတယ်လို့ ထင်မိပါတယ်။ သိတယ်ဆိုရာမှာ အကြောင်းအကျိုး ဆက်စပ်သိရမယ်။ အဲဒါ အပြင် ပတ်ဝန်းကျင်အခြေအနေနဲ့ ဘယ်လိုဆက်သွယ်လို့ ဘယ်လို အကျိုး ဆက် ရှိနိုင်မလဲလို့လည်း ဆင်ခြင်ရမယ်။ အဲဒါလောက် မကြီးကျယ်ပေမဲ့ တတ်နိုင်သလောက် ပြည့်စုံရမယ်ဆိုတဲ့ နှိုးဆော်တိုက်တွန်းချက် ပါတယ်။ အဲဒါလို ပြည့်စုံအောင်ရှာဖွေတာကို RESEARCH လို့ ခပ်လွယ်လွယ် ဝေါဟာရတစ်ခုကို သုံးလိုက်တယ်။ 'ပြန်ရှာတယ်'လို့ အဓိပ္ပာယ်ရတယ်။ အဲဒီဝေါဟာရကို နည်းနည်း ရှင်းရရင် ...

(၁) ဖြစ်ပျက်ပြီးသား အကြောင်းအရာကို (၂) နှစ်ကာလကြာလို့ မေ့ပြီ၊ (၃) ဒါကို ပြန်ပြီးဖော်ထုတ်တာ ဖြစ်ရမယ်။ (၄) ဒီလို ဖော်ထုတ်တဲ့ အခါ တတ်နိုင်သလောက် ပြည့်စုံစေရမယ်။ (၅) ဒါမှ အခုလူတွေ သိပြီးသား

အပေါ်မှာ ပိုသိလာမယ်။ (၆) အခုလူတွေ သိသမျှမှာ မှားတာကိုပြင်မယ်၊
 (၇) လိုတာကိုဖြည့်မယ်၊ (၈) ဒီလိုပြင်ဆင်ဖြည့်စွက်တဲ့ အသိဉာဏ်ကို
 ဘယ်လိုအကျိုးရှိအောင် လက်တွေ့အသုံးချမယ်၊ (၉) ရှာဖွေတဲ့ လူတွေထဲမှာ
 ဘယ်သူက အရင်အဦးဆုံး ဒီအသိကို ဖော်ထုတ်တယ်ဆိုတာကို မှတ်သား
 မယ်၊ (၁၀) သူရတဲ့နည်းပညာကို သူ့မူပိုင်လို့ သတ်မှတ်ပြီး ငွေကြေး၊ ရာထူး၊
 စည်းစိမ်တွေကို ထိုက်သင့်သလောက် ဆုအဖြစ် ခံစားခွင့်ရအောင် လုပ်ပေး
 တယ်၊ (၁၁) အသစ်တွေ့ရှိချက်ကို အများတကာ အကျိုးရှိအောင် စာတမ်း၊
 စာစောင်၊ စာအုပ် ရေးသားပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေစေတယ်။ ဒီလို အကြောင်းအချက်တွေ
 ကြောင့် လူတွေဟာ သုတေသနလုပ်ဖို့ အားရှိလာတယ်။ ဒါပေမဲ့ ငါ သုတေ
 သနလုပ်တာ ငါ့အတွက် အကျိုးအမြတ်ရှိရမယ်လို့ စိတ်ထားမရှိကြပါ။
 ငါ့အလုပ် အောင်မြင်တယ်ဆိုပြီး ကျေနပ်နှစ်သက်မှုဟာ အမြတ်ဖြစ်ပါတယ်။

အင်္ဂလိပ်ဝေါဟာရ RESEARCH ကို မြန်မာလို ဘယ်လိုရေးမလဲ
 လို့ ၁၉၀၀ လောက်က စဉ်းစားကြတယ်။ မူလစကားမှာ ပြန်ရှာတယ်လို့
 အဓိပ္ပာယ်ရှိလေတော့၊ DISCOVERY ပြန်တွေ့တယ်ဆိုတဲ့ သဘော
 မဟုတ်ပါ။ အသုံးချနည်းရှာတယ်၊ အရင်က အသုံးချပုံထက် ပိုပြီးအသုံးကျ
 တဲ့နည်းကို တွေ့အောင်ကြိုးစားတယ်ဆိုတဲ့ သဘော သက်ဝင်တယ်။ အဲဒါ
 ကြောင့် အကြောင်းခြင်းရာတစ်ခုကို အခြေတည်အသုံးချနည်းသစ်ကို ထွင်
 တယ်လို့ သဘောအဓိပ္ပာယ်ရအောင် ပေါင်းစပ်ပြီး တီထွင်တယ်လို့ ပြောရ
 မလား၊ စဉ်းစားကြည့်တယ်။ နောက်တစ်မျိုးပြောစရာက သိပြီးရှိပြီးကို
 တွင်တွင်ကျယ်ကျယ် အသုံးချနိုင်ဖို့ စီစဉ်ရမယ်။ သုတေသနလုပ်တဲ့သူဟာ
 ကျောင်းဆရာဖြစ်ရင် အသုံးချဖြစ်ဖို့ အလွယ်နဲ့ လုပ်နိုင်ပါတယ်။ ဒီအချက်
 တွေကို သိသာမြင်သာအောင် နမူနာနဲ့ ပြောပါရစေ။

ကျွန်တော် လန်ဒန်တက္ကသိုလ်၊ အရှေ့တိုင်းနဲ့ အာဖရိကမှာသွားပြီး
 မြန်မာနိုင်ငံ ပုဂံခေတ် ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်ကို ရေးမယ်လို့ ဆုံးဖြတ်တယ်။

၁။ ရာဇသင်္ကြံရေးတဲ့ 'သာသနာလင်္ကာရ'စာတမ်း ရှိတယ်။

၂။ အဲဒီကျမ်းကို ပြင်ဆင်ဖြည့်စွက်မယ်။

၃။ ပုဂံခေတ် ကျောက်စာတွေကို သုံးပြီး အလိုအပို၊ အဖြတ်
 အတောက်၊ အဖြည့်အစွက် လုပ်မယ်။

၄။ လုပ်ချိန်နှစ်နှစ်၊ အကြောင်းပြချက်ခိုင်လုံရင် အချိန်ပိုရနိုင်တယ်။ ဒါပေမဲ့ နှစ်နှစ်ထက်ပိုပြီး မရနိုင်ပါ။

၅။ အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ ရေးမယ်၊ ကျမ်းဖြစ်အောင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ ရေးနိုင်ပါ့မလား။

၆။ လမ်းညွှန်ဖို့ဆရာ ဘယ်မှာလဲ။ သင်ဆရာ၊ မြင်ဆရာ၊ ကြားဆရာမှာ သင်ဆရာမရှိ။ မြင်ဆရာရှိနိုင်တယ်။ သီဟိုဠ် ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ထိုင်း ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ မဇ္ဈိမဒေသ ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ တရုတ်ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ တိဗက် ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ဂျပန်ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ကောရေယ (ကိုရီးယား) ဗုဒ္ဓသာသနာတွေကို ဖတ်၊ ရေးဟန်ကို အတုခိုး၊ ခရစ်သာသနာ၊ ဗုဒ္ဓအယူဝါဒ၊ မူဆလင်တွေအတွက် မိုဟာမက် ဆိုဆုံးမချက်၊ ဒါတွေကို စံထားပြီး သူတို့ရေးပုံ၊ သူတို့ ဆွေးနွေးပုံ၊ သူတို့အကြောင်းအရာ လေးနက်အောင် တင်ပြပုံကို အတုခိုးရပါတယ်။ ၁၉၅၂ ကုန်ခါနီး ၂၂ အောက်တိုဘာက စတယ်။ ၁၉၅၆ ဇန်နဝါရီ ၄ မှာ ကျမ်းပြီးလို့ စာစစ်အဖွဲ့က စစ်ဆေးပြီး ပါရဂူဘွဲ့ ပေးလိုက်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက သိပ်အကောင်းကြီးမဟုတ်တောင် ပါရဂူဘွဲ့အတွက် လက်ခံနိုင်တဲ့အဆင့် ရှိတယ်လို့ အသိအမှတ်ပြုလိုက်ပါတယ်။ စာစစ်အဖွဲ့က တင်သွင်းတဲ့အတိုင်း ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေဖို့ ထောက်ခံတယ်။ အဲဒီထောက်ခံချက်ဟာ အကောင်းဆုံးထောက်ခံချက်ဖြစ်လို့ မိရာမီးသင်္ဘောနဲ့ ရေလမ်းက မြန်မာနိုင်ငံကို ပြန်ခဲ့ပါတယ်။ သီဟိုဠ်မှာ ဗုဒ္ဓသာသနာ ၂၅၀၀ ပြည့် ဗုဒ္ဓဇယန္တိပွဲနဲ့ကြုံလို့ သင်္ဘောကျင်းအလုပ်သမားတွေ အလုပ်မလုပ်ကြလို့ ဆယ်ရက်ကြန့်ကြာတယ်။ အစုစု တစ်လနဲ့ ဆယ်ရက်ကြာတဲ့အခါ မြန်မာနိုင်ငံ ရန်ကုန်ဆိပ်ကို ဝင်တယ်။ ကိုယ်ရေးခဲ့တဲ့ကျမ်းကို ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေဖို့ ကြိုးစားတဲ့အခါ မြန်မာနိုင်ငံသုတေသနအသင်း ဂျာနယ်၊ ဒီဇင်ဘာ ၁၉၇၈၊ အတွဲ ၆၁၊ အတွဲ ၁ နဲ့ ၂၊ စာမျက်နှာ ၂၆၃ ရှိပါတယ်။

အခု ကျွန်တော့်အသက်ကလည်း ရှစ်ဆယ်ကျော်ပြီ။ သက်ကြီးပူဇော်ပွဲတွေလည်း ခေတ်ထနေလို့၊ စတိုင်တင်းတင်းနဲ့ တောင်ကြီးတက္ကသိုလ်၊ ဖွင့်စပင်လုံတက္ကသိုလ်၊ မကွေးတက္ကသိုလ်၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ မိတ္ထီလာတက္ကသိုလ်၊ မုံရွာတက္ကသိုလ်၊ အမျိုးသား မော်ကွန်းတိုက်ဆိုတာတွေကို ရောက်သွားတယ်။ ကျွန်တော်က စစ်ပြီးစ မဂိုလမ်း (ရွှေဘုံသာလမ်း) အရေး

ပေါ် တက္ကသိုလ်က သမိုင်းဝိဇ္ဇာဘွဲ့ကို ၁၉၄၆၊ ဥပဒေ ဝိဇ္ဇာဘွဲ့ကို ၁၉၄၈၊
 ၁၉၅၀ မှာ သမိုင်း မဟာဝိဇ္ဇာဘွဲ့၊ ၁၉၅၆ မှာ လန်ဒန်တက္ကသိုလ်က Ph.D
 ဘွဲ့၊ ၁၉၈၅ မှာ လန်ဒန်တက္ကသိုလ်ကပေးတဲ့ D.Lit ဘွဲ့ကို မြန်မာ့ခေတ်
 ဟောင်း သမိုင်းကို သုတေသနပြုရင်း၊ စာတမ်းရေးရင်း၊ ကျမ်းရေးရင်း မြန်မာ၊
 ဂျပန်၊ အင်္ဂလိပ်၊ အမေရိက၊ ကနေဒါက မြန်မာရာဇဝင်ကို စိတ်ဝင်စားတဲ့
 သူတွေကို မြန်မာကျောက်စာ သင်ပေးရင်း၊ မြန်မာသမိုင်းနဲ့ လုပ်ကိုင်စားတဲ့
 လူလည် လူရှုပ်တစ်ယောက် ဖြစ်လာပါတယ်။ အခုလည်း ကျောင်းဆရာ
 လုပ်ဆဲ၊ ခေတ်ဟောင်း မြန်မာသမိုင်းတွေ သုတေသနလုပ်ရင်း၊ အခု Ph.D
 ဘွဲ့အတွက် ကျမ်းရေးဖို့ ဟန်ပြင်နေတဲ့လူတွေကို ဟန်မပျက် သုတေသန
 လုပ်နည်း သင်ပေးရင်း၊ ကိုယ့်လောက်မတတ်တဲ့လူတွေကို ဆရာလုပ်ရင်း၊
 နှစ်အစုစု ငါးဆယ့်လေးနှစ်ရှိနေပြီဖြစ်တော့ “ဘယ်သူ့ကိုတွေ့တွေ့ ငါ့
 တပည့်” လို့ပဲ ထင်တယ်။ ဒီကောင်တွေ လုပ်ပုံကိုင်ပုံ မဟန်လိုက်လို့ ဒေါသ
 လည်း ထွက်တယ်။ “ဆရာ နေကောင်းတယ်နော်” လို့ နှုတ်ဆက်တဲ့လူကို
 “လူကတော့ ကောင်းပါတယ်၊ စိတ်မကောင်းဘူး” လို့ပဲ ဖြေပါတယ်။ ဒါကို
 “ဒီလူကြီး ၈၀ ကျော်ပြီဆိုတော့ သူငယ်ပြန်ပြီပေါ့”၊ “ရူးပြီ” အဲဒီလို အဓိပ္ပာယ်
 ကောက်ချင် ကောက်နိုင်ပါတယ်။ ဂရုမစိုက်ပါ။ အော်ဟစ်ပြီး ဆဲချင်စိတ်
 ဖြစ်တာတော့ အမှန်ပါ။ ကျွန်တော့်အသက်နဲ့ သူတို့အသက်က အနည်းဆုံး
 ၂၅ နှစ် ကွာတာဆိုတော့ ကျွန်တော်ဆဲရင်လည်း သူတို့စိတ်ဆိုးမယ် မဟုတ်
 ပါ။ မဆဲတဲ့အပြင် ရှေးဟောင်းမြန်မာသမိုင်း သုတေသနလုပ်နည်းကိုတော့
 အခွင့်သင့်ရင် ပြောလိုက်ချင်သေးတယ်။ ဆဲလို့အရာမရောက်ဘူး၊ သုတေ
 သနဆိုတာ ဘာရယ်လို့ နည်းနည်းသိလည်း အမြတ်ပဲ၊ ပြောလေဦးမှပဲလို့
 သတိရတယ်။ ကျွန်တော်တို့ရေးတဲ့ စာမျိုးကို သုတေသနဂျာနယ်လိုမှာ
 ထည့်သင့်တာပေါ့။ သုတေသနဂျာနယ်ကလည်း မရှိတော့ဘူးဆိုတော့
 ရုပ်ရှင်တေးကဗျာလို စာအုပ်မှာပဲ ရေးပေးနေရတယ်။ ဉာဏ်ပူဇော်ခဆိုတာ
 လည်း အရင်က ငွေ ၅ ကျပ်၊ အခု ငွေနှစ်ထောင်၊ ထမင်းကောင်းကောင်း
 တစ်နပ်မစားလောက်ပါ။ အဲဒါက မရဏာနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်း။ မပြတ်
 သရဇ္ဈာယ်ရပါတယ်ပေါ့။ အခု မြန်မာရှေးဟောင်းသမိုင်း သုတေသန
 အကြောင်း ပြောပါတော့မယ်။ ခပ်ကျဉ်းကျဉ်းပြောမှာပါ။ ကျောင်းသားတွေ

ကိုတော့ “ငါ့အသံ ငါပြန်ကြားရတာ စိတ်ညစ်လိုက်တာ” ဆိုတာမျိုးလည်း ပြောပါတယ်။

၁။ ဘယ်သူမှမသိသေးတဲ့ အကြောင်းအရာတစ်ခုကို ရွေးပါ။

၂။ အဲဒါနဲ့ ပတ်သက်တဲ့အထောက်အထားကို ရှာပါ။

၃။ အထောက်အထားကို ကိုယ်သုံးနိုင်ဖို့ ကိုယ့်အရည်အချင်းကို တိုးတက်အောင် လုပ်ပါ။ ဆိုလိုတာက ပြင်သစ်စာတတ်မှ၊ တရုတ်စကား တတ်မှ၊ အင်္ဂလိပ်စကားတတ်မှ အထောက်အထားကို ဖတ်ပြီး မှတ်စုထုတ် နိုင်မယ်။ မှတ်စုတွေကို စီစဉ်ပြီး ဘာကို အရင်၊ ဘာကိုနောက် ရေးမယ်ဆို ပြီး စတင်ပေါ်ပေါက်ပုံ၊ ဖြစ်ပျက်ပုံနဲ့ အကျိုးအပြစ် ဘယ်ပုံဖြစ်တယ်ဆိုတာ ကို ရေးနိုင်ဖို့ ဆိုတာမျိုးတွေကို ပြောတာဖြစ်ပါတယ်။

၄။ သူများရေးပြီးသား အကြောင်းအရာဖြစ်ရင်လည်း သူ့စာကို အခြေခံပြီး သူမှားတာကိုပြင်၊ သူ့မှာလိုနေတာကို ဖြည့်၊ သူများထက် ကောင်းအောင် လုပ်ရမှာဖြစ်ပါတယ်။

အဲဒီအချက်တွေကို ကိုယ်တိုင်လုပ်ဖူးတာကို နမူနာထားပြီး ပြောချင် ပါတယ်။

Ph.D ဘွဲ့အတွက် လန်ဒန်တက္ကသိုလ်ကို မြန်မာနိုင်ငံကလွတ်တဲ့ အစိုးရပညာတော်သင်အဖြစ်နဲ့ သွားရတယ်။ ကျွန်တော့်ကို လွတ်လိုက်ပေမဲ့ သိပ်မယုံပါ။ အင်္ဂလန်အရောက်မှာ ယူဂိုစလားဗီးယား ရောက်သွားပြီး မြန်မာနိုင်ငံကို ပြန်မလာတော့ဘူးဆိုတာမျိုးလည်း ရှေ့ကရှိနေလို့ ဖြစ်ပါ တယ်။ ကျွန်တော်ကလည်း မြန်မာနိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ ကျောင်းသားသမဂ္ဂမှာ ဥက္ကဋ္ဌလုပ်ခဲ့ဖူးတဲ့ သန်းထွန်း ကွန်မြူနစ်ပါတီမှာ ပါဖူးတယ်။ ဖဆပလ ဆန့်ကျင်ရေးတွေကို ကိုယ့်မြို့ကိုယ့်ရွာမှာလည်း လုပ်တယ်။ ဖက်ဆစ် ဆန့်ကျင်ရေးမှာ နယ်ခေါင်းဆောင် လုပ်ဖူးတယ်။ ဒီတော့ ကျွန်တော် ပညာ ရေးမှာ ခေတ္တအယောင်ဆောင် ဟန်ပြောင်နေတာ၊ နိုင်ငံရေးက သူ့ဝါသနာ၊ သူ့စိတ်ကြိုက်ဖြစ်လို့ နိုင်ငံရေး ပြန်လုပ်မှာပဲလို့ တွက်ထားပြီးသား ဖြစ်ပါ တယ်။ ဒါပေမဲ့ ကျွန်တော် မလုပ်ပါ။ ဒါတွေက ကျွန်တော် အသက် နှစ်ဆယ်ကျော်က ကိစ္စတွေပါ။ အခု အသက်ရှစ်ဆယ်ကျော်မှာ နိုင်ငံရေးကို မလုပ်ပါ။ ငါပိုင်တဲ့ဘက်က တိုင်းပြည်အကျိုးကို လုပ်တာပဲဆိုရင်တော့

ဟုတ်ပါတယ်။ Ph.D အတွက် ကျွန်တော်ရွေးတဲ့အကြောင်းအရာက “မြန်မာနိုင်ငံ ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်” ဖြစ်ပါတယ်။ ရာသေကြီးရေးတဲ့ “သာသနာ လင်္ကာရကျမ်း” ရှိပြီး အင်္ဂလိပ်လို Mabel Bode ရေးတဲ့ "Pali Literature of Burma" ရှိပြီး၊ အင်္ဂလိပ်လို Niharajam Ray ရေးတဲ့ “မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိဗုဒ္ဓသာသနာ”၊ “သက္ကတ ဗုဒ္ဓသာသနာ” ရှိပြီး၊ မြန်မာ ရှေးဟောင်းသမိုင်းမှာ သိပ်နာမည်ထွက်ပြီး အကျော်အမော်ဖြစ်တဲ့ ဦးဖေမောင်တင်တို့၊ ဆရာဖေရဲ့ယောက်ဖ G.H.Luce တို့ ရှိပြီး မင်းက သူတို့ထက် သာနိုင်ပါ့မလားလို့ မေးပါ။ ကိုယ့်ကိုယ်ကိုယ်လည်း ဒီမေးခွန်း မေးပါတယ်။ ဆရာ Luce က လမ်းစဖွင့်ပေးပါတယ်။ မြန်မာရှေးဟောင်း ကျောက်စာတွေ အရေအတွက်အားဖြင့် ခြောက်ရာတစ်ဆယ့်နိးပါး ရှိတယ်။ သူတို့ရေးတာတွေထဲမှာ မပါတဲ့အချက်ရေးတာ အခုပြောတဲ့ “တိုင်းရင်း မြန်မာကျောက်စာ” အတွဲငါးတွဲမှာ ပါတယ်။ အဲဒါတွေဖတ်ဖူးဖို့၊ နားလည်ဖို့ မလွယ်ပေမဲ့ C.O. Blagdon လိုလူက ကြိုးစားပြီး ခရစ်တစ်ရာစုနှစ် လောက်က ရေးထိုးခဲ့တဲ့ ပျူအရိုးအိုးလေးလုံးက စာကို ဖတ်ပြီး အဓိပ္ပာယ် ဖော်တယ်။ Ray က ဗုဒ္ဓဝင်နှစ်အုပ်ရေးပြီး မြန်မာနိုင်ငံ ဆဋ္ဌသင်္ဂါယနာပွဲမှာ အကြံပေးအရာရှိအဖြစ်နဲ့ တစ်နှစ်ကျော်၊ နှစ်နှစ် လာပြီး အထက်ဆရာကြီး လုပ်သွားသေးတယ်။

H.L.Shorto က ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီးက မဟာမိတ်တပ်တွေနဲ့ ပါလာပြီး ခေတ်ဟောင်းမွန်၊ ခေတ်လယ်မွန် စာတွေကို လေ့လာပြီး မွန်-အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်ကို လုပ်နေပြီ။ W.Dunn, H.F.Searl တို့က မြန်မာ-အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်ရေးနေပြီ။ မင်းက မြန်မာလူမျိုးပဲ။ သူတို့ထက် သာနိုင် တယ်။ သူတို့ရေးတဲ့ စာတမ်းတွေ၊ ကျမ်းတွေက ဒုတိယကမ္ဘာစစ် မဖြစ်မီနဲ့ စစ်ပြီး တစ်နှစ်၊ နှစ်နှစ်က ရေးတာ။ မင်းက စစ်ကြီးပြီးလို့ ဆယ်နှစ်ကြာမှ ရေးတာ။ သူတို့မှားတာကို မင်း ပြင်နိုင်ရမယ်။ သူတို့ရေးတဲ့ ကျမ်းထဲမှာ မပါတာကို ဖြည့်နိုင်ရမယ်။ ကျမ်းကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ ရေးတာကလည်း သိပ်မကြီးကျယ်ပါဘူးကွာ။ သူတို့က မွေးကတည်းက အင်္ဂလိပ်စကား တတ်တယ်။ မင်းက ခြောက်နှစ်သာမှာ အင်္ဂလိပ်စကား စသင်တယ်။ ခြောက်နှစ်ပဲ ကွာတယ်။ အဲဒီ ခြောက်နှစ်ကွာဟချက်ကို မင်း တကယ်

ကြိုးစားရင် ခြောက်လမကြာပါဘူး။ သူတို့လို ဖတ်တတ်မှာပါ။ ရေးတတ်
 မှာပါ။ အရေး၊ အဖတ်၊ အပြောမှာ အပြောကို ဖယ်လိုက်။ မင်း အင်္ဂလိပ်စာ
 ကို ကောင်းကောင်းဖတ်ပြီး မင်းသိသမျှကို သူများနားလည်အောင် အင်္ဂလိပ်
 လို ရေးရမယ်။ အဲဒါ ကြောက်မနေနဲ့။ မင်းအသက် ၆ နှစ်က အခု အသက်
 ၃၀ လောက်အတွင်း အနှစ်နှစ်ဆယ်၊ အစိတ် သင်ခဲ့ရတဲ့ အင်္ဂလိပ်စာကို
 မင်း ဘာပြုလို့ မရေးနိုင်ရမှာလဲ။ အခု မင်းလေ့လာတဲ့အကြောင်းအရာကို
 မင်းလောက် ဘယ်သူမှ မင်းရှေ့က မလုပ်ရသေးဘူး။ အနည်းအပါး ရေးပြီး
 ရှိတာလည်း လက်ချိုးပြီး ရေတွက်ရင် တစ်ဆယ်ဂဏန်း မရောက်သေးပါ
 ဘူး။ မြောက်ပေးတာ မဟုတ်ပါ။ အကျိုးနဲ့အကြောင်း ဆက်စပ်ပြီး ဖြစ်နိုင်
 တာကို ပြောပြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒါကို ကျွန်တော် သဘောပေါက်အောင်
 တအေးတဆေး ရှင်းပြောပြနေတာက မုံရွေးသား ဦးတက်ထွဋ် ဖြစ်ပါတယ်။

အသက် နှစ်ဆယ်ကျော်က လန်ဒန်ရောက်တာ။ ကျွန်တော်နဲ့တွေ့
 တော့ အသက်ခြောက်ဆယ်ကျော်တဲ့အထိ ဟိုမှာပဲ နေတယ်။ ဘီဘီစီက
 အဝေးရောက်မြန်မာ အခန်းကနေပြီး အသံလွှင့်တယ်။ GCE စာမေးပွဲ
 ဖြေတဲ့ အင်္ဂလိပ်တွေကို မြန်မာမေးခွန်းထုတ်ပေးရသူဖြစ်တယ်။ အင်္ဂလိပ်
 အရာရှိတွေ မြန်မာနိုင်ငံက သယ်လာတဲ့ မြန်မာရှေးဟောင်းပစ္စည်းတွေကို
 ရှာဖွေပြီး ရအောင်ဝယ်တယ်။ ရထားတဲ့ပစ္စည်းကို လူကြုံကောင်းရရင်
 မြန်မာနိုင်ငံကို ပို့တယ်။ ဆရာဇော်ဂျီတို့၊ ဆရာ မင်းသုဝဏ်တို့နဲ့ မတိမ်း
 မယိမ်း အသက်ရှိတယ်။ ဘီလပ်ပြန်တွေ ဈေးကောင်းချိန်က သူက ဘီလပ်
 မပြန်ပေါ့။ အဲဒီလို အကွက်ချပြီး ပြောပြတဲ့အခါ ကျွန်တော် သူ့ဆီမှာ
 တပည့်ခံပြီး Ph.D တွေ၊ D.Lit တွေ ရခဲ့တာ ဖြစ်ပါတယ်။ အတူတူချင်း
 သူများအမှား၊ သူများလစ်ကွက်ကို ပြင်နိုင်ဖြည့်နိုင် ဖြစ်လာပါတယ်။ အထူး
 ကြွားစရာမလိုပါ။ လူငယ်တွေ စိတ်အားမငယ်အောင် ရေးပြတာဖြစ်တယ်။
 အခု ရန်ကုန်၊ မန္တလေးက Ph.D သင်တန်းသားတွေကို ပြောပြတဲ့ အားပေး
 စကား ဖြစ်ပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဇန်နဝါရီ၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊
 ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

သုတေသနထုံး

“သမိုင်းသုတေသနပြုလုပ်ငန်း” (ပညာပဒေသာ၊ ၂၊ ၃၊ ၁၉၁-၂၂၄) ကို သုတေသန ဝါသနာရှင်တွေ လေ့လာသင့်ပါတယ်။ အချုပ်အားဖြင့် သုတေသနလုပ်ချင်ရင် ပထမ အကြောင်းအရာတစ်ခုကို ရွေးပါ။ ဥပမာ မြန်မာ သမိုင်းထဲက-

- ၁။ နိုင်ငံရေးသမိုင်း
- ၂။ နိုင်ငံခြားဆက်သွယ်ရေးသမိုင်း
- ၃။ အုပ်ချုပ်ရေးသမိုင်း
- ၄။ စီးပွားရေးသမိုင်း
- ၅။ လူနေမှုသမိုင်း
- ၆။ ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း
- ၇။ သာသနာရေးသမိုင်း
- ၈။ စစ်သမိုင်း

လို့ အခန်းခွဲပြီး ကိုယ်ကြိုက်နှစ်သက်ရာတစ်ခုကို တတ်နိုင်သလောက် ပြည့်စုံအောင်ရေးရမှာ ဖြစ်တဲ့အတွက် ရနိုင်သလောက် အထောက်အထား ရှာရမယ်။ အဲဒီအခါ ဒေသကျဉ်းကျဉ်း၊ သက္ကရာဇ်တိုတို

ရွေးမှ နိုင်နိုင်နင်းနင်း လုပ်နိုင်မယ်။ ဆိုလိုတာက-

ပုဂံခေတ်၊

အင်းဝခေတ်၊

ညောင်ရမ်းခေတ်၊

ကုန်းဘောင်ခေတ်၊

ကိုလိုနီခေတ်၊

မျက်မှောက်ခေတ်။

အဲဒါလို ခွဲပြီးမှ အထောက်အထားကိုလည်း-

အဓိကနဲ့

သာမည

လို့ သတ်မှတ်ပြီး အဓိကအထောက်အထားများများရမှ ကောင်းမယ်ဆိုတာကို သတိထားပါ။ အဓိကအထောက်အထားထဲမှ မျက်မြင်၊ ကိုယ်တွေ့၊ စမ်းသပ်ချက်တွေရဲ့ ရလဒ်ကို အတိအကျ (အမှန်အကန်) တင်ပြတာကို ဆိုလိုပါတယ်။

အဲဒီလို တင်ပြတဲ့အခါ ကတိလေးခုကို ရှောင်ရပါတယ်။

- * ချစ်လို့ အပြစ်မြင်သလောက်မပြောဘဲ လျှော့ပြော။
- * မုန်းလို့ အပြစ်ကို လေးသထက်လေးအောင် ပြော။
- * ကြောက်လို့ မပြောရဲ။
- * မသိလို့ မပြောတတ်။

ရေးတဲ့အခါ နောက်တစ်ချက် သတိထားရမှာကတော့ တတ်နိုင်သလောက် ရှင်းရှင်းရေး။ အရုပ်၊ မြေပုံ၊ ဓာတ်ပုံ၊ စာရင်းဇယား၊ လိုအပ်တာတွေ စုံအောင်ထည့်ပေး။ အဲဒါမှ ကိုယ်ရေးတဲ့စာဟာ စာတမ်းကောင်းတစ်ခု ဖြစ်လာမယ်။ ရေးပြီးရင် သူများလက်ထဲရောက်အောင်-

- ၁။ စာတမ်းဖတ်ပွဲလုပ်။
- ၂။ ဟောပြောပွဲလုပ်။
- ၃။ စာစောင်တစ်ခုမှာထည့်။
- ၄။ လုံးချင်းစာအုပ်ထုတ်။
- ၅။ တတ်နိုင်သလောက် ပျံ့နှံ့အောင်လုပ်။

၆။ ပုံနှိပ်ပြီး နှစ်နည်းနည်းကြာရင် Revise လုပ်။

၇။ Edited စာအုပ်တွေ ဆက်ထုတ်။

အဲဒါတွေကို ဒေါက်တာရီရီရဲ့ သုတေသနနည်းမှာ ဖြည့်ချင်တယ်။ မဖြည့်ဘဲနဲ့လည်း ကောင်းပါတယ်။ အထူးသဖြင့် အကြောင်းအရာတစ်ခုကို အထူးပြုလေ့လာမယ် ကြံရွယ်သူတိုင်း ဖတ်သင့်၊ လိုက်နာသင့်တယ်။ ဘယ် ဘာသာဖြစ်ဖြစ် သုတေသနမလုပ်ရင် မကြီးပွားပါ။ ကိုယ်မလုပ်နိုင်ဘဲ ကျန်တဲ့အပိုင်းကို နောက်လူတွေက ဆက်လုပ်ကြရပါတယ်။ အဲဒါလည်း သတိပြုကြပါ။

၂၀၀၄၊ မတ်လ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

ရှေးသတ်ပုံနဲ့ အခုသတ်ပုံ

ခရစ်နှစ် ၁၁ ရာစုနှစ်လယ်လောက်ရောက်တဲ့အခါမှ မြန်မာတွေ ကိုယ်ပြော
တဲ့စကားကို အက္ခရာသုံးပြီး ရေးတတ်တယ်။ လောကထိပ်ပန် ဘုရားနံရံ
စာက စာလုံးပေါင်းတွေကို ကြည့်ပါ-

အိမ်---အိမ်	တိရျာ	ရိယံ
အိ	တိရ ၁	ရိယံ
အိမ်	တစ်ရယှာ	ရိ--- ရှေ့
အိမ်	တွာ --- တွင်	
	တွင်	ရိယံ
က္ကာယ်-- ကျဲ	နိ---- နေ	ရယ်--- ရွှေ
က္ကာယ်	နိ	ရယ်
ခရိယံ-- ခရီး	နိယံ	လိယံ--- လေ
ခရိ	နိယံ	လိယံ
		လိ
ခုယ်--- ခွေး	ပိ--- ပေး	လိ
ချယ်	ပိ	လိုယ်--- လှေ
ချယ်	ပိယံ	လိုယ်

ခြေ---ခြေ	ပိယ်	ဝင်---ဝင်သည်
ခြယ်	ဗွိ---ပြေး	ဝါင်
၎င်း---ငို	ဗွယ်	သမိ---သမီး
ငိုဝ်	ဖျက်---ဖျက်	သမိယ်
စိ---စိး	ဖျစ်	သမိယ်
စိယ်	ဖျူ---ဖျူ	သိ---သိသည်
စိ---စေ	ဖွေ	သိအ်
စိ	မိယ်---မေး	တွင် ရှိယ်
စိယ်	မိ	သိယ်
စိယ်	မှယ်---မွေး	သိ---သေရည်
စွယ်---စွဲ	မုယ်	သိယ်
စောယ်	မေ့က်---မြှောက်	အသိ
ဆု ^၆ ---ဆု	မေ့က်	သစ်သိ
ဆော	မေ့က်	သစ်သိယ်
ဆုမှ	ရသိ---ရသေ့	သုယ်--ဆွဲဆောင်သည်
ဆုမှ	ရသိယ်	သုယ်--သွေး
		ဆောင်သည်
တြာ---တရား	ရိ---ရေ	ဟေတ်---ရှစ်
တရား		ဟေ့တ်

စကားက လူဖြစ်ကတည်းက ပြောလာကြတာဖြစ်ပေမဲ့ စကားကို အကွဲရာနဲ့ ရေးတတ်တာက အနှစ်ကိုးရာ၊ တစ်ထောင်ပဲရှိဦးမယ်။ စရေးတော့ သတ်ပုံက ဘယ်စနစ်ကျဦးမှာလဲ။ အမျိုးမျိုးစမ်းရေးရင်း နောက်မှ 'ဒီလိုရေးမှမှန်တယ်' ဆိုတာမျိုး အချုပ်အချယ် ဖြစ်လာတာပါ။ ကျွန်တော် တို့တော့ လွတ်လပ်တာပဲကြိုက်တယ်။ သတ်ပုံသမားတွေကို အထင်သေးပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဧပြီလ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

သမိုင်းကျမ်းရေးတဲ့အခါ

သုတေသနမှာ အရေးအကြီးဆုံးစည်းကမ်းက သူများတွေသိတဲ့ အသိမှာ မှားရင်ပြင်မယ်၊ လိုရင်ဖြည့်မယ်ဆိုတဲ့ စိတ်ထားရတယ်။ ဒါကို တိုးတက်မှု ခေါ်တယ်။ လွယ်လွယ်မှတ်ထားနိုင်အောင် ဦးဖေမောင်တင်က “တပည့်က ဆရာထက်တော်ရမယ်” လို့ ပြောပါတယ်။ ဒါကို တိုတိုရှင်းပြရရင် မှန်နန်း ရာဇဝင်ကို ရေးသားပြုစုဖို့ မင်းမိန့်နဲ့ ရဟန်းပညာရှိ၊ လူပညာရှိ တစ်ဆယ့်သုံးဦးကို နန်းတော်ထဲက မှန်နန်းဆောင်မှာခေါ်ပြီး ရှင်ဘုရင်က ရေးစေတယ်။ အဲဒါ စောစောကအမှားတွေကို ပြင်ခိုင်းတာပါ။ အဲဒီမှာ ရေးတဲ့လူတွေက ရှင်ဘုရင်ကိုပဲပြီး သူတို့မင်းဆက်ဟာ ကမ္ဘာဦး မဟာ သမ္မတက တိုက်ရိုက်ဆင်းသက်လာတယ်လို့ ရေးသွားကြတယ်။ ရေးတဲ့လူ ရော ရှင်ဘုရင်ပါ ဒီစကား ယုံချင်မှယုံမယ်။ ဒါပေမဲ့ ယုံကြည်လောက် အောင် ကမ္ဘာဦး မဟာသမ္မတမင်းက စပြီး အခုလက်ရှိမင်းအထိ မင်းနာမည် တွေကို စီကာစဉ်ကာ ရေးပြလိုက်သေးတယ်။ ဟုတ်မဟုတ် ဘာနဲ့တိုက်စစ် မလဲလို့ ဘယ်သူကမှ ဟိုတုန်းက မပြော။ မပြောတတ်။ မပြောရဲလို့လည်း ဖြစ်နိုင်တယ်။ အဖရိုက်ရာ သားဆက်ခံရမယ်ဆိုတဲ့ အစဉ်အလာတစ်ခုကို ထင်ရှားအောင် ပဒုံမင်း (ဘိုးတော်ဘုရား၊ ၁၇၈၅-၁၈၁၅)လက်ထက်

စစ်တမ်းစာရင်းတွေ ကောက်တဲ့အခါ မြို့သူကြီးတိုင်း ...

၁။ နာမည်၊ လိင်၊ မွေးနံ၊ မွေးရက် (ခု၊ လ၊ ရက်အစုံ) ဖော်ပြရတယ်။

၂။ အရိုးစဉ်ဆက် သို့မဟုတ် အမိနဲ့တော်နဲ့ ခန့်ထားသူ ဖြစ်ကြောင်း ခွဲခြားဖော်ပြရတယ်။

၃။ အုပ်ချုပ်ခွင့်ရထားတဲ့ နယ်အကျယ်ကို လေးမျက်နှာ၊ ရှစ်မျက်နှာ၊ နယ်ခြားမှတ်တိုင်နဲ့တကွ အတိအကျ ဖော်ပြရတယ်။

၄။ မိမိနယ်အတွင်းမှာ သာသနာမြေ၊ မင်းမြေ၊ သူရဲမြေ ရှိ မရှိ၊ ရှိရင် နယ်နိမိတ်အပိုင်းအခြားနဲ့ ဖော်ပြရတယ်။

၅။ ဆင်သေ၊ မြင်းလဲ၊ ကျွဲ၊ နွား၊ ကျွန် အရောင်းအဝယ်၊ အပေါင်အနှံ၊ မြီဆပ်၊ ပြုသမျှ စာရင်းတင်ရတယ်။

၆။ တိုင်စာရင်း၊ အပေါ်ဝန်၊ အကောက်အစား၊ တရားကွမ်းဖိုးနှုန်းတွေ ကို သတ်မှတ်ရတယ်။

၇။ စစ်မက်ရှိရင် တပ်သားပေးရတဲ့ ဆယ်ပြု၊ ရာပြု၊ ထောင်ပြု ခွဲခြားရတယ်။

သမိုင်းကျမ်းရေးဖို့ စစ်တမ်းလိုပဲ အရေးကြီးတဲ့အထောက်အထားက အမိန့်တော်တွေ ဖြစ်ပါတယ်။ စစ်တမ်းက ၁၇၈၅ က တစ်ကြိမ်ကောက်ယူ ပြီး နောက်ထပ် မရှိ။ အမိန့်တော်ကတော့ နေ့စဉ် ရှိနိုင်တယ်။ ဒါပေမဲ့ စနစ်တကျ ရွှေတိုက်မှာသိမ်းတယ်ဆိုပေမဲ့ တကယ်လိုတဲ့အခါ ခက်ခက် ခဲခဲ ရှာယူရပါတယ်။ အမိန့်တော်ပေါင်းချုပ်၊ စစ်တမ်းပေါင်းချုပ်ဆိုတာမျိုး ရှိပေမဲ့ မစုံပါ။ တရုတ်မှတ်တမ်းတွေမှာ နန်းစဉ်မှတ်တမ်းဟာ သိပ်အသုံး တည့်သလို မြန်မာတွေမှာ စုပြီး မရှိ။ အခုမှ ရှာရ၊ စုရတော့ စုလို့ရတာနဲ့ မရတာ မရတာက များနေပါတယ်။

အထောက်အထားအဖြစ် အသုံးချနိုင်တဲ့ နောက်မှတ်တမ်းတစ်မျိုး ကတော့ ကျောက်စာတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ပျူခေတ်ဆိုရင် သင်္ချိုင်းစာပဲရှိတယ်။ ပုဂံခေတ်ဆိုရင် ကျောင်းကန်ဘုရား တည်ဆောက်တဲ့ မှတ်တမ်းပဲ ရှိတယ်။ အဲဒီမှတ်တမ်းကိုပဲ နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ ဓလေ့ထုံးစံရေးတွေကို ရှာပြီး သမိုင်းကြောင်း အဆက် ရေးကြရပါတယ်။ တိုင်းရင်းသားနဲ့ နိုင်ငံ ခြားသား ခရီးသွားမှတ်တမ်းတွေလည်း မသုံးမဖြစ် သုံးကြရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

ရေးတဲ့အခါ ဘက်မလိုက်ဖို့ အရေးကြီးတယ်။ အမှန်က ...

၁။ ချစ်လို့ မြှောက်ရေးတာ၊

၂။ မုန်းလို့ နှိမ်ရေးတာ၊

၃။ ကြောက်လို့ မရေးရဲတာ၊

၄။ မသိလို့ မရေးနိုင်တာ

ကင်းလွတ်အောင် ကြိုးစားရမယ်။ ဖြစ်နိုင်ရင် ရေးတဲ့အခါ ...

၁။ အပိုအကဲတွေ မပါဖို့၊

၂။ အထောက်အထားမရှိဘဲ မရေးဖို့၊

၃။ ဆုံးဖြတ်ချက်ကိုချတဲ့အခါ တိကျဖို့

လိုပါတယ်။ အဲဒါအပြင် “အခုတွေ့ရသမျှ အထောက်အထားအရ ရေးတာ ဖြစ်တယ်။ နောက်ထပ် အထောက်အထားရရင် အခု ရေးပြီးသားကို ဖြည့်မယ်။ ပြင်မယ်” အဲဒီလို သဘောထားရပါတယ်။ ပြောရင်လည်း ရှင်းတယ်။ ရေးရင်လည်း တိကျတယ်။ လေမရှည်ဖို့က အရေးအကြီးဆုံး ဖြစ်ပါတယ်။

၂၀၀၄၊ မေလ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

ကပိလဝတ် ရှာပုံတော်

ရမ်းမြဲတောင်ကျောင်းဆရာတော် ဦးစန္ဒမာလာလင်္ကာရက ၁ မတ်၊ ၁၉၂၁
 မှာ ရေးသားပြီးစီးပြီး ၁၉၂၁ မှာ ပုံနှိပ်တဲ့ 'ဇမ္ဗူဒိပ ဣန္ဒိယနယ်ပုံ' ကျမ်းမှာ
 ကုသဝတီပြည် ဥက္ကာကရာဇ်မင်းက သားတော်ကြီး ဥက္ကာမုခ၊ ကရကဏ္ဍ၊
 ပတ္တိနိက၊ သိနိသုရ မင်းသားလေးပါးကို တိုင်းပြည်က နှင်ထုတ်
 လိုက်တဲ့အခါ နှမတော် ပိယာ၊ သုပိယာ၊ အာနန္ဒာ၊ ဝိဇိတာ၊ ဝိဇိတသေနာ
 မင်းသမီးငါးပါးလည်း အတူလိုက်ပါပြီး ဟိမဝန္တာတောင်ခြေက ကျွန်းတော
 ကြီးမှာ နေကြတယ်။ မောင်နှမချင်း ပေါင်းဖော်နေထိုင်ကြလို့ သကျသာ
 ကိဝင် မင်းမျိုးလို့ခေါ်တယ်။ သူတို့နေထိုင်တဲ့မြို့က ကပိလရသေ့နေရာ
 ဖြစ်လို့ ကပိလဝတ်ခေါ်တယ်။ (စာမျက်နှာ ၁၈၀-၁၈၉)။ ခရီးအကွာအဝေး
 မှာ ကပိလဝတ်မှ နော်ဂေါဘူတာကို လှည်းနဲ့ တစ်ဆယ့်ရှစ်မိုင်၊ နော်ဂေါ
 ဘူတာက ဗလမ္ဗူဘူတာကို မီးရထားနဲ့ ခြောက်ဆယ့်ရှစ်မိုင် (စာမျက်နှာ
 ၁၅၆) ရှိပါတယ်။ မော်လမြိုင်တောင်ပေါက် ဆရာတော် ဦးစက္ကပါလ ၁၉၃၃
 ရေးသားပြီး ၁၉၅၈ မှာ ပုံနှိပ်တဲ့ 'ဗုဒ္ဓသာသနိကပထဝီဝင်' မှာ သကျသာကိဝင်
 တွေနေတဲ့ သက္ကတိုင်းဟာ အရှေ့ဘက် မလ္လတိုင်း၊ အနောက်ဘက်
 ကောသလတိုင်းအကြား အရှေ့လောင်ဂျီတွဒ် ၈၂ ဒီဂရီနဲ့ ၈၄ ဒီဂရီကြား၊

မြောက်လတ္တီတွဒ် ၂၆ ဒီဂရီနဲ့ ၂၈ ဒီဂရီကြားမှာ ရှိတယ်။ ကပိလဝတ်မြို့တော်ကို အခု ကပိလဝတ္ထုခေါ်တယ်။ ဖာယီယန်နဲ့ ဟူယင်ဆန် တရုတ်ဘုန်းတော်ကြီးတွေက လုမ္ဗိနီဥယျာဉ်ရဲ့ အနောက်မြောက် တစ်ဆယ့်သုံးမိုင်၊ အခု နာဂရာခါဆ်အရပ်ဟာ မြို့တော်ဟောင်းတည်နေရာ ဖြစ်မယ်လို့ ဆုံးဖြတ်တယ် (စာမျက်နှာ ၉၀)။ ပိပြဟ်ဝမှာ ၁၈၉၆ က ဓာတ်တော်ကြိုက်တွေ တွေ့တဲ့အခါ ဒီပိပြဟ်ဝကိုပဲ ကပိလဝတ္ထုဖြစ်မယ် လို့ ယူဆလာကြပြန်တယ်။

အမှန်က ကပိလဝတ်ဆိုတာ ဟိမဝန္တာတောင်ခြေက သာကျသကီ နွယ်တွေရဲ့ မြို့တော်ဖြစ်တယ်။ ကပိလရသေ့ကျောင်းရှိရာမှာ ဥက္ကာကရဇ်မင်းရဲ့ သားတော်တွေက တည်တဲ့မြို့ဖြစ်လို့ ကပိလလို့ အမည်တွင်တာ ဖြစ်တယ်။ အဲဒီမြို့နားမှာ လုမ္ဗိနီဝန်ဆိုတဲ့ မြတ်စွာဘုရား ဖွားမြင်တော်မူတဲ့ နေရာရှိတယ်။ ဘုရားဖူးတဲ့လူတွေ အသွားများတဲ့ လေးဌာနထဲက တစ်ဌာန ဖြစ်တယ်။ ကပိလဝတ်နဲ့ ကပ်ရက်မှာ ရောဟဏီမြစ် စီးဆင်းနေတယ်။ အဲဒီမြစ်ကိုပဲ သကျသကီယနဲ့ ကောလိယတွေရဲ့ နယ်နိမိတ်အဖြစ် အသုံးပြုတယ်။ ခရစ်မပေါ်မီ ခြောက်ရာစုနှစ်က ကပိလဝတ်ဟာ ပြည်ထောင်စုတစ်စုရဲ့ ဗဟို (မြို့တော်)ဖြစ်ခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီပြည်ထောင်စုရဲ့ မင်းက သုဒ္ဓေါ ခနဖြစ်ပါတယ်။ ဒီမြို့တော်က အုပ်ချုပ်ရေးနဲ့ တရားဥပဒေ ဆုံးဖြတ်ပေးတဲ့ နေရာ၊ အရေးပါတဲ့ အဆုံးအဖြတ် လုပ်ပေးတဲ့နေရာ ဖြစ်လာတဲ့အတွက် သန္တာဂါရသာရ ဖြစ်လာပါတယ်။ အဲဒီမှာပဲ ဝိဇ္ဈုဉာက သာကျတွေက လက်ခံတဲ့နေရာ ဖြစ်ပါတယ်။ မြို့တော်နံရံဟာ တစ်ဆယ့်ရှစ်တောင် မြင့်တယ်။ ကပိလဝတ်က အနောက်မြစ်အတိုင်း ဘုရားလောင်း တောထွက်တဲ့ အခါ ကြွတော်မူခဲ့တယ်။ ယူဇနာသုံးဆယ်ကွာတယ်။ မြို့တော်က ရာဇဂဟနဲ့ တာ ၆၀ (မိုင် ၁၈၀)ကွာတယ်။ မြတ်စွာဘုရားက ဒီခရီးကို ခြေကျင် ကြွတော်မူတဲ့အခါ ယူဇနာ ၃၀ ကွာတယ်။ မြတ်စွာဘုရားက အဘိုးအဘွားတို့ ဇာတိရပ်ရွာကို ပွင့်တော်မူပြီး တစ်နှစ်အကြာ ကြွသွားတော်မူတဲ့အခါ နှစ်လကြာတယ်။ အဲဒီခရီးကို မြတ်စွာဘုရား ကြွတော်မူတဲ့အခါ နောက်ပါ ရဟန်း နှစ်သောင်းပါတယ်။ ကာလုဒါယီက ရှေ့က နေရာခင်းအဖြစ် သွားနှင့်ရတယ်။ ဗုဒ္ဓနဲ့ ရဟန်းတွေက မြို့တော်အနီးက နိဂြောဓရာမမှာ သီတင်းသုံးကြရတယ်။ ဆွေတော်မျိုးတော်တွေရှိရာအရပ်မှာ အစွမ်းပြတဲ့

သဘောနဲ့ ယမက ပါဠိဟာရိယ ပြရတယ်။

အဲဒီအခါ မြတ်စွာဘုရားက ဝေဿန္တရာဇာတ်ကို ဟောတယ်။ နောက်တစ်နေ့ မြတ်စွာဘုရား မြို့တွင်းမှာ ဆွမ်းခံဝင်တဲ့အခါ ခမည်းတော်က (သူတောင်းစားလို့ တောင်းစားရတယ်လို့ဆိုပြီး) သိပ်စိတ်နာထိခိုက်သွားလို့ မြတ်စွာဘုရားက တရားဟောရတယ်။ ဒီတော့ သောတာပန် ဖြစ်သွားတယ်။ အဲဒီတော့မှ ဘုရားနဲ့သာဝကတွေကို နန်းတော်မှာပင့်ပြီး ဆွမ်းကျွေးပါတယ်။ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးပြီးတဲ့အခါ ရာဟုလာမယ်တော်ကလွဲလို့ ကျန်နန်းတွင်းသူတွေကို တရားဟောတယ်။ သုဒ္ဓေါဒနက သကဒါဂါမိဖြစ်သွားတယ်။ မဟာပဇာပတိက သောတာပန္နဖြစ်သွားတယ်။ ရာဟုလာမယ်တော်ဆောင်ကို ကြွပြီး စန္ဒကိန္နရီဇာတ်ကို ဟောတယ်။ နောက်တစ်နေ့ နန္ဒကို ရဟန်းခံပေးတယ်။ ခုနှစ်ရက်ကြာတော့ ရာဟုလာကို ရဟန်းခံပေးတယ်။ အဲဒီအခါ သုဒ္ဓေါဒနက တောင်းပန်တဲ့အတွက် မိဘတွေ မသေလို့ အသက်ရှိသေးရင် မိဘအခွင့်မရဘဲ သားသမီးကို ရဟန်းအဖြစ်နဲ့ လက်မခံရလို့ တားမြစ်ပါတယ်။ ရှစ်ရက်မြောက်နေ့မှာ မဟာဓမ္မပါလဇာတ်ကို ဟောတဲ့အခါ ရှင်ဘုရင်က အနာဂါမိဖြစ်သွားပါတယ်။ အဲဒီနောက် ဗုဒ္ဓက ရာဇဂဟကို ပြန်ကြွတော်မူတယ်။ လမ်းမှာ အနုပိယမှာဝင် ကပိလဝတ်ကို ဘုရားကြွလာတဲ့အခါ သကျသာကိယ ၈၀,၀၀၀ ရဟန်းခံတယ်။ ‘ဗုဒ္ဓဝံသဋီကာ’ အရ သာရိပုတ္တရာက တောင်းပန်လို့ ဗုဒ္ဓဝံသကို မြတ်စွာဘုရားက ဟောကြားပါတယ်။ မြတ်စွာဘုရားသခင်ဟာ မိမိမွေးရာ ဇာတိရပ်ရွာကို ဘယ်နှကြိမ် ပြန်ကြွလာတယ်လို့ ရေတွက်ပြဖို့ ခက်ပါတယ်။ အခေါက်အများကြီး ရောက်တာတော့ သေချာတယ်။ အခုပြောပြတဲ့ အခေါက်အပြင် အခြားနှစ်ခေါက်ကတော့ အရေးပါတဲ့အခေါက်တွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ကပိလဝတ်ကို တစ်ကြိမ်ရောက်ရတာကတော့ ရောဟဏီမြစ်ရေကိုလုတဲ့ ရန်ပွဲဖြစ်တယ်။ တစ်ဖက်ကိုတစ်ဖက် သတ်ကြခါနီးမှာ ဘုရားက ကြားကဝင်ပြီး ဒေါသရှေ့ထားရင် မှားမယ်လို့ တားမြစ်တာဖြစ်တယ်။ အဲဒီအခါ ဖန္ဒနဇာတ်၊ ဒန္တဘဇာတ်၊ လဠကိကဇာတ်၊ ရုက္ခဓမ္မဇာတ်၊ ဝဋ္ဋကနဲ့ အတ္တဒဏ္ဍသုတ်ပါ တစ်ခါတည်း ဟောရပါတယ်။ ဗုဒ္ဓက ကြားဝင်ပေးတဲ့အတွက် ကျေနပ်ကြလို့ မျိုးတူစုတစ်စုစီက လူငယ် နှစ်ရာငါးဆယ်ကို ရဟန်းပြုခွင့်ပေးတယ်။ အဲဒီ

ရဟန်းသစ်တွေနဲ့ ကပိလဝတ်နဲ့ ကောလိယမြို့တော်တွေမှာ တစ်လှည့်စီ ဆွမ်းခံဝင်ပါတယ်။ အခုအကြိမ်မှာတော့ ဘုရားဟာ နိဂြောဓရာမမှာ သီတင်းမသုံးဘဲ မဟာဝနမှာ သီတင်းသုံးတယ်လို့ သိရပါတယ်။

မှတ်သားလောက်တဲ့ ဒုတိယအကြိမ် ကြွသွားတာကတော့ သကျ တွေက သူ့ကို စော်ကားတယ်လို့ ဒေါသထွက်ပြီး ဝိဇ္ဇာဉာဏ ကပိလဝတ် ကို ကလဲ့စားချေဖို့ ဝင်ရောက်တိုက်ခိုက်တာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဝိဇ္ဇာဉာဏ စစ်သည်အလုံးအရင်းနဲ့ ကပိလဝတ်ကို သုံးကြိမ်တိုင်တိုင် ရောက်လာတိုင်း ဗုဒ္ဓကို သစ်ရိပ်ကောင်းကောင်းမပေးနိုင်တဲ့ သစ်ပင်အောက်မှာ သီတင်းသုံး နေတာ တွေ့ရတယ်။ အနားမှာတော့ ဝိဇ္ဇာဉာဏနယ်ထဲမှာ အရိပ်ကောင်းတဲ့ ညောင်ပင်ကြီး ရှိပါတယ်။ အရိပ်ကောင်းရာကို ကြွပါလို့ ဖိတ်တဲ့အခါ ဗုဒ္ဓက ရှိစေတော့၊ အမျိုးအရိပ်ကို ခိုလှုံရရင် အေးပါပြီလို့ မိန့်မြွက်တယ်။ ဒီလို သုံးကြိမ်တွေ့၊ သုံးကြိမ်ပြောတယ်။ ဝိဇ္ဇာဉာဏ သူ့ကြံရွယ်ချက် မဖြစ် ပါ။ စတုတ္ထအကြိမ် သကျသင်္ကယတွေရဲ့ ကံကြမ္မာကိုသိတဲ့အတွက် မတားတော့ပါ။

ကပိလဝတ်ကို တခြားကိစ္စတွေအတွက်လည်း ဗုဒ္ဓကြွလာတာ ရှိပါ တယ်။ အခုလို တစ်ကြိမ်ရောက်တဲ့အခါက ကဏှာဇာတကကို ဟောပါ တယ်။ သကျမင်းသားတွေ ဗုဒ္ဓကို နိဂြောဓရာမနဲ့ မဟာဝနမှာ လာရောက် ဖူးမြော်ကြတယ်။ အဲဒီကို လာပြီးဖူးကြတဲ့အထဲမှာ မဟာနာမ၊ နန္ဒိယ၊ ဝပ္ပတို့ ပါတယ်။ သာရကာဏီလည်း ပါမှာပါ။

စာအုပ်တွေထဲမှာ ကပိလဝတ်၊ မဟာဝန၊ ဗုဒ္ဓရှိရာအရပ်ကို သဟမ္ပတိဗြဟ္မာလာတယ်လို့ တွေ့ရတယ်။ စာစကားကို ဆက်စပ်ပြီး ကြည့်တဲ့အခါ နိဂြောဓရာမအနားမှာပဲ ရှိဟန်တူတယ်။ လောလောလတ် လတ် ရဟန်းဖြစ်လာတဲ့ ပုဂ္ဂိုလ်တွေက ဆူညံနေလို့ ဗုဒ္ဓက သူတို့ကို ဘယ်လို ထိန်းရမလဲဆိုပြီး ကြောင့်ကြပါတယ်။ (သာမဏေရဆိုတာ ဘယ်လိုခြီးခြဲ ရတယ်လို့ နည်းလမ်းပြလိုတယ်။) သဟမ္ပတိ တစ်ခေါက်ပြန်လာလို့ ဗုဒ္ဓက နိဂြောဓရာမကို ပြန်လာပြီး တန်ခိုး ပြာဠိဟာ ပြပါတယ်။ သူတို့ကို အဲဒီလို သတ္တိပြပြီးမှ မွန်မြတ်တဲ့ဘဝကို ဘယ်လိုရအောင်ယူရမယ်လို့ သင်ကြားပါ တယ်။

ဗုဒ္ဓကပိလဝတ်ကို ပြန်ကြွလာတဲ့အခါ ထူးဆန်းတဲ့အဖြစ်အပျက် တစ်ခု ပေါ်လာတယ်။ မဟာနာမကို တစ်ညတည်းခိုဖို့ နေရာရှာခိုင်းတယ်။ တစ်မြို့လုံး လှည့်ပတ်ရှာပေမဲ့ မတွေ့ရပါ။ နောက်ဆုံးမှာမှ ကာလာမန်ဖြစ် တဲ့ ဘရဏ္ဍရသေ့ကျောင်းမှာ တည်းခိုရတယ်။ ဗုဒ္ဓဟာ ဝေဒနာတစ်ခုကို ခံစားရပြီး ပြန်လည်ကျန်းမာစမှာ ကပိလဝတ်မှာလာပြီး အနားယူတယ်လို့ လည်း ပြောကြတယ်။

ကပိလဝတ်မှာနေတဲ့ သကျတွေအားလုံးက သူတို့သွေးသားဖြစ်တဲ့ ဗုဒ္ဓရဲ့ဂုဏ်သတ္တိတွေကို ကြီးကျယ်မြင့်မြတ်တယ်လို့ မခန့်မှန်းမိကြပါ။ ဒဏ္ဍာပါနိမ မဟာဝနမှာ ဗုဒ္ဓကို တွေ့တဲ့အခါ တောင်ဝှေးကို ထောက်ပြီး တွေးတောကြံဆပုံနဲ့ ဘယ်တာဝန်ကို ဘယ်လိုထမ်းဆောင်ပါသလဲလို့ သာမညမေးပြီး ခေါင်းခါလျှာထုတ်ပြီး အရေးသုံးရစ်ပေါ်အောင် မျက်မှောင် ကုတ်ရင်း ထွက်သွားတယ်။ ကာလခေမကနဲ့ ဃဋ္ဌာယတို့က တရားရပြီး နိဂြောဓာရာမမှာ ရဟန်းကျောင်းတွေ ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းကြပါတယ်။ မြတ်စွာဘုရားက အဲဒီက ဧဟိဘိက္ခုပဗ္ဗလေ္တိခေါ်ပြီး ရဟန်းတစ်သောင်း ရရှိသွားတယ်လို့ အပြောရှိကြပါတယ်။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာဘုရားဆီကို မပြတ် လာလေ့ရှိတဲ့ မဟာနာမကို ဗုဒ္ဓမြတ်စွာဘုရားက စူလဒုပက္ခန္ဓသုတ်ကို ဟောကြားပါတယ်။ မဟာပဇာပတိဂေါတမီကို ဗုဒ္ဓက ဒက္ခိဏာ ဝိဗ္ဗင်္ဂကို ဟောပါတယ်။ အဲဒီပုဂ္ဂိုလ်တွေအပြင် ကပိလဝတ်မှာရှိတဲ့ သကျအမျိုးသမီး တစ်ဦးဖြစ်တဲ့ ကာလိဂေါတမီကို ဗုဒ္ဓက ခမည်းတော် မယ်တော်အပြင် အထူး ဆောင်ရွက်တဲ့အနေနဲ့ သွားရောက်တွေ့ဆုံတယ်။

ကပိလဝတ်မှာ နေထိုင်သူတွေကို ကပိလဝတ္တဝါလို့ ခေါ်ကြပါ တယ်။ ကပိလဝတ်က ကုန်းလမ်း ဝေသာလီကို ပေါက်တယ်။ ကပိလဝတ် က အဲဒီလမ်းနဲ့ ဗာဝရီနဲ့ တပည့်တွေက အဋ္ဌကကသာဝတ္ထိကို လာကြပါ တယ်။

ကပိလဝတ်အပြင်မှာရှိတဲ့ မဟာဝနက စတဲ့ တောဟာ ဟိမဝန္တာ အထိ ရောက်တယ်။ အဲဒီမြို့တော်အပြင်က ဆက်သွားရင် ပင်လယ်ကို ရောက်ပါတယ်။

ကပိလဝတ် ကြီးကျယ်ကြောင်း ပြောပြတဲ့မှတ်တမ်းတွေထဲမှာ

အာနန္ဒာက ဗုဒ္ဓရှင်တော်ဘုရားဟာ ကုသိနာရာမှာ ပရိနိဗ္ဗာန်မပြုဘဲ ဒီကပိ
လဝတ်မှာ ပြုဖို့ကောင်းတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံ
ဝင်ပြီးတဲ့နောက် ကပိလဝတ်က သကျတွေက ဓာတ်တော်တွေနဲ့ သူတို့မြို့
မှာ စေတီတစ်ဆူတည်ပါတယ်။ အဲဒီမှာပဲ ပစ္စတ္တရကာစောင်ကိုလည်း
ဌာပနာထားပါတယ်။

မြောက်ဘက် (ဥပမာ-တိဗက်လို) နိုင်ငံတွေက ပြုစုတဲ့ကျမ်းတွေ
မှာ ကပိလဝတ္ထုလို့ ဖော်ပြတဲ့အခါလည်း ရှိတယ်။ ကဗိလပုရ၊ ကဗိလာဂု
ယပူရလို့ ဖော်ပြတာလည်း တွေ့ရတယ်။ ဒုလ္လအရ ဒီမြို့ဟာ ဘင်္ဂါရထီမြစ်
ပေါ်မှာ တည်ရှိပါတယ်။

ကပိလဝတ်ကို ဖော်ထုတ်ဖို့ ဘယ်မှာရှိခဲ့တဲ့ ဘယ်မြို့လို့ ဖော်ထုတ်
မရနိုင်စရာ အကြောင်းမရှိပါ။ ဟောင်အဲန်တွန်က အဲဒီမြို့နေရာကို ရောက်
ခဲ့တယ်။ တောဖြစ်နေပြီလို့ ပြောပါတယ်။ လုမ္ဗိနီဥယျာဉ်ထဲက အသောက
ကျောက်တိုင်စာ၊ နိဂ္ဂိဝ ကျောက်တိုင်စာတွေအရ ဤမြို့ရဲ့ တည်နေရာကို
သိရှိနိုင်ပါတယ်။ အခုခေတ် နာမည်ကြီးတဲ့ ပိပြာဝါပန်းအိုးရတဲ့ ပိပြာဝါကိုပဲ
ကပိလဝတ္ထုလို့ ယူဆကြတယ်။ ရစ်ဒေဝစ်တို့ကတော့ ကပိလဝတ္ထုဖြစ်နိုင်
မယ့် မြို့နှစ်မြို့ရှိနိုင်ပါတယ်။ ဝိဗျုဉာ အောင်နိုင်ပြီးနောက် တွေ့ရတဲ့ ရှေးမြို့
တိလင်္ဂကောတိဖြစ်ပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ ကပိလဝတ္ထုနှစ်နေရာမှာ နှစ်မြို့
ဖြစ်တယ်လို့ ခေတ်သစ် ပညာရှင်တွေက ယူဆပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဇူလိုင်လ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

မှိုန်ဝင်မှိုန်ထွက် ပိုးတဝါး

ရုပ်ရှင်ပေါ်တဲ့အခါ ဇာတ်အဝင်မှာ ထင်ထင်ပေါ်ပေါ် ပြပေမဲ့ ဇာတ်သိမ်းခန်းမှာ တဖြည်းဖြည်းမှိုန်ပြီး ပျောက်သွားတဲ့အတွက် FADE OUT 'မှိုန်ပျောက်' ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရသစ်ကို ထွင်လိုက်ကြပါတယ်။ အမှန်တကယ် လူ့ဘဝ လူ့ဇာတ်လမ်းတိုင်းမှာ ဒီမှိုန်ပျောက်ဟာ အမြဲရှိနေပါတယ်။ သင်္ခါရလို့ ပြောလေ့ရှိတယ်။

တစ်သက်တာမှာ ဘာမှ လေးလေးနက်နက်မလုပ်ဘဲ နေခဲ့တဲ့လူလည်း မှိုန်ပျောက်နဲ့မကင်းပါ။ ဒါပေမဲ့ မှိုန်ရပျောက်ရလေခြင်းလို့ မနှမြောကြပါ။ ထင်ထင်ရှားရှား အမှုကိစ္စတစ်ခုကို လုပ်ဖူးသူဆိုရင်တော့ နှမြောတသ သတိရကြမယ်။ အဲဒီလိုစွဲတဲ့ အမှတ်အသားဟာ မော်ကွန်းဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ကာလကြာမြင့်တဲ့အထိ မမေ့တဲ့လူကလည်း ငါ့ကို လူတွေ မမေ့အောင် ဘာလုပ်ခဲ့မယ်လို့ အတွေးနဲ့ အလုပ်ရှိဟန်မတူပါ။ ကုန်းဘောင်မင်းတွေအကြောင်းကို သမိုင်းမှတ်တမ်းတင်တဲ့အခါ သားတော်အစဉ် မြေးတော်အဆက် မြစ်တော်အညွန့် အစွန့်ရှည်စွာ တည်တဲ့အောင်ဆိုတဲ့ အသုံးကို ရာဇဝင်ဆရာတွေက ထွင်ပေးတယ်လို့ ထင်ရပါတယ်။ မဟာသမ္မတက စပြီး အဖရိုက်ရာ သားကြီးဆက်ခံ (Right of Primogeniture)တာကို

စွဲမြဲကျင့်သုံးခဲ့တယ်လို့ ပုံစံတစ်ခု သွင်းခဲ့ကြပါတယ်။ ဒီလို သားထဲမှာ အကြီးဆုံးကို ဩရသလို့ နာမည်ပေးတယ်။ ဩရသက အမွေကို အများဆုံး ရနိုင်တယ်။ ဒါပေမဲ့ ခြွင်းချက်ရှိတယ်။ သူက အဘနေရာကို ယူနိုင်တဲ့ အရည်အချင်းရှိရတယ်။ အဲဒီသားကြီးကို အမွေပေးတဲ့အခါ အသိသက်သေ တွေခေါ်ပြီး အကျအန ပေးလေ့ရှိပါတယ်။

ရှေးအခါက အတိတ်ကြီး နိမိတ်ကြီးတွေ ဖြစ်ပေါ်တယ်လို့ အကျယ် တဝင့် ရေးလေ့ရှိပါတယ်။ ဆိုလိုတာက မြေလျင်လှုပ်တယ်၊ တော်လဲ တယ်။ ဒါတွေဖြစ်ပြီး ဘုရားလောင်း ပဋိသန္ဓေယူတယ်၊ မွေးဖွားတယ်၊ ပွင့်တော်မူတယ်၊ တရားဦးဟောတယ်၊ ပရိနိဗ္ဗာန်ယူတယ် ဆိုတာတွေမှာ လူနတ်ဗြဟ္မာ အုန်းအုန်းကျွက်ကျွက် ပြောကြဆိုကြ၊ ပူဆွေးကြ ဆိုတာတွေ ဖြစ်ပေါ်လာပါတယ်။ အခုလို ဟိုးဟိုးကျော်လာတာကို ထိန်တောက်ကာလ လို့ ပြောချင်ပါတယ်။ အခု ဒီစာတမ်းမှာတော့ လူပုဂ္ဂိုလ်မဟုတ်ဘဲ အခြင်း အရာတစ်ခု ပေါ်ပေါက်ထွန်းကားလာတာကို ပြောလိုပါတယ်။ အဲဒီအခြင်း အရာကတော့ ရှေးဟောင်းသုတေသန စတင်ပေါ်ပေါက်လာပုံ ဖြစ်ပါတယ်။

အိန္ဒိယ ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာန (Archaeological Survey of India)ကို ၁၈၈၀ လောက်က စပြီး တည်ထောင်တယ်။ လုပ်ဆောင်တဲ့ တာဝန်တွေကို အမျိုးအစားခွဲပြီး အဆင့်ဆင့် လုပ်ငန်းဖော်ထုတ်ပုံကို ဖော်ပြ ပါမယ်။

၁။ Exploration

ခရီးလှည့်ခြင်း

ရခိုင်တစ်ခွင်၊ အလယ်ပိုင်းမြေပြန့်၊ ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်။

၂။ Conservation

ဆက်လက်မပျက်စီးအောင် ထိန်းသိမ်းခြင်း

သစ်သားအဆောက်အအုံ၊ အုတ်၊ အင်္ဂါတေ အဆောက်အအုံ။

၃။ Preservation

အပျက်အစီးများကို ပြုပြင်ခြင်း

၄။ Restoration

အကောင်းအတိုင်းဖြစ်အောင် ပြန်လည်တည်ဆောက်ခြင်း

- ၅။ Epigraphy
ပေ၊ ပုရပိုက်၊ ကျောက်စာတို့ကို ထိန်းခြင်း
- ၆။ Reporting/ Publication
ပြန်လည်ဖော်ထုတ်လို့ သိသမျှကို အစီရင်ခံခြင်း၊
အစီရင်ခံစာနှင့် သီးခြားစာအုပ်များကို ရေးသားပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေခြင်း။
- ၇။ Future Programme
ရှေ့လုပ်ငန်းစဉ်ကို အသိပေးခြင်း
- ၈။ Training Archaeologists
ကျွမ်းကျင်သူများ မွေးခြင်း
in West Asia အနောက်အာရှသို့ ပညာသင်လွှတ် (SYRIA)
in South Asia တောင်အာရှသို့ ပညာသင်လွှတ်
(INDIA)
in North Asia မြောက်အာရှသို့ ပညာသင်လွှတ်
(CHINA, TIBET)
- ၉။ Importing Foreign Experts
အိန္ဒိယက ပညာရှင်ဖိတ်ခေါ်။
မြန်မာဆိုင်ရာတွေအတွက် အလုပ်လုပ်ဖို့ အိန္ဒိယက ဦးစီးချုပ်ကိုင်တဲ့
အတွက် အိန္ဒိယရဲ့ လက်ဝေခံအဖြစ်နဲ့ လှုပ်ရှားခွင့် အသင့်အတင့်ရပြီး
နောင်အခါ ...
ဗိဿနိုး တူးဖော်ရေး
ဝေသာလီ တူးဖော်ရေး
သုဝဏ္ဏဘူမိ တူးဖော်ရေး
ဟလင်း တူးဖော်ရေး
ပုပ္ဖား တူးဖော်ရေး
နံရံဆေးရေးပန်းချီ တောင်သမန်
ရွှေစာရံ
စစ်ကိုင်းတောင်
ပုပ္ဖား

စေတီ ထိန်းသိမ်းရေး

ဆင်းတု ထိန်းသိမ်းရေး

ကျောက်စာ ထိန်းသိမ်းရေး

ပေ၊ ပုရပိုက် ထိန်းသိမ်းရေး

ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေရေး နှစ်လယ်အစီရင်ခံစာ

၁၉၆၄ မှစ၍ နှစ်လယ်မထုတ်ဘဲ စာအုပ်

သီးခြား (ဥပမာ ဗိဿနိုးတူးဖော်ရေး၊ မြေပုံဘုရား စသဖြင့် သီးခြားစာအုပ်) ထုတ်၊ သို့သော် မထုတ်ဖြစ်သည်က များသဖြင့် ရည်ရွယ်ချက်ကောင်းသော်လည်း မအောင်မြင်ပါ။

တူးဖော်ရေးအစီရင်ခံစာ

(အများအားဖြင့် ထုတ်ဝေခြင်းမပြု၊ အခွင့်ပြု

လျှင် ဖတ်ရှုခွင့်ရသည်)

ပြီးခဲ့သည့်နှစ်များတွင် လျာထားချက်များ မအောင်မြင်သော်လည်း အစီအမံကို ပြောင်းလဲပြုပြင်မည့်ပုံမပေါ်။ ဝါဒနှစ်ခု ပြိုင်နေသည်ဟု ထင်ပါသည်။ ပထမဝါဒက တူးဖော်တွေ့ရှိချက်ကို ပညာရှင်များကို သိခွင့်ပေးခြင်းဖြစ်၍ ဒုတိယဝါဒမှာ အစီရင်ခံစာသည် ဌာနတွင်းကိစ္စဖြစ်သည်ဟူသော အယူသည်ခြင်း ဖြစ်ပါတယ်။ အခု အခိုက်အတန့်တွင် ဒုတိယဝါဒဘက်က အနိုင်ရလျက် ရှိနေပါတယ်။ စရိတ်အလွန်ကြီးသည့်အတွက် စီးပွားရေးအမြင်ဖြင့် အမြတ်အစွန်းမရှိဟု ထောက်ပြတတ်သည်။ အသိပညာ ဖြန့်ဖြူးရာတွင် အဆုံးရှုံးခံရမယ်၊ အစိုးရ သို့မဟုတ် ပညာရှင်အဖွဲ့တစ်ခုခု၏ ငွေကြေးအထောက်အပံ့ယူပြီး (အရှုံးခံကို) ထုတ်သင့်သည်။ စီးပွားရေးဘက်က အရှုံးပြသော်လည်း ပညာဉာဏ် ပြန့်ပွားဖွံ့ဖြိုးရေးဘက်က အမြတ်ရှိသည်။ ဤအချက်များ ဖော်ပြသည့်နောက် ဆက်လက်ပြောလိုသည်မှာ ရှေးဟောင်း သုတေသန တူးဖော်ရေးသည် ငွေကြေးအလွန်ကုန်သည်။ နားလည် ကျွမ်းကျင်သူအများ လိုသည်။ ပညာကို အားပေးသည့်အဖွဲ့ကြီးတို့မှ အကူအညီလိုသည်။ အဆိုပါအကူအညီဖြင့်ပင် ရှေးဟောင်းတူးဖော်ရေးများကို ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် ခေတ်အဆက်ဆက် လုပ်ကိုင်ခဲ့ကြပါသည်။ ရှေးဟောင်း မြန်မာသမိုင်းသည် ရှေးဟောင်းသုတေသန တူးဖော်ရေးကိုသာ

အားကိုးရသဖြင့် ဌာနဆိုင်ရာက မပြတ်မလပ် လုပ်ပေးသင့်ပါသည်။ ဝန်းကျင်နိုင်ငံများတွင် ဤလုပ်ငန်းမှာ အလွန်အမင်း တိုးတက်နေသည်ကို အားကျစရာကောင်းလှပါသည်။ အရှုံးခံလို့ မထုတ်တော့ပါ။ စိတ်ပါဝင်စားရင် ရုံးကိုလာပြီးဖတ်ပေါ့ဟု လွယ်ကူသော်လည်း (တကယ်) မလွယ်ပါ။ အခုပြောတဲ့ နောက်ခံအနေအထားမှာ မြန်မာနိုင်ငံ ရှေးဟောင်းသုတေသနက ရယူနိုင်တဲ့သမိုင်းကို စောင့်ပြီး လေ့လာသူတွေက နည်းနည်းပဲရှိတဲ့ အတွက် ဆိုင်ရာရုံးကိုလာပြီး ဖတ်ခွင့်ပေးတာကိုလည်း အင်မတန်အင်မတန် ကျေးဇူးတင်လျက်ရှိကြပါတယ်။ ဒီနေရာမှာ ပညာရှာသူတွေရဲ့ သဘောထားကို တင်ပြလိုပါတယ်။ သူတို့က ဘယ်တော့မဆို နောက်ဆုံးသတင်းစကားကို သိလိုပါတယ်။ အစီရင်ခံစာကို ပုံမနှိပ်ရသေးပေမယ့် ဖတ်ခွင့်၊ အသုံးပြုခွင့် ရချင်ပါတယ်။ ခွင့်လည်းရပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ အစီရင်ခံစာက ပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေပြီး အများဖတ်ရှုခွင့်ရမှ ပိုကောင်းမယ်လို့ စိတ်ထဲမှာ ဆန္ဒရှိကြပါတယ်။ နောက် အခက်အခဲတွေက (၁) ငွေမရှိ၊ (၂) နားလည်ကျွမ်းကျင်သူ နည်းတယ်၊ (၃) လုပ်သားပြဿနာကြီးတယ်။ ဒါတွေကို လွန်မြောက်သွားဖို့လည်း မလွယ်ပါ။ ဒီလိုအခြေအနေမှာ “ဒီပစ္စည်းတွေက မြေကြီးထဲမှာ အရင်အနှစ်သုံးလေးထောင်ကပဲ မြုပ်နေတာ။ ခုမှ ဘာပြုလို့ ဒီကိစ္စကို အရေးကြီးခွင့်ကျယ် လုပ်ချင်တာလဲ”လို့ အငေါက်ခံရုံပဲ ရှိပါတယ်။

ပြင်ဆင်ချက် စီမံကိန်းကို ဆက်ပြီးဆွေးနွေးပါဦးမယ်။ သင်ရိုးတစ်ခု အတွက် သင်ရိုးညွှန်းတမ်းရှိတယ်။ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်စာရင်းရှိတယ်။ သင်ပေးမယ့် ဆရာလည်း ခန့်ထားတယ်။ သင်ပေးမယ့်နေရာလည်း သတ်မှတ်ပြီး ရှိတယ်။ ကျောင်းလခလည်း ပေးရမယ်။ အဲဒါတွေ အကုန်လုပ်ပြီး ကိုယ့်ဘာသာဖတ်ပေတော့။ Self Taught ကိုပဲ ပြန်ကောက်ကြစို့။ အဲဒီလုပ်ငန်းက အပြောလွယ်တယ်၊ အလုပ်ခက်တယ်။ ကိုယ့်ဘာသာကိုယ် ဖတ်မယ်ဆိုကတည်းက အခြေခံလိုတယ်။ ဥပမာနဲ့ပြောရရင် ဖတ်ရမယ့် စာအုပ်က အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ပဲ ရှိမယ်။ ကိုယ်ကလည်း ဆယ်တန်းအောင်ပြီးသား အဆင့်ထိ အင်္ဂလိပ်လို ဖတ်တတ် ရေးတတ်ရှိနေရင် ဒီကိစ္စ လွယ်တယ်။ အခုပြောသလို အင်္ဂလိပ်ဘာသာမှာ ညံ့နေရင် မလွယ်ပါ။ ဒီတော့ ကိုယ့်ဘာသာကိုယ် စစ်ဆေးပြီး အင်္ဂလိပ်စာကို ဖတ်တတ် ရေးတတ်အောင်

ကြိုးစားကြပါလို့ပဲ တိုက်တွန်းချင်ပါတယ်။ လက်တွေ့လုပ်နည်းကတော့ ဆယ်တန်း မှာ ပြဋ္ဌာန်းတဲ့ “ဆယ်တန်းကျောင်းသုံး Stories Retold Series ထဲက စာအုပ်တွေကို အုပ်သုံးလေးဆယ် ဖတ်လိုက်ပါတယ်။ ကျန်တာ ဆက်လုပ်ရတာ လွယ်သွားပြီ။ အဲဒါလောက်မှ မလုပ်နိုင်ရင် ဟန်လုပ် မနေပါနဲ့။ လက်မြောက်လိုက်ပါ။ ဆယ်တန်းအောင်ပြီး အင်္ဂလိပ်စာလုံး ၃၀၀၀ တတ်ရင် အင်္ဂလိပ်မှာ လွယ်တယ်။ စာလုံး ၃၀၀၀ ဆိုတာ ရှေ့ဆက် Prefix, နောက်တွဲ Suffice ဆက်ရင် ထည့်ရင် အများကြီးပွားလို့ရတယ်။ ဥပမာ True, Untrue, Beauty, Beautiful ဆိုတာမျိုးကို ပြောတာပါ။ ဆယ် တန်းအောင်ပြီး ကောလိပ်ကို ရောက်ရင် အင်္ဂလိပ်စာလုံး ၃၀၀၀ ကို ပိုင်ရ မယ်။ Basic English မှာ စကားလုံး ၉၀၀ ဆိုရင် ဘယ်ကိစ္စမဆို အင်္ဂလိပ်လို ရေးတတ် ဖတ်တတ် ပြောတတ်နိုင်တယ်လို့ အဆိုရှိပါတယ်။

အခုပြောတာတွေက အပြောလွယ်ပါတယ်။ အလုပ်ခက်တယ်။ ဒါပေမဲ့ လုပ်တဲ့လူရှိပါတယ်။ ဥပမာ ကျွန်တော်ပေါ့နော်။ ကျွန်တော်တို့ ကျောင်းတုန်းက အင်္ဂလိပ်စာတော်တဲ့အထဲမှာ မပါပါ။ နေတဲ့ကျောင်းက လည်း အမျိုးသားကျောင်းပါ။ ဒါပေမဲ့ ဘွဲ့ယူတဲ့ကျမ်းကို အင်္ဂလိပ်လို ရေးရ ပါတယ်။ လန်ဒန်တက္ကသိုလ်မှာ တင်ရပါတယ်။ အသက် ၆ နှစ်မှာ အင်္ဂလိပ်စာ စပြီးသင်ရတယ်။ အသက် ၃၀ မှာ အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ရေးတဲ့ ပီအိပ်ချ်ဒီကျမ်းကို လန်ဒန်တက္ကသိုလ်မှာ တင်သွင်းပြီး အောင်မြင်ခဲ့ပါ တယ်။ အနှစ်အစိတ်လောက် ကြိုးစားရတာပေါ့။ လုပ်ရင်ဖြစ်ပါတယ်။ ကြာတော့ ကြာတယ်။

၂၀၀၄၊ ဩဂုတ်လ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

ဟိုင်းကြီး [ဒေါ်] နဂရစ်

ပုသိမ်မြို့ရှိရာ ငဝန်မြစ်ဝက အထက်သုံးမိုင်ခွဲ၊ လက်ယာဘက် မြစ်ကမ်းဟာ သာယာပြေပြစ်တဲ့ မြေပြန့်ကျယ်ကျယ် ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီကမ်းမှာ ကျွန်းကလေးတစ်ကျွန်း ရှိတယ်။ ကမ်းနဲ့ တစ်မိုင်လောက်ကွာတယ်။ အဲဒီနေရာမှာ ဒါလဟိုဇီ နာမည်နဲ့ မြို့သစ် တစ်မြို့တည်ဖို့ ပြင်ဆင်ပါတယ်။ သမိုင်းနောက်ခံကို နည်းနည်းချဲ့ပြီး ပြောရရင် ခရစ်နှစ် ၁၆၈၆ ခုနှစ်က မဒရပ်ဘုရင်ခံက မြန်မာနဲ့ ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားဖို့ ပြင်ဆင်တဲ့အနေနဲ့ ဒီကျွန်းရဲ့ အနေအထားကို စုံစမ်းစေတယ်။ သင်္ဘောအဝင်အထွက် အသုံးပြုဖို့ ရနိုင်၊ မရနိုင် အကြည့်လွှတ်တယ်။ ၁၆၈၇ မှာ ကပ္ပတိန်ဝဲလ်ဒန် လာကြည့်ပြန်တယ်။ ၁၇၅၃ ရောက်တဲ့အခါ မစ္စတာဟန်တာက လာပြီး ရောင်းဝယ်ရေးစခန်း ဖွင့်တယ်။ ကပ္ပတိန်ဆောက်သဗေရောက်လာပြီး နှစ်ရက်အကြာ ၅၊ အောက်တိုဘာ၊ ၁၇၅၉ မှာ မြန်မာတွေက ဥရောပတိုက်သားတွေကို တိုက်ခိုက်သတ်ဖြတ်တဲ့အတွက် ဆယ်ယောက်သေတယ်။ တစ်ယောက်တည်း လွတ်တယ်။ အဲဒါနဲ့ အင်္ဂလိပ်က ဒီနေရာကို ပစ်ထားလိုက်တယ်။ ၁၈၅၂ မှာ ပဲခူးတိုင်းကို လော့ဒါလဟိုဇီက သိမ်းယူတဲ့အခါ ဒီဟိုင်းကြီးကျွန်းဟာ အင်္ဂလိပ်ပိုင်ဖြစ်ခဲ့တယ်။ အဲဒီအခါ အင်္ဂလိပ်ကုန်တိုက် ကျွန်းပေါ်ကို ရောက်

လာတယ်။ အဲဒီကုန်တိုက်ရဲ့ နံရံနှစ်ခုဟာ ခုထိမပြိုဘဲ ရှိနေပါသေးတယ်။

ဟိုင်းကြီးကို ရှေးက နဂရစ်ခေါ်တယ်။ ပုသိမ်ကော်မစ်ရှင်နာ (မင်းကြီး) ဂရန့်ဗရောင်းက ၁၉၁၄ မှာ ဒီကျွန်းနဲ့ပတ်သက်တဲ့ မှတ်တမ်းတစ်စောင် ရေးပါတယ်။ နဂရစ်အူ (မော်တင်ဘုရား)လို့ ခေါ်လေ့ရှိပါတယ်။ ပင်လယ် က ဝင်လာရင် ခပ်လှမ်းလှမ်းကပဲ စေတီကို မြင်နေရပါတယ်။ (အမှန်က ဘုရားနေရာဟာ) နဂရစ်ကျွန်းနဲ့ နည်းနည်းကွာတယ်။ ဒီနေရာကို အရင်ကပဲ မှောတင်လို့ ခေါ်နေကြတယ်။ မူလနာမည်က (အကောကြီး) ဖြစ်တယ်။ ဥရောပတိုက်သားတွေထဲက ဒီနေရာကို စောစောစီးစီး ရောက် လာတဲ့ ပေါ်တူဂီတွေက နဂရစ်လို့ စပြီးခေါ်ပါတယ်။ ရဲ့ဖိုဖိုက နဂရစ် ကုန်း တန်းလို့ ခေါ်တယ်။

မြန်မာနိုင်ငံအောက်ပိုင်းကို အင်္ဂလိပ်သိမ်းယူပြီး မကြာမီ ပုသိမ်အစား ပင်လယ်ကူးသင်္ဘောဆိပ် လိုချင်ရင် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်မှာ ဒီနေရာထက် ကောင်းတဲ့နေရာ မရှိလို့ သဘောကျနေကြတယ်။ မြစ်ဝညာဘက် (အရှေ့ ဘက်ကမ်း)မှာ ရှိတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံအောက်ပိုင်းကို သိမ်းယူစေတဲ့ မြို့စားကြီး ဒါလဟိုဇီက ဆာဂျော့ကူပါဆီကို ၁၂၊ ဩဂုတ်၊ ၁၈၅၄ က ရေးတဲ့ စာမှာ ...

မြို့သစ်တည်ဖို့နေရာကို ပုသိမ်မြစ်ဝမှာ ရွေးပြီးပြီ။ သိပ်ပြီး အချက်အချာကျတဲ့ (စီးပွားဖြစ်ထွန်းမယ့်) ဆိပ်ကမ်းမြို့ကြီး တစ်မြို့ ဖြစ်လာမယ်။ ဒါလဟိုဇီမြို့လို့ ခေါ်မယ်။ ကျွန်တော် ပေးတဲ့နာမည် မဟုတ်ပါ။ ဒေသခံတွေကပေးတဲ့ နာမည်ဖြစ်ပါ တယ်။

ဒီနေရာကို ရေတပ်ဗိုလ်တွေက သိပ်ကြိုက်တယ်။ သူ့သဘာဝ အတိုင်း လေလှိုင်းဒဏ်က လွတ်အောင်ခိုလှုံဖို့ အသင့်တော်ဆုံးနေရာ ဖြစ် နေတယ်။ ပတ်ဝန်းကျင်ကလည်း အင်မတန် မြေဩဇာကောင်းတဲ့ မြေပြန့် ဖြစ်နေတယ်။ စီးပွားရေးအောင်မြင်တဲ့ မြို့ကြီးပြကြီး ဖြစ်နိုင်တယ်။ ၁၈၅၅ မှာ မြို့ကွက်ချတယ်။ ကမ်းနားလမ်းတစ်လျှောက်မှာ တရားရုံး၊ ရဲစခန်း၊ ငွေတိုက်၊ ရေဆင်းတံတား နေရာသတ်မှတ်ပြီး ဆိပ်ကမ်းကို စတင်ဆောက် လုပ်ပါတယ်။ ကံဆိုးချင်တော့ ၁၈၅၆ မှာ မုန်တိုင်းကြီးကျပြီး ပင်လယ်ရေ

တက်လာလို့ ဒီနေရာ ရေမြုပ်သွားတယ်။ အဆောက်အအုံ ရှိပြီးသမျှ ပျက်
ပြီး လူတွေ အများကြီးသေပါတယ်။ တရားရုံးနဲ့ အကျဉ်းထောင်ကို ပုသိမ်
ကို ပြန်ပြောင်းလိုက်ရတယ်။ ဒါလဟိုဇီလည်း မစည်ကားဖြစ်တော့ပါ။
အဲဒီနေရာမှာ အခုတော့ မြို့သစ်လို့ခေါ်တဲ့ ရွာကလေးတစ်ရွာပဲ ရှိပါတော့
တယ်။ ရေကျချိန်မှာ မြစ်ကမ်းက ခိုင်ကျော်ကျော်လောက် သောင်ထွန်းနေပါ
ပြီ။

ကျုံပျော်တိုက်နယ်ထဲမှာ အရှေ့ခြမ်း ကျုံပျော်၊ အနောက်ခြမ်း ငါး
သိုင်းချောင်း၊ တောင်ဘက်ခြမ်းက ကျောင်းကုန်းဆိုပြီး တိုက်နယ်တွေ
ခွဲထားတယ်။ ဒီနယ်ဟာ ပုသိမ်ခရိုင်တောင်ပိုင်းလို လူဦးရေလည်း မများ။
စီးပွားရေးလည်း မစည်ပင် ဆိုပေမဲ့ ကျုံပျော်နယ်က သိပ်ပြီး စပါးအထွက်
ကောင်းပါတယ်။ အထောင်၊ (အိမ်မဲ၊ ရှားခဲ)၊ အင်းရဲ ဆိုတာတွေက နေရာ
ကောင်းတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ နယ်နိမိတ်ကတော့ အရှေ့မြောက်ဘက်က
ဟင်္သာတ၊ မအူပင် နယ်နိမိတ် ဖြစ်ပါတယ်။ တောင်ဘက်ကတော့ ဒကမြစ်
တစ်လျှောက် ဖြစ်ပါတယ်။ အနောက်တောင်ကတော့ ရေကြည်ကွင်း ဖြစ်ပါ
တယ်။ အရင်က ငါးသိုင်းချောင်းမြို့ နယ်နိမိတ်အတိုင်း ဖြစ်ပါတယ်။

ငါးသိုင်းချောင်းက အခု မြို့နယ်ဌာနချုပ် မဟုတ်တော့ပါ။ ဒါပေမဲ့
အဲဒီအခါက ငါးသိုင်းချောင်းမြို့နယ်ဟာ ၁၉၀၁ ခုနှစ်က စတုရန်းမိုင် ၃၂၀
ရှိတယ်။ ၁၉၀၁ က လူဦးရေ ၈၂,၁၄၄ ရှိတယ်။ ၁၉၁၁ မှာ ၉၀,၇၀၄
အထိ တိုးလာတယ်။ စတုရန်းတစ်မိုင်အတွင်း ၂၈၃ ဦး ရှိတယ်။ တစ်ခရိုင်
လုံးမှာ လူဦးရေအများဆုံး ဖြစ်ပါတယ်။

ကျုံပျော်ဆိုရင်လည်း ပိုပြီးတောင် ချမ်းသာသေးတယ်။ ၁၉၁၃-
၁၄ နှစ်က လယ်စိုက်ဧက ၁၂၂၁၉၄ ဧက၊ အနုန်တော် ၃၄၁၃၀၅ ကျပ်
ပေးသွင်းရတဲ့နယ် ဖြစ်ပါတယ်။ ၁၉၁၃ ကမှ တိုက်ရိုက်ဌာနချုပ်မြို့ ဖြစ်
လာပါတယ်။ ဇရပ်လှချောင်း၊ ဒကချောင်း ဆုံရာဖြစ်လို့ စပါးအဝယ်တော်
တွေ ကျက်စားရာဒေသ ဖြစ်လာပါတယ်။

အထောင်ဆိုတဲ့ ကျုံပျော်က ၁၂ မိုင်ကွာတဲ့ နေရာလည်း စပါးအပြင်
ငှက်ပျော ဖြစ်ထွန်းတဲ့နေရာ ဖြစ်ပါတယ်။ လူဆိုးလူမိုက် ပေါတယ်လို့လည်း
နာမည်ရတယ်။

အင်းရဲကို အမှီပြုပြီး အင်းရဲကြီးမြို့ ဖြစ်လာပါတယ်။ အင်းရဲကြီးက မြန်မာဘုရင်ရှိစဉ်က နှစ်စဉ် အခွန်ငွေ ပိဿာ ၆၀ ဆက်သွင်းရတယ်။ ၁၈၂၈ က စပြီး ဒီနယ်မှာ ပဲနင်းလို့ခေါ်တဲ့ လှေသူကြီးတွေက အုပ်ချုပ်ရေး မှာ ဦးစီးကြတယ်။ အင်းတွေမှာ ငါးသိုင်း၊ ငါးမြစ်ချင်းနဲ့ ငါးကြင်းများ တယ်။ ဒီငါးတွေဟာ မြစ်ညာက ဇူလိုင်၊ ဩဂုတ်လတွေက ဆင်းလာပြီး ဥချကြတယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ ငါးပိ၊ ငါးခြောက်၊ ငံပြာရည်ဆိုတဲ့ ရေထွက် ပစ္စည်း လုပ်ငန်းဟာ တဖြည်းဖြည်း တိုးတက်လာတယ်။ ၁၈၉၅-၉၆ က အခွန်ငွေ ၄၂၀၀၊ ၁၉၀၆-၀၇ မှာ အခွန်ငွေ ၃၅၆၀၀ ထိ တက်လာတာကို ထောက်ပြီး အခုလိုပြောရတာ ဖြစ်ပါတယ်။

ငဝန်မြစ် အရှေ့ဘက်ကမ်းကို တာဖို့ထားလို့ လယ်တွေ ဖြစ်ထွန်း တယ်။ ငဝန်မြစ် အနောက်ဘက်ကမ်းကတော့ နှစ်စဉ် ရေလွှမ်းမိုးလို့ လယ် မဖြစ်ထွန်းပါ။ လယ်အစား ကိုင်းဖြစ်ထွန်းတယ်။ စပါးအစား ဆေးစိုက် တယ်။ ငါးသိုင်းချောင်းက ငဝန်မြစ်ရဲ့ အရှေ့ဘက်ကမ်း၊ ဒေါင့်ကြီးက အနောက်ဘက်ကမ်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဆေးရွက်ကြီးနဲ့ ကုလားပဲ အကြီးအကျယ် စိုက်ပါတယ်။ ငါးသိုင်းချောင်း-ဒေါင့်ကြီး ဆိုပြီး ငဝန်မြစ် အရှေ့ဘက်၊ အနောက်ဘက် တွဲဖက်ပြီး ငါးသိုင်းချောင်း-ဒေါင့်ကြီးမြို့အတွက် မြူနီစပယ် (မြို့ရွာစည်ပင်ရေးအဖွဲ့) ရှိတယ်။ ၁၉၁၃ ခုနှစ်အထိ ငါးသိုင်းချောင်း- ဒေါင့်ကြီးဟာ တိုက်နယ်ရဲ့ ဌာနချုပ်ဖြစ်တယ်။ ငဝန်မြစ်ရေ တိုက်စားလာ လို့တစ်ကြောင်း၊ နှစ်စဉ် ရေလွှမ်းမိုးလို့တစ်ကြောင်း အကာအကွယ်အနေနဲ့ ငါးသိုင်းချောင်းကို တာကြီးဖို့ပြီး ရေမလွှမ်းမိုးအောင် ကာကွယ်ပြီး ထားပါ တယ်။ ငါးသိုင်းချောင်း-ဒေါင့်ကြီးမှာ သာသနာရေးဘက်က လေးစား လှောက်တဲ့ ဘုန်းတော်ကြီး စာသင်တိုက်တွေ ရှိတယ်။ ဒေါင့်ကြီးမှာ ရှေးရှေးကပဲ မြို့သူကြီးရှိတယ်။ စည်ကားတယ်။ ၁၈၄၈ ခုနှစ်က ဒေါင့် ကြီးတောင်ပိုင်းမှာ ဆောက်တဲ့ ရွှေကျောင်းကြီးဟာ သိပ်ပြီး ဗိသုကာ လက်ရာ မြောက်တယ်။ သီတင်းသိက္ခာ သမာဓိနဲ့ ပြည့်စုံတဲ့ ဆရာတော်တွေ နေပြည်တော်က လာရောက်သီတင်းသုံးတဲ့အတွက် သုဓမ္မာဂိုဏ်းရဲ့ အောက်မြန်မာပြည် ဌာနချုပ်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုကြတယ်။ မြင်ကွန်းမြင်း ခုံတိုင် အရေးအခင်းနဲ့ တပယင်းမင်းသား အရေးအခင်းမှာ အရေးနိမ့်ပြီး

အညာက ပြေးခဲ့ရတဲ့လူတွေ ခိုအောင်းရာနယ်ကြီး ဖြစ်ပါတယ်။ တာတမံ အင်ဂျင်နီယာချုပ် ရုံးစိုက်တယ်။ ဆေးရုံရှိတယ်။

ငါးသိုင်းချောင်းမြို့နယ်ထဲမှာ နောက် အရေးပါတဲ့ မြို့က အသုတ် ဖြစ်တယ်။ ပုသိမ်သမိုင်းမှာ ထင်ရှားတဲ့ သမုဿဂေါသနဲ့ ဥမ္မာဒန္တိမင်းသမီး တို့ အခြေစိုက်ရာဒေသဖြစ်တယ်။ အခုတော့ အသုတ်နယ်က ထွက်သမျှ စပါးကို ပုသိမ်ကို မီးရထားနဲ့ပို့ပေးရတယ်။ ၁၉၁၃ က စပါးတန်ချိန် ၇၅၀၀ တင်ပို့ပေးရတယ်။ ၁၉၁၁ က လူဦးရေ ၂,၃၉၀ ဖြစ်ပါတယ်။

ရေကြည်က အခုတော့ ရွာငယ်ကလေးက ကြီးထွားလာပါပြီ။ ၁၉၁၁ ခုက လူဦးရေ ၂,၉၀၁ လောက်ပဲ ရှိတယ်။ ဒါပေမဲ့ ငါးသိုင်းချောင်းနဲ့ ကျုံပျော်ကြားက ရထားလမ်းဘူတာ ဖြစ်လို့ အဲဒီမြို့ကြီးနှစ်မြို့ကို မှီပြီး သူက ကြီးပွားလာတာ ဖြစ်ပါတယ်။ မြို့ကွက်ကို ကျယ်ပြန့်အောင် စနစ် ချထားပေမဲ့ နေမယ့်လူမရှိပါ။ မျှော်လင့်သလို ဖြစ်ထွန်းမလာပါ။

ကျောင်းကုန်းက ၁၈၆၇ မှာ အင်မတန်သေးငယ်နေပါသေးတယ်။ ၁၉၀၁ မှာ လူဦးရေ ၅၄,၈၁၇ ယောက်၊ ၁၉၁၁ မှာ ၅၅,၇၉၉ ယောက် ဖြစ် တယ်။

ငါးသိုင်းချောင်းမှာ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးအတွက် အရေးကြီးတဲ့ အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ ရေးထိုးတဲ့ သင်္ချိုင်းစာတစ်ခုကို တွေ့ပါတယ်။

ဖရေယာငယ် အသတ်ခံရတဲ့နေရာက မြန်မာနိုင်ငံအောက်ပိုင်း ပုသိမ် ခရိုင် ရေကြည်မြို့နယ် ငါးသိုင်းချောင်းမြို့တစ်ဖက် (ငဝန်မြစ်အနောက် ဘက်ကမ်း) ဒေါင့်ကြီးရွာတောင်ပိုင်း ရွာထိပ် ၁၈၄၈ က ဆောက်ခဲ့တဲ့ ရွှေကျောင်းခေါ်တဲ့ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းအနားမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ အင်္ဂလိပ် ကို သေနတ်နဲ့ပစ်သတ်တဲ့ ကျားဗိုလ်၊ ဗျိုင်းဗိုလ်တို့က နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး ခေါင်းဆောင်တွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဖရေယာကို ရွာထိပ် ဘုန်းကြီးကျောင်းဝင်း ထဲက 'တာဝတိ'သာဆင်း'မှာ ပစ်ချလို့ ကျဆုံးတာဖြစ်တယ်။

IN LOVING MEMORY OF	ချစ်ခင်မြတ်နိုးရပါသော
HERBERT WARRINGTON	ဟာဘတ်ဝါရင်တန်ဖရေယာ
FRYAR SECOND SON OF	ကွယ်လွန်သူ မတ်ဖရေယာ
THE LATE MARK FRYAR,	F.G.S ၏ ဒုတိယသား
F.G.S WHO WAS KILLED	လူတစ်သင်းကို ရှေ့ဆောင်လျက်
WHILE LEADING THE	ဓားပြတစ်စုကို
ATTACK UPON A DECOV	၂၅ မတ် ၁၈၈၇ ညတွင်
CAMP ON THE NIGHT	တာဝန်အရ တိုက်ခိုက်စဉ်
OF MARCH 25 TH 1887 IN THE	ကျဆုံးသည်
EXECUTION OF HIS DUTY	အသက် ၂၄ နှစ်
AGED 24 YEARS	ကာလကတ္တား ပီ၊ ဆွစက်
CALCU TA P.S WACES	အက်၊ စီ၊ တီ
S.C.T	
BE THOU FAITHFUL UNTO	မသေမချင်း သစ္စာရှိပါလေ
DEATH AND I WILL GIVE	ဘဝရဲ့ထိပ်ဖူးကို
THEE CROWN OF LIFE	ရစေမယ်
REV. II. 10.	တစ်ကြိမ်တစ်ဖန်မြင်ရစေ အခန်း ၂၊ စာကြောင်း ၁၀

၂၀၀၄၊ စက်တင်ဘာလ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

သုတေသနစာတမ်း ပြုစုခြင်း

သုတေသနစာတမ်းဆိုတာ Documented Paper ကို အလွယ်တကူ အသုံးချဖို့ မြန်မာဘာသာပြန်လိုက်တဲ့ နာမည်ပါ။ သာမန်အပျင်းပြေ (Entertainment)ဖတ်တဲ့စာမျိုး မဟုတ်တာတော့ သေချာတယ်။ ဒီလိုဆို ရင် အပျင်းပြေဖတ်တဲ့ စာအုပ်တွေဟာ ဘာလဲလို့ စပြီးပြောရပါမယ်။ ထိပ်ဆုံးက ပြောရမှာကတော့ ဝတ္ထုဖြစ်ပါတယ်။ တွေ့၊ ကြုံ၊ ဆုံး၊ ကွဲ၊ ပြန်ဆက်၊ ဆက်မရ ဆိုတာမျိုးတွေပေါ့။ ဒါပေမဲ့ ခေတ်တစ်ခုခုကို ပိုင်းပြီး အဲဒီခေတ်ရဲ့ နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေးနဲ့ ဓလေ့ကို ပေါ်အောင်ဖော်ထုတ်ပေးတဲ့ ဝတ္ထုဆိုရင် ဖတ်သင့်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက လောကဓံတရားကို လှည့်ပတ် ရေးတာမျိုး သက်သက်မဟုတ်ဘဲ ရည်ရွယ်ချက်တစ်ခုနဲ့ တိုးတက်မှုကို ရှေးရှုပြီးရေးရင် ဖတ်သင့်တယ်လို့ ပြောချင်ပါတယ်။ တက္ကသိုလ်တွေမှာ မနုဿဗေဒ (Anthropology)ပညာရှင်တွေအတွက် အသုံးကျမယ်။ ကိုယ် ရွေးချယ်ထားပြီးဖြစ်တဲ့ အကြောင်းအရာတစ်ခုကို သူများရေးပြီးသား ရှိရင် ကုန်အောင်ရှာဖွေပြီး အကုန်ဖတ်ပါ။ ခရီးအနှံ့အပြား သွားပြီး ပေါ့ပုရပိုက်၊ ကျောက်စာတွေကို လေ့လာပါ။ အထောက်အထားတွေကို ရသလောက် ရှာပါ။ အဲဒီလိုလုပ်မိရင် ...

(၁) သူများအမှားကိုလည်း ပြင်မယ်။

(၂) သူများမှာ လိုနေတာရှိရင်လည်း ဖြည့်စွက်မယ်။

(၃) အမြင်သစ်၊ သုံးသပ်ချက်အသစ်ကိုလည်း တင်ပြနိုင်မယ်။

ဒီပုံစံနဲ့ 'အမိန့်တော်ပေါင်းချုပ်' အတွဲ ၁၀၊ စာမျက်နှာ ၇၆၀၀၊ စာအုပ် ၁၀ အုပ်ပါတဲ့ အတွဲတစ်တွဲကို ပထမ တန်ဖိုးထားဘဲ အလကား ပေးတယ်။ လက်ကျန် လေးငါးစုံကိုတော့ တစ်စုံကို တစ်သောင်းက တစ် သိန်းထိ ရောင်းတယ်။ ပင်စင်စား၊ ဘာအလုပ်မှမရှိဘဲ အငူငူထိုင်နေတာ ထက် စာရင် တော်သေးသဟဲ့လို့ တွက်မိတယ်။

အားအားလပ်လပ် မနေနိုင်ဘဲ စာအုပ်ရေးတယ်။ ဝေဖန်တဲ့စာတွေ ရတယ်။ အထူးသဖြင့် ရဟန်းသံဃာတွေထဲ လောကုတ္တရာတွေကို မဲပြီး လေ့လာတဲ့ ဘုန်းကြီးဆိုပါတော့။ အဲဒီဆရာတော်တွေက ချီးမွမ်းစကား ရေးလေ့မရှိပါ။ ဟိုလူရေးတာထဲမှာ ဘာမှားတယ်၊ ဘာမပြည့်စုံဘူးနဲ့ ရေးရေးနေတာ၊ မင်းကကော ဘယ်လောက်တတ်လို့လဲဆိုတဲ့ သဘောမျိုးနဲ့ ရေးတာဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီမေးခွန်းကို ဖြေရမယ်ဆိုရင် ...

- ၁။ မှန်ပါတယ်။ သိပ်ပြီး များများမတတ်ပါ။
ဒါပေမဲ့ သိချင်တယ်၊ တတ်ချင်တယ်။ ဒါနဲ့ ရှာဖွေတယ်။ လေ့လာ တယ်။ ခရီးအတိုအရှည်ထွက်ပြီး ရှေးမှတ်တမ်းရှာတယ်။
- ၂။ ဒီတော့ သူများမသိတာတွေ တွေ့တယ်။ ဥပမာ နန်းတော်ထဲက မှန်နန်းဆောင်မှာ ရဟန်းပညာရှိ၊ လူပညာရှိတွေကို ခေါ်ပြီး ရှင်ဘုရင်က ရာဇဝင်ရေးခိုင်းတယ်။ ရေးပြီးတာ အနှစ် ၂၀၀ ရှိပြီ ဆိုရင် အခု အဲဒီအနှစ် ၂၀၀ အတွင်းက အဖြစ်အပျက် ထူးခြားတာ တွေ အများကြီးရှိမယ်။ ဒါတွေက ဖြည့်ရတာပေါ့။
- ၃။ မင်းကိုယ်တိုင်က ဒီလို၊ ဒီလိုပြောပြီး၊ အခုမှ လူလယ်ကောင်မှာ မှား သွားပြီဗျို့၊ ဟိုလို၊ ဟိုလို ပြင်ပေးပါလို့ ဘွာခတ်တာဟာ မင်း မရှက် ဘူးလားလို့လည်း ပြောင်မေးကြပါတယ်။ အခုလိုနဲ့ပဲ ခေတ်ဟောင်း မြန်မာရာဇဝင်ကို အရင်က အင်္ဂလိပ်၊ ပြင်သစ်၊ ဂျာမနီ၊ ရုရှ၊ အမေရိ ကတွေ ရေးခဲ့တာတွေထက် သာအောင်ရေးပါတယ်။ ရေးပြီးလို့ အနှစ်လေးဆယ်ကျော်တော့ ပြန်ပြီး စစ်ဆေးတည်းဖြတ်တဲ့အခါ

ဖြုတ်သင့်၊ တိုးသင့်တာတွေ တွေ့ပါတယ်။ ဒါမျိုးကို ထိန်ချန်ထား
လို့ မရပါ။ ဒါကြောင့် ပထမတည်းဖြတ်ချက် စာတစ်အုပ်ထွက်ပြီး
ရုံဖန်ရုံခါ ဒုတိယတည်းဖြတ်ချက်၊ တတိယတည်းဖြတ်ချက်ဆိုတာ
တွေအပြင် စာရေးသူ သေသွားတဲ့တိုင်အောင် သူ့တပည့်က ပြန်
လည် ပုံနှိပ်ချက်ဆိုတာမျိုးမှာ (ဆရာသာရှိနေသေးရင် ဒါတွေ ထပ်
ဖြည့်မှာပါ)ဆိုပြီး ပြင်ဆင်ကြပါသေးတယ်။ ဒါက ကမ္ဘာ့အရပ်ရပ်
မှာ လုပ်နေကျအစဉ်အလာပါ။

၄။ နောက်တစ်မျိုးက ဂျာမန်ဘာသာနဲ့ ရေးထားတဲ့ 'ဥရောပရှိ ဗုဒ္ဓသာ
သနာ'ဆိုတဲ့ စာအုပ်ကို ကောင်းလွန်းလို့ ဂျာမန်ကနေ ပြင်သစ်၊
ဂျာမန်ကနေ အင်္ဂလိပ်၊ ဂျာမန်ကနေ မြန်မာ၊ တရုတ် ဆိုသလို
ဘာသာပြန်ကြတယ်။ အဲဒီမှာလည်း ဘာသာပြန်သူက ဒီစာအုပ်ထဲ
က ဘယ်အပိုဒ်ကတော့ အခုထပ်တွေ့တဲ့ ရှေးဟောင်းသုတေသန
သက်သေပစ္စည်းတွေကြောင့် ဘယ်လိုဖြည့်စွက်သင့်တယ်လို့ မှတ်
ချက်ရေးလေ့ရှိပါတယ်။ ဒါဟာ တိုးတက်မှုတွေကို ပြတာဖြစ်ပါ
တယ်။

၅။ ကနေ့ မြန်မာ့ရုပ်မြင်သံကြား (TV)မှာ အသစ်တွေ့ရှိချက်
(Discovery) ဆိုပြီး အခန်းတစ်ခန်း ပြနေတယ်။ ဒါဟာ အထက်
ကာလက ရေးပြီးစာစောင်တွေ၊ စာအုပ်တွေမှာ မပါတာတွေကို အနဲ့
အပြား သိရှိ၊ အကျိုးရှိအောင် ပြင်ဆင်ချက်၊ ဖြည့်စွက်ချက်လုပ်နေ
တာ ဖြစ်ပါတယ်။

ဒီစာ ရေးနေစဉ်မှာ ၁၃၊ ဩဂုတ်၊ ၂၀၀၂ ရက်စွဲက စာတိုက်ကရတဲ့
စာတစ်စောင်ကို သတိရမိပါတယ်။ စာက စာရေးသူဟာ ရဟန်းငယ်
တစ်ပါး ဖြစ်မယ်။ မန္တလေးက ဖြစ်ဟန်တူပါတယ်။ ဒါမှမဟုတ်လည်း
အခု ကျွန်တော်နေတဲ့ရပ်ကွက်က ဘုန်းတော်ကြီးတစ်ပါးလည်း ဖြစ်မယ်
ထင်တယ်။ ဘာပြုလို့လဲဆိုတော့ စာထည့်တဲ့ စာတိုက်တံဆိပ်က တခြား
က မဟုတ်၊ ဒီနယ်ကပဲဖြစ်နေလို့ ဒီလိုပြောရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့စာက
တိုတိုလေးပါ။ အခု ဒီမှာ ထည့်လိုက်ပါတယ်။ ဆရာတော်ရဲ့ ဘွဲ့၊ နေရပ်
မသိလို့ အခုစာနဲ့ ပြန်ကြားတာကို ခွင့်လွှတ်ပါ။

သို့

တကာကြီးသန်းထွန်း

တကာကြီးက “တစ်ငါတည်းငါ” နေတော့တာကိုး။ ကိုယ့်
ဟာကိုယ် စာကောင်းကောင်းမရေးဘဲ ဟို ‘ငါ’ စာအုပ်ထဲကနေ
ဆရာမြသန်းတင့်ကို စော်ကားလိုက်သေးရဲ့။ ဆိုရှယ်လစ်
ခေတ်တစ်ခုလုံးမှာ ခင်ဗျား ဘာလို့ အလုပ်မထွက်တာလဲ။
ဘာလို့ နိုင်ငံခြား ထွက်မသွားသလဲ။

ခင်ဗျားဟာခင်ဗျား ‘အာနီးတွိုင်ဘီ’ တို့၊ ‘ဖူကူယားမား’ တို့
လောက်များ ထင်ပြီး မောက်မာစာတွေ ရေးပြနေတာလား။

မန်းတောင်ခြေစခန်း
စခန်းအောင်မြေနန်းက
‘ဓာတ်’ ကိုယ်တော်လေး

စာတိုက်တံဆိပ်အရ ၉၊ ဩဂုတ်၊ ၂၀၀၂ က ထည့်လိုက်တဲ့စာကို
၁၃၊ ဩဂုတ်၊ ၂၀၀၂ မှာ ရရှိပါတယ်။ စာရပြီး နှစ်နှစ်ပြည့်ခါနီးရောက်မှ
ဒီစာကို ရေးပါတယ်။

၂၀၀၄၊ အောက်တိုဘာလ၊
ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

မြန်မာစာအုပ်တွေမှာ အက္ခရာဝလီ အညွှန်းထည့်ရန် နှိုးဆော်ချက်

‘ကုန်းဘောင်ဆက်’ကို “ရွှေနန်းတော် မှန်နန်းဆောင်ကြီးရှေ့ ဇေတဝန်ဆောင် တော်မှာ ရဟန်းပညာရှိ၊ လူပညာရှိတွေနဲ့ တိုင်ပင်ညှိနှိုင်းပြီး ပညာရှိ မှူးတော်မတ်တော်တွေ ကြီးကြပ်စီကုံး ရေးသားသည်”ဟု ကျက်သရေ ဆောင် ရွှေစလွယ်ရ ဝန်ထောက်မင်း ဦးမောင်မောင်တင်က ရန်ကုန် လယ်တီမဏ္ဍိုင်ပုံနှိပ်တိုက်တွင် ၁၉၆၇ က ပုံနှိပ်တဲ့ စာအုပ်များမှာ ရေးထားပါတယ်။ ဆိုလိုတာက အဲဒီဝန်ထောက် ဦးမောင်မောင်တင်က ကျမ်းပြုသူမဟုတ်၊ ၁၉၆၇ က ပုံနှိပ်တဲ့အခါ တည်းဖြတ်သူမျှသာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို တည်းဖြတ်သူတွေရဲ့ အဆက်အနွယ်တစ်ယောက်က မြန်မာ သမိုင်း ကော်မရှင်ကို ကုန်းဘောင်ဆက် စာအုပ် ၃ တွဲရဲ့ မူပိုင်ခွင့် (Copy Right)ကို မြန်မာသမိုင်းကော်မရှင်ကို လာလှူတယ်။ အလှူပွဲလုပ်လို့ အခု စာရေးသူလည်း အဲဒီပွဲကို တက်ခဲ့ပါတယ်။ သူတို့က လှူပါတယ်လို့ ပြောခါမှ သူတို့ ‘မပိုင်ဘူး’လို့ မပြောသင့်လို့ မပြောပါ။ ဒါပေမဲ့ သူခိုးက ကျွန်တော့်လုပ်စာကို ခေါင်းလောင်းထိုးပြီး လှူပါတယ်ဆိုတဲ့ ပုံစံမျိုးဖြစ်နေ တယ်။ သူတို့မပိုင်တာကို ပေးနေလို့ အခုပြောတဲ့ စကားကို ပြောတာပါ။

ရှေ့နှစ်မှာ မြန်မာသမိုင်းအဖွဲ့ အနှစ်ငါးဆယ်ပြည့်ပွဲ လုပ်မယ်။ အဲဒီ အခါ အထိမ်းအမှတ် စာတမ်း၊ စာစောင်၊ စာအုပ်တွေ တော်တော်များများ

ထွက်နိုင်ဖို့ ကမာရွတ်တက္ကသိုလ်ဝင်း၊ တက္ကသိုလ်ဓမ္မာရုံနဲ့ မျက်နှာချင်းဆိုင် မှာရှိတဲ့ မြန်မာသမိုင်းအဖွဲ့က ပြင်ဆင်နေပါတယ်။

ဇမ္ဗူဒီပအုပ်ဆောင်းကျမ်းကို ဖနီဗဲလ် (J.S. Furnivall)နဲ့ ဦးဖေမောင်တင်တို့က တည်းဖြတ်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းက ၁၉၆၀ မှာ ပုံနှိပ်ဖူးတယ်။ အသုံးဝင်တဲ့ စာအုပ်ကောင်းတစ်အုပ်ဖြစ်တယ်ဆိုပြီး ကျွန်တော် တည်းဖြတ်တယ်။ အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်တယ်။ ဒီစာအုပ် မျက်နှာဖုံးမှာ ကုန်းဘောင်ဆက်မှာလို Furnivall နဲ့ ဦးဖေမောင်တင်တို့ကို စုဆောင်းရေးသားပြုစုသူလို့ ထည့်လိုက်ရင် မမှန်ဘူး။ ဖနီဗဲလ်နဲ့ ဖေမောင်တင် တည်းဖြတ်နိဒါန်းရေးသည်လို့ ထည့်လိုက်ပါတယ်။ မြန်မာသုတေသန အသင်းက ဒီလိုပဲ ကျမ်းဟောင်းတွေကို တည်းဖြတ်ပြီး ပုံနှိပ်ဖူးတယ်။ အဲဒီလုပ်ငန်းက ပြန်ကောက်တဲ့အနေနဲ့ သုတေသနအသင်းစာစဉ် ၂ လို့ မျက်နှာဖုံးမှာ ဖော်ပြခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီစာအုပ်မှာ ကျွန်တော်ကပဲ စတင်ပြီး Index အကွရာစဉ်အညွှန်းထည့်ပါ ပြောလို့ အသင်းက သဘောကျလက်ခံပြီး အညွှန်းကို မြန်မာစာဌာနနဲ့ ကျွန်တော်တို့ လုပ်ကြပါတယ်။ အဲဒါမျိုး အရင်က မြန်မာစာအုပ်မှာ မပါစဖူး ထူးနေလို့ ဖြစ်ပါ့မလားလို့ ပြောတဲ့ လူတွေ ရှိပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့က အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ ထွက်တဲ့စာအုပ်တွေမှာ အမြဲပါတယ်။ အဲဒါတွေမှာ နမူနာကြည့်နိုင်တယ်။ ပြီးတော့ Guide To Authors And Publishers ဆိုတဲ့ စာအုပ်မျိုး ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် စာကြည့်တိုက်၊ မြန်မာ့သမိုင်းအဖွဲ့ စာကြည့်တိုက်မှာ သွားရှာရင် အနည်းဆုံး အုပ်ရေတစ်ဆယ်ကျော် ထွက်လာမယ်ဆိုပြီး ကျွန်တော်တို့ ကြိုးစားဆောင်ရွက်တဲ့အတွက် Index အညွှန်းပါတဲ့ မြန်မာစာအုပ် ဖြစ်လာပါတယ်။ အခု လူထုဒေါ်အမာရေးတဲ့ 'မြန်မာ့မဟာဂီတ' ဒုတိယအကြိမ်၊ ကြီးပွားရေးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ၂၀၀၄ မှာ အကွရာစဉ်အညွှန်းကို စာအုပ်နောက်ဆုံးမှာ တွေ့ရလို့ သိပ်ဝမ်းသာမိပါတယ်။ ကျွန်တော် တည်းဖြတ်ပြီး အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်ကိုပါ ပူးတွဲထုတ်မယ်။ အဲဒီ 'ဇမ္ဗူဒီပ အုပ်ဆောင်းကျမ်း'မျက်နှာဖုံးမှာလည်း 'စုဆောင်းရေးသားပြုစုသူ သန်းထွန်း'ဆိုရင် သိပ်မှားသွားမယ်။ 'ပြန်လည်တည်းဖြတ်၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်သူ သန်းထွန်း'လို့ပဲ ရေးရမှာဖြစ်ပါတယ်။ ဒီနေရာမှာ ကုန်းဘောင်ဆက် စာအုပ်ကြီး

ရဲ့ Copy Right ကို မြန်မာသမိုင်းအဖွဲ့ကို လှူတဲ့လူကို မစော်ကားပါ။ သူ့ပစ္စည်းမဟုတ်တာကို သူ လာလှူတဲ့အတွက် 'သနား'တယ်။

ကုန်းဘောင်ဆက်ရာဇဝင်ကို စုဆောင်းပြီး မင်းတုန်းမင်း၊ သီပေါမင်း လက်ထက်တော်တွေကို ဆက်ပြီးရေးရတယ်လို့ ဆင်ခြေပေးသူတွေ ရှိပါတယ်။ သူတို့ကိုလည်း သနားတယ်။ ကုန်းဘောင်ဆက်နောက်ပိုင်းမှာ နန်းတော်ထဲမှာ ရှင်ဘုရင်တစ်ပါး နန်းတက်လာရင် ပထမဦးဆုံးခေါ်တဲ့ ညီလာခံကို ဥကင်သဖွင့်တယ်လို့ ရေးမှတ်လေ့ရှိတယ်။ 'နေ့စဉ်မှတ်စုများ' ဆိုပြီး နန်းတော်ထဲမှာ ဖြစ်ပျက်တဲ့အကြောင်းအရာတွေကို ရေးမှတ်ထားတဲ့ ပုရပိုက်တွေလည်း ရှိတယ်။ ဥပမာ ဘယ်မင်းသားနဲ့ ဘယ်မင်းသမီးကို လက်ထပ် ထိမ်းမြားတယ်။ ရှင်ဘုရင်က ဘယ်ခရီးကိုထွက်တယ်။ ဘယ်မှာ အလှူပေးတယ်။ အလှူပေးဖို့ထွက်တဲ့အခါ ဝင်းခင်းပုံ အစီအစဉ်ကို ရေးမှတ်ထားတယ်။ ရှင်ဘုရင်ရဲ့ မိဖုရား၊ ကိုယ်လုပ်စာရင်း၊ သားတော်၊ သမီးတော် စာရင်းကိုလည်း သူတို့မိခင်ရဲ့ နာမည်တွေနဲ့ တွဲပြီး အမျိုးဆက်ကိုပါ ဖော်ပြတယ်။ အဲဒီအခါ တိကျမှန်ကန် ပြည့်စုံအောင် ဖော်ပြဖို့ကြိုးစားတယ်။ အင်္ဂလိပ်ခေတ်ဦးမှာ ဒါတွေကို လုပ်ကြတော့ ရေးပြီးသားထဲက အင်္ဂလိပ်မကြိုက်မှာကို ဖြုတ်ကြရပါတယ်။ အဲဒါတွေက တည်းဖြတ်ပုံ (Editing) ပြဿနာတွေပါ။

ကျွန်တော် အခုရေးတဲ့စာတမ်းမှာ ကျွန်တော်ပြောချင်တဲ့ အဓိက အချက်က မြန်မာဘာသာနဲ့ရေးပြီး ရန်ကုန်၊ မန္တလေးမှာ ထုတ်တဲ့ စာအုပ်တွေမှာ အခုပြောပြခဲ့တဲ့ ...

၁။ ဖာနီဗဲလ်နဲ့ ဖေမောင်တင် တည်းဖြတ်ပြီး ၁၉၆၀ က မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းက ထုတ်တဲ့ 'ဇမ္ဗူဒီပဥဆောင်းကျမ်း'

၂။ လူထုဒေါ်အမာ 'မြန်မာ့မဟာဂီတ'၊ မန္တလေး ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်၊ ၂၀၀၄

မှာလို စာအုပ်နောက်က Index အကွရာဝလိ အညွှန်းထည့်ကြပါလို့ တိုက်တွန်းလိုပါတယ်။

၂၀၀၄၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

mgyoe.com

အရေးပေါ်တက္ကသိုလ်

ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ပြီးတဲ့အခါ အရေးတကြီး ဆောင်ရွက်ကြရမယ့် ကိစ္စကြီး သုံးခု ရှိတယ်လို့ သတ်မှတ်လိုက်ကြတယ်။ အဲဒီသုံးခုက ...

- Rehabitation   ပြန်လည်နေရာချထားရေး၊
- Restoration   ရှေးမူပျက် ထိန်းသိမ်းခြင်း၊
- Reconstruction   ပြန်လည်တည်ဆောက်ခြင်း၊

ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလိုကိစ္စမှာ (၁) ငွေနဲ့ (၂) ကျွမ်းကျင်သူရှိရမယ်။ ငွေက အမေရိကန်က ပေးလိမ့်မယ်။ အာရှဖောင်ဒေးရှင်းရှိတယ်။ ဂျပန်က ပေးလိမ့်မယ်။ တိုယိုတာဖောင်ဒေးရှင်း ရှိတယ်။ လူက ဘယ်ကရမလဲ ဆိုတော့ ဆေးသင်တန်း၊ အင်ဂျင်နီယာသင်တန်း၊ ဥပဒေသင်တန်း၊ သိပ္ပံ ဝိဇ္ဇာဘာသာအသီးသီးက ဂုဏ်ထူးတန်းတွေ ရှိတယ်။ မဟာသိပ္ပံ၊ မဟာ ဝိဇ္ဇာသင်တန်း၊ အဲဒီသင်တန်း မပြီးသေးတဲ့လူတွေ လိုက်ခေါ်၊ ရက်တို သင်တန်းပေး၊ ကိုယ့်နာမည်ကိုယ် စာလုံးပေါင်း မမှားအောင်ရေးတတ်ရင် ဘွဲ့ပေးဆိုတဲ့ နေ့ချင်းပြီး (မြေလျှောက်) ဝိဇ္ဇာတွေ ပေါ်လာပါတယ်။ တက္ကသိုလ်က ဝိဇ္ဇာဘွဲ့ပေးတယ်ဆိုတော့ ကျွန်တော်တို့ငယ်ငယ်က လူကြီး တွေ ရယ်စရာပြောတဲ့ မြေလျှောက်ဇော်ဂျီဆိုတာက မိုးပျံမြေလျှိုး မလုပ်နိုင် တဲ့ အညံ့စား ဝိဇ္ဇာကို ပြောတာပါ။ အခု ကျွန်တော်ပြောတဲ့ အရေးပေါ်

တက္ကသိုလ်ဆိုတာက သိပ်ပြီးအဖိုးတန်တဲ့ တက္ကသိုလ်ပါ။

လူငယ်တွေ ကမ္ဘာစစ်ဖြစ်လိုက်တော့ ဘွဲ့ဆိုတဲ့ ဘီအေ၊ ဘီအက်စီ၊ ဘီအက်စီ အင်ဂျင်နီယာရင်း၊ ဘီအက်စီ (အဂရီ)၊ အမ်ဘီဘီအက်စ်၊ ဘီအီးဒီ၊ ဒီလိုသင်တန်းတွေမှာ တက်နေတဲ့တပည့်တွေဟာ ပထမ ဘာမှမလုပ်တတ် သလို ခပ်ကြောင်ကြောင် ဖြစ်နေရာက ဦးဖေမောင်တင် ခေါင်းဆောင်တဲ့ ရန်ကုန် ယူနီဗာစတီ ကောလိပ်နဲ့ ဦးလှဘူး ယုဒသန်ကောလိပ် ခေါင်းဆောင် တဲ့ ကောလိပ်နဲ့ တက္ကသိုလ်က ဆရာတွေပေါင်းပြီး ဗျိုင်းရေအိုးစင်မှာ နှုတ် မေးပွဲသဘောမျိုးနဲ့ မေးခွန်းမေးပြီး အောင်လက်မှတ် ဂေဇက်ထုတ်ပေးပါ တယ်။ စေတနာကတော့ အဲဒီတပည့်တွေဟာ စစ်သား၊ ကျောင်းဆရာ၊ ကုန်သည်ပွဲစား၊ ဘယ်အလုပ်ကို ဝင်လုပ်သည်ဖြစ်စေ၊ အဆင့်မြင့်မြင့်နေရာ ကို ရနိုင်အောင် ထောက်ပံ့တဲ့သဘောရှိတယ်။ အဲဒီအခွင့်အရေးကောင်း တစ်ခုကိုတော့ တောရွာပြန်ပြီးနေတဲ့ တက္ကသိုလ်ကျောင်းသား ကျောင်းသူ တွေက မသိလိုက်ကြပါ။ မသိတဲ့လူဦးရေက အများကြီးဖြစ်မယ်ထင်ပါ တယ်။ ဆရာတွေက တပည့်တွေကို ပစ်မထားဘူးဆိုတာ ပြောစမှတ်ဖြစ် သွားပါတယ်။

ဂျပန်ခေတ်မှာ ကောလိပ်ကျောင်းသားအတော်များများဟာ ဂျပန် စာနဲ့ စကားပြောသင်ကြတယ်။ ဂျပန်စကားပြန် လုပ်ကြတယ်။ ကျွန်တော် တို့လည်း ဂျပန်စကားပြောသင်ပါတယ်။ ဒီအခါမှာ မမျှော်လင့်တဲ့ အချက် နှစ်ခုကို သွားတွေ့လို့ အံ့ဩမကုန်ဖြစ်ရတယ်။ တစ်ချက်က ကျွန်တော်တို့ သိပ်အထင်ကြီးတဲ့လူတွေဟာ သိပ်ရိုင်းပြီး သိပ်ရက်စက်တယ်။ အဲဒါတွေ တော့ အရင်းရှင်ဆိုတာ အင်္ဂလိပ်၊ ပြင်သစ်၊ အမေရိက၊ ဖက်ဆစ်ဆိုရင် ဂျာမနီ၊ အီတလီ၊ ဂျပန် ဖြစ်သွားပြီ။ နောက်တစ်မျိုးပြောတော့ ကျွန်တော် တို့ မုန်းတဲ့ အင်္ဂလိပ်နဲ့ ချစ်တဲ့ ဂျပန်ဟာ နေရာပြောင်းပြန် ဖြစ်သွားကြပြီ။ ကျွန်တော်တို့ တက္ကသိုလ်ရောက်စက ဥရောပခေတ်လယ်သမိုင်းကို သင်ကြ ရတဲ့အခါ Diplomatic Revolution မိတ်သဟာပြောင်းပြန်ဆိုတာ သင်ခဲ့ရဖူးတယ်။ အင်္ဂလိပ်ကအစ ပထမ ပြင်သစ်ကို ရန်သူသဘောထား တယ်။ နောက် စပိန်က တကယ်ရန်လုပ်လာတော့ ပြင်သစ်ကို မဟာမိတ် လုပ်လိုက်ရတယ်။ ဒါကို သမိုင်းမှာ မိတ်သဟာပြောင်းပြန်လို့ နာမည်ပေး

ခဲ့တယ်။ အခုလည်း မိတ်သဟာ ပြောင်းပြန် ဖြစ်ခဲ့ရပါတယ်။

အရင်က ဆိုဗီယက် ရုရှဆိုရင် အကုန်ကြိုက်တယ်။ နောက်တော့ စတာလင်ရဲ့ ရက်စက်မှုတွေ ထပ်ပြန်တလဲလဲ ကြားရပြန်တော့ ငါတို့ ဦးတည်ချက်တော့ လွဲပြီဟေ့၊ ပြောင်းပြန် ပြန်ကြစို့ရဲ့လို့ အကျယ်တဝင့် မပြောရဲတောင် အချင်းချင်း လက်တို့ပြီး ပြောလာကြပါတယ်။ နောက် မြန်မာ့သမိုင်း၊ ကမ္ဘာ့သမိုင်းကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် လေ့လာမိတဲ့အခါကျ တော့မှ အခါအားလျော်စွာ ကျင့်သုံးရတယ်။ ရိုးရိုးပြောတော့ မီးစင်ကြည့်က ရတယ်ဆိုတာရဲ့ အဓိပ္ပာယ်ကို နားလည်လာပါတယ်။

အရေးပေါ်တက္ကသိုလ်ဆိုပြီး ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီးမှာ ပေါ်လာတဲ့ Emergency University Classes အရေးပေါ်တက္ကသိုလ်ဟာလည်း အခြေအနေအရ လိုအပ်လို့ပေါ်လာရတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံကို စစ်ဘေးကြီးမှ ပြန်လည်ကယ်တင်ဖို့ အများကြီးလုပ်ပေးနိုင်ခဲ့တယ်။ အရေးပေါ်တက္ကသိုလ် ကို အခု ရွှေဘုံသာလမ်းခေါ်တဲ့ မဂိုလမ်းမှာ ဖွင့်ခဲ့လို့ အဲဒီသင်တန်းတွေကို ပလာတာကောလိပ်လို့ခေါ်တဲ့လူတွေ ရှိပေမဲ့ အဲဒီ ပလာတာဆိတ်သားနဲ့ ထဲကပဲ ထွက်ပေါ်ပြီး လူလားမြောက်ခဲ့ရလို့ သိပ်ကျေးဇူးတင်ပါတယ်။ အထူးသဖြင့် ရန်ကုန်ယူနီဗာစတီကောလိပ်က ကျောင်းအုပ်ကြီး ဦးဖေမောင် တင်၊ ဂျပ်ဆင် (ယုဒသန်) ကောလိပ် ကျောင်းအုပ်ကြီး ဦးလှဘူး၊ သူတို့ အပြင် ဆရာကာ၊ ဦးဖေမောင်၊ ဒေါက်တာထင်အောင်တို့ကိုလည်း မြန်မာကို ပညာရေးနဲ့ ခေတ်မီတိုးတက်အောင် ရှေ့ဆောင်ရှေ့ရွက် လုပ်ပေးခဲ့တဲ့ လူပုဂ္ဂိုလ်တွေအနေနဲ့ အထူးကျေးဇူးတင်ကြရပါတယ်။ ရက်တိုသင်တန်းနဲ့ လူတွေအများကြီးကို တက္ကသိုလ်ဘွဲ့တွေ ပေးပစ်ခဲ့ကြလို့ လူတွေရဲ့ အရည် အသွေး ညံ့မသွားပါ။ အဲဒီတုန်းက ကျောင်းသားတွေဟာ နိုင်ငံရဲ့ ပြန်လည် ထူထောင်ရေး Restoration ကို စံပြုလောက်အောင် ကြိုးစားဆောင်ရွက် ခဲ့ကြပါတယ်။ အောင်မြင်ခဲ့ကြပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့လည်း ရန်ကုန်၊ ဒဂုံ မြို့သစ်၊ မန္တလေးနဲ့ မုံရွာတက္ကသိုလ်တွေမှာ လှည့်ပတ်ပြီး (မငြိမ်းစား) ဖြစ်နေကြပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ကလျာမဂ္ဂဇင်း။

ကက္ကူ

ကက္ကူဆိုတဲ့နာမည်ဟာ ဆန်းလို့ ဘာအဓိပ္ပာယ်ရှိသလဲ မေးမိတယ်။ တောင်ကြီးအနောက် ၂၆ မိုင်ကွာမှာရှိတယ်။ အစကနေ့စဉ် ဈေးမဟုတ်ဘဲ တစ်ပတ်တစ်ခါဆိုသလို ဈေးနေ့ရှိတဲ့နေရာ၊ အရောင်းအဝယ်စခန်းငယ် ကလေး ဖြစ်ခဲ့ဟန်တူပါတယ်။ ဉာဏ်တော်ဆယ်တောင်လောက်ရှိတဲ့ စေတီလေးတွေ အများကြီး (၂၇၀၀ ကျော်) စုပြီး တည်ထားတာ။ လက်ရာတွေကို ကြည့်ပြီး ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က တည်ထားတယ်လို့ ခန့်မှန်းတယ်။

ဘယ်တုန်းက တည်ထားခဲ့သလဲ မေးရင် အသောကကို စပြောချင် ပြော၊ အလောင်းစည်သူလို့ ပြင်ချင်ပြင်၊ အမရပူရ ပဒုံမင်း ၁၇၉၅-၁၈၁၈ ခေတ် လက်ရာတွေနဲ့ သိပ်နီးစပ်နေလို့ ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က လက်ရာတွေ လို့ သတ်မှတ်ချင်တယ်။ ၁၇၅၀ က ၁၈၅၀ တွင်း ဖြစ်ဖို့များတယ်။ ရှမ်း ပြည်နယ်မှာ ဖြစ်လို့ မြန်မာနိုင်ငံရေးနဲ့ လွတ်တယ်လို့ ပြောချင်တယ်။ ဆိုလိုတာက မြန်မာဘုရင်တစ်ပါး နန်းရလို့ရှိရင် မုဋ္ဌောဘုရားငယ်တွေကို သူ့ပိုင်နက်၊ သူ့ဩဇာပျံ့နှံ့ရာ မြို့ရွာတွေမှာ တည်ရတယ်။ ဒီလိုတည်တဲ့ အခါ တစ်ရွာတစ်ဆူဖြစ်မယ်။ အခု တစ်ရွာထဲမှာ စေတီငယ်အဆူသုံး ထောင်နီးပါး ရှိနေတယ်။ ဖြစ်နိုင်မယ့်အကြောင်းရင်းတွေကို တစ်ခုပြီးတစ်ခု

စစ်ရပါမယ်။ ဘုရားဓာတ်တော်ကို ဌာပနာတဲ့ ဓာတုစေတီလားမေးရင် ဟုတ်ပါတယ်လို့ပဲ ဖြေရမယ်။ ဓာတ်တော်ကို ဌာပနာမြဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ပရိဘောဂစေတီမှာ မြတ်စွာဘုရားအသုံးအဆောင်ကို ဌာပနာရမယ်။ တောင်ရိုးတော်၊ ရေသနပ်တော် ဆိုတာမျိုးကို ဌာပနာကြပါတယ်။ အဲဒါကို ပစ္စည်းတစ်ခုခု ဌာပနာရင် မွေတော်လို့ ခေါ်ကြတယ်လို့ သိရပါတယ်။ အခု ကက္ကူမွေတော်လို့ စာတန်းထိုးထားတာ တွေ့ရလို့ မြတ်စွာဘုရား အသုံးအဆောင်တစ်ခုခုကို ဌာပနာမယ်လို့ ယူဆစရာရှိပါတယ်။ ပရိက္ခရာ ရှစ်ပါးထဲက တစ်ခုခုဖြစ်ရမယ်ဆိုရင် ဘယ်လိုပစ္စည်းဖြစ်မယ်လို့ အမှတ် အသား မထားခဲ့တဲ့အတွက် ဘာမျှအတိအကျ ပြောမဖြစ်ပါ။ အမှန်းအဆနဲ့ ပြောရရင် ထီးတို့ သင်္ကန်းတို့၊ နေရာထိုင်တို့အစား သပိတ်ဖြစ်ဖို့များတယ်။ ဓာတ်တော်အစား သပိတ်တော်ကိုလည်း စေတီထဲမှာ ဌာပနာအဖြစ်နဲ့ တည် လေ့ ရှိပါတယ်။ ပရိဘောဂစေတီမဟုတ်ရင်လည်း ဥဒ္ဒိဿစေတီ ဖြစ်နိုင်ပါ တယ်။ ဒီပစ္စည်းကိုပဲ ငါတို့အလေးအနက်ထားပြီး ကိုးကွယ်တယ်ဆိုတဲ့ သဘောဖြစ်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက ကက္ကူဘုရား (စေတီ)မှာ မြတ်စွာဘုရား သုံးစွဲခဲ့တဲ့ ပစ္စည်းတစ်ခုကို ဌာပနာပြီး တည်ထားတာဖြစ်နိုင်ပါတယ်။

ရွှေဘိုနယ် မဲအိုးစည်သာမြေ မလွယ်၊ လိန်တောက ဆိုင်းထမ်း ထမ်းဖိုးထမ်းနဲ့ မံဘုရားတွေကို ထမ်းယူပြီး ဝယ်ယူပူဇော်လိုသူပေါ်လာတဲ့ အခါ ဘုရားတကာအမည်နဲ့ ပူဇော်တဲ့နေ့စွဲကို ဘုရားပေါင်တော်၊ တင်ပါး တော်၊ ပလ္လင်တော် ဆိုသလို သင့်တော်ရာ တစ်နေရာမှာ သစ်စေးနဲ့ ချက် ချင်းရေးပေးထားတဲ့ ရုပ်ပွားတော်တွေကို ရှမ်းနယ် (အထူးသဖြင့် ပင်းဒယ) မှာ တွေ့ရတဲ့အခါ (စက္ကူပေါ်မှာ ရောင်စုံသွင်းပြီး ပုံနှိပ်ရောင်းတဲ့ စက္ကူ ဘုရားတွေ မပေါ်မီက) ရွှေဘိုနယ်က မံဘုရားတွေကို ရှမ်းပြည်မြေလတ်မှာ ထမ်းယူလာပြီး ရောင်းတဲ့အလေ့ရှိတာကို တွေ့ရပါတယ်။ မံဘုရားဆိုတာ က အဝတ်စကို သစ်စေးသုတ်ပြီး အောက်ခံဖြစ်တဲ့ ရွှံ့ပုံတော်ပေါ်မှာ ကပ်ပြီး ခြောက်တဲ့အခါ အထဲကရွှံ့ကို ထုတ်ပစ်ပြီး ရွှေချထားလို့ ကြည်ညိုစရာ လည်း ဖြစ်တယ်။ သယ်ယူတဲ့အခါပေါ့တယ်။ တန်ဖိုးနည်းနည်းနဲ့ ရောင်း နိုင်တယ်။ အဲဒီလို မံဘုရားရောင်းတဲ့ခေတ်က စက္ကူနဲ့ ရောင်စုံပုံနှိပ်ပြီး ဘုရားပုံတော်ကားတွေ တွင်တွင်ကျယ်ကျယ်မရောင်းမီ တစ်ဆယ့်ကိုးရာစု

နှစ် အကုန်ပိုင်းက ဖြစ်ပါတယ်။ ဗုဒ္ဓသာသနာကို သက်ဝင်ယုံကြည်တဲ့ လူတွေဟာ အိမ်တိုင်းအိမ်တိုင်းမှာ ဘုရားစင်ရယ်လို့ သီးခြားအဆောင်ငယ် ကလေး မရှိတောင် အိမ်ဦးရဲ့နံရံမှာ ဘုရား (ဂေါတမ)ပုံတော်ကားတွေ ချိတ်ဆွဲပြီး ပူဇော်လေ့ရှိကြပါတယ်။ အဲဒီပုံတော်ကား ပူဇော်တဲ့အလေ့က ၁၉၀၀ ကျော်လောက်ကမှ စမယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ အဲဒီအလေ့မတိုင်မီက မံဘုရားကို အထမ်းနဲ့သယ်ယူလာပြီး လည်ရောင်းတဲ့ခေတ် ဖြစ်မယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ အဲဒီလို ဘုရားလည်ရောင်းတဲ့ နယ်အကျယ်ဟာ ဇင်းမယ် အထိ ရောက်တယ်။ ဘုရားရောင်းတဲ့ လူငယ်တချို့ ဇင်းမယ်မှာ အိမ်ထောင် ကျပြီး ပြန်မလာတဲ့လူလည်း ရှိဖူးတယ်လို့ ပြောတာကို မှတ်ရဖူးပါတယ်။ မံဘုရားခေါင်းပွမို့ ပေါ့တဲ့အတွက် တစ်ဖက်ကို အကြီးအသေးစဉ်ပြီး ဘုရား ရှစ်ဆူလောက် သယ်နိုင်တယ်။ တစ်နှစ်သယ်ယူသွားတဲ့ ဘုရားတွေအားလုံး ဆောင်းရာသီအတွင်း ရောင်းမကုန်ရင်လည်း နွေဦးပေါက် အိမ်ပြန်ကြတဲ့ အခါ လက်ကျန်ကို သင့်တော်ရာ ဘုန်းကြီးကျောင်းမှာပဲ အပ်နှံပြီးထားခဲ့ လေ့ ရှိပါတယ်။ မံဘုရားအရွယ် အလတ်စားလောက်တစ်ဆူကို ရောင်းဈေး ၃၀/- လောက် ရှိမယ်။ တစ်တောင်ပတ်လည် ကြွေရောင်စက္ကူပေါ်မှာ ရောင်စုံပုံနှိပ်ထားတဲ့ ဘုရားပုံတော်တွေကို ၅/- ၁၀/- နဲ့ ရောင်းတဲ့အခါ မယှဉ်နိုင်လို့ မံဘုရားဈေးကွက် ပျောက်သွားတယ်။ အောက်ပြည်အောက် ရွာမှာ သက္ကရာဇ် ၁၂၁၀ (ခရစ်နှစ် ၁၈၄၈) ဆောက်တဲ့ သစ်သားကျောင်း မှာ ပန်းပုလက်ရာတွေနဲ့ အလှဆင်ထားလို့ ရုပ်စုံကျောင်း အခေါ်ခံရတာမျိုး တွေပါ။ မိုးများလို့ ဆွေးလွယ်တယ်ဆိုတာတောင် ကျွန်းသားပန်းပုလက် ရာတွေက အနှစ် ၆၀ လောက် ကောင်းကောင်းခံပါတယ်။ အဲဒီပန်းပုတွေကို စစ်ဆေးတဲ့အခါ ဇာတ်ကြီးဆယ်ဘွဲ့က (ဥပမာ- ဝေဿန္တရာဇာတ်၊ ဝိဂ္ဂဟ ဇာတ်မျိုးကို) ရွေးပြီး ဖော်ပြတာ တွေ့ရတတ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ဖော်ပြတဲ့ အခါ မဟာဥမင် (မဟော်သမ)ဇာတ်လို အဖြစ်အပျက်တွေ အများကြီးထဲက အကွက်တစ်ကွက်ပဲ ရွေးပြီး တစ်ထွာပတ်လည်လောက်ရှိတဲ့ ရွှံ့ပြား သို့မဟုတ် ကျောက်ပြားပေါ်မှာ ဇာတ်ထဲက အခန်းတစ်ခန်းကိုပဲ ရွေးနှုတ် ဖော်ပြခွင့်ရပါတယ်။ ဒီလိုရွေးတဲ့အခါ ရှေးကလူတွေ သိပ်ကျွမ်းကျင်တယ် ဆိုတာကို တွေ့ရပါတယ်။ ဥပမာ မဟာဥမင်ဇာတ်မှာ ပြသင့်ပြထိုက်တဲ့

အခန်းတွေအများကြီးထဲက ကေဝဋ်က ပတ္တမြားကို ကြမ်းပေါ်က ကုန်း
အကောက် မဟော်သဓက သူ့နဖူးကို ကြမ်းမှာဆောင့်ပစ်လိုက်တဲ့ အခန်းကို
ပြတယ်။ အဲဒါ ပညာသားပါတယ်။ ရွေးချယ်ပုံ အချက်ကျတယ်။ အဲဒီလို
ချီးမွမ်းရပါတယ်။ ကက္ကုမှာ အခုပြောသလို ငါးရာကိုရေးမလား၊ ဇာတ်ကြီး
ဆယ်ဘွဲ့ကို ရေးမလားနဲ့ ရှာကြည့်ပါတယ်။ မရေးပါ။

တွေ့ရတာက မထင်မှတ်တဲ့ပုံပြင်တစ်ခု ဖြစ်နေတယ်။ ဘုရား သာ
သနာကို သိကြားမင်းစောင့်ရှောက်တဲ့ခေတ် ရောက်ပြီဆိုရင် သိကြားမင်း
က လူတွေရဲ့စရိုက်ကိုကြည့်ပြီး လူကောင်းဖြစ်တယ်၊ လူဆိုးဖြစ်တယ်လို့
ပုရပိုက်မှာ မှတ်တယ်။ အဲဒါကို သရုပ်ဖော်တဲ့အနေနဲ့ ပုရပိုက်မှာ ကံကုတ်နဲ့
လူနာမည်တွေကို သိကြားမင်း ရေးမှတ်နေပုံကို ထင်ထင်ရှားရှား တွေ့နေရပါ
တယ်။ လူကောင်းရဲ့နာမည်ကို ရွှေရေးပုရပိုက်မှာ မှတ်မယ်။ လူဆိုးကို
ခွေးရေပုရပိုက်မှာမှတ်မယ်လို့ အသေးစိတ်ခွဲခြားပြီး ပြောတတ်ကြပါသေး
တယ်။ စေတီဘုရားငယ်ပေမဲ့ လူပုံနတ်ပုံ သိကြားဗြဟ္မာပုံတွေကို လူလောက်
နီးနီး ပီသထင်ရှားအောင် ထုလုပ်ထားလေ့ရှိပါတယ်။ “ဟေ့ ဒီမှာ မင်းနာမည်
တွေနေတယ်၊ ဒါ ခွေးရေပုရပိုက်ဖြစ်မယ် ထင်တယ်”လို့ ပြက်လုံးထုတ်ကြပါ
တယ်။ ဟုတ်ပါတယ်။ သိကြားမင်းဟာ ခွေးရေပုရပိုက်တွေပဲ သုံးနေတယ်
လို့ ထင်မိတယ်။

အချုပ်ပြောရရင် ကက္ကုမှာ ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က ကောင်းမှု
ကုသိုလ်တွေကို အချိန်ယူပြီး တစ်ဆူချင်း မှတ်တမ်းစာရင်းနဲ့ ဓာတ်ပုံရိုက်
ပြီး Album ထုတ်သင့်ပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဇန်နဝါရီလ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့အတွက် လူမှုရေး

ဗုဒ္ဓသာသနာ (မြတ်စွာဘုရား၏ ဆိုဆုံးမချက်)တို့မှာ အိန္ဒိယအတွေးနှင့် အိန္ဒိယလူမှု အခြေခံဖြစ်လို့ မြန်မာလို ဒေသကို ရောက်သောအခါ မူရင်းနဲ့ အသင့်အတင့် ကွဲပြားခြားနားချက်တွေကို တွေ့ရပါတယ်။ အဲဒီလို ခြားနားတဲ့အခါ ဘယ်လိုဖြေရှင်းမလဲဆိုတာမျိုး စဉ်းစားစရာမလိုပါ။ ဝိနယ (ဝိနည်း) ရှိနေပြီ၊ ဒီလိုဖြစ်မှုကို ဒီလိုဆုံးဖြတ်လို့ သတ်မှတ်ပြီးရှိနေတယ်လို့ ယတိပြတ်ပြောရင်လည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ အဲဒီလို အပြတ်မပြောဘဲ ကာလဒေသလိုက်ပြီး လိုတိုးပိုလျှော့လုပ်ရင် ဘယ်အဆင့်ထိ ပြင်ဆင်ချက် ကို လက်ခံနိုင်မလဲလို့ သမိုင်းနည်းနဲ့ စဉ်းစားကြည့်မိပါတယ်။ နောက်တစ် ချက် ပြောစရာရှိသေးတာက ရဟန်းအတွက် ဝိနည်းရှိပြီး ထပ်စဉ်းစားစရာ မလို၊ လူတွေအတွက်တော့ လိုမှာပေါ့ပြောရင်ကော ကြိုက်ပါ့မလား။ လက်တွေ့မှာတော့ ဘုရားဟောမဟုတ်တဲ့ လောကနီတိတွေ စဏကျနီတိ တွေ ရှိပြီ။ ဒါတွေကို သင်ပေးဖို့လိုတယ်လို့ တစ်ခါက ဆုံးဖြတ်ကြတယ် ထင်ပါတယ်။ အဲဒါလည်း အထောက်အထားအနေနဲ့ ကိုယ်တွေ့တစ်ခုပဲ ရှိတယ်။ ကျွန်တော် တက္ကသိုလ်ကို ရောက်တဲ့အခါ စဏကျနီတိကို ဥပစာပထမနှစ်မှာ သင်ရတယ်။ အချုပ်ကတော့ လူကောင်းတစ်ယောက်

ဖြစ်အောင်နေနည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီလိုဆိုရင် ဗုဒ္ဓ ဆိုဆုံးမချက်တွေမှာရော လူမှုရေးမပါတော့ဘူးလား မေးရင် ပါတယ်လို့ပဲ ဖြေရမှာပါ။ ဘာပြုလို့လဲ ဆိုတော့ သုတ္တန်ဒေသနာမှာ ဘယ်သူဘယ်လို ပူဆွေးဒုက္ခရောက်တဲ့အခါမှာ ဘုရားက ထိုသူမှာ ဒုက္ခငြိမ်းအောင် ဘယ်တရားကို ဟောတယ်လို့ ပါတဲ့ အတွက် လူတွေ နေ့စဉ်နေထိုင်ရေးကို ဖြေရှင်းတာတွေကို အများကြီး တွေ့ရ ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် ဘုရားတရားတော်တွေထဲမှာ လူမှုရေးနဲ့ဆိုင်တဲ့ အချက်တွေ တွေ့ရမယ်။ ဒါတွေကို လူမှုရေး ရှုထောင့်က သီးသန့်သင်ကြား လေ့လာသင့်တယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ သင်တန်းတွေ အဆက်မပြတ်ရှိနေ တယ်လို့ သိရပေမဲ့ အခုထက်ပိုပြီး အနံ့အပြား ရှိသင့်တယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ ဒီပြဿနာကို နောက်ဆက်ပြီး အကျယ်တဝင့် ရေးလိုပါသေးတယ်။

၂၀၀၄၊ မတ်လ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

မန္တလေးလက်မှု

မြန်မာလူမျိုး လုပ်တတ်သ၍ မန္တလေးမှာ အကုန်ဖြစ်တယ်လို့ ဆိုရိုး စကားရှိပါတယ်။ ပြီးတော့ ဘာလုပ်လုပ် အကောင်းဆုံးလက်ရာဖြစ်ဖို့ ကြိုးစားတယ်။ ဒါတို့လုပ်တာ၊ မခိုမကပ်၊ အကောင်းစားလို့ ဂုဏ်ယူလေ့ ရှိပါတယ်။ ငွေကို ပဓာနမထားဘဲ လက်ရာကိုသာ အကောင်းဆုံးဖြစ်အောင် လုပ်တယ်။ အဲဒါကြောင့် မန္တလေးလက်ရာကို သုံးရတာ စိတ်ချမ်းသာတယ် လို့ သုံးစွဲသူတွေဘက်ကလည်း တကယ်ယုံယုံကြည်ကြည် ပြောကြပါတယ်။ မန္တလေးလက်မှုလုပ်ငန်းကို အကြမ်းစာရင်း လုပ်ကြည့်တဲ့အခါ ...

- ကမ္ဘဝါရေး
- ကျောက်စိမ်းဖြတ်
- ကျောက်ဆစ်
- ကျောက်သွေး
- ကြေးခတ်
- ဂုဏ်တန်း
- စဉ့်အိုးအလုပ်
- ဆင်စွယ်ပွတ်

ဆင်းတုတော် (ကျောက်၊ သစ်သား)

တိုက်

ထီးအလုပ်

ဒေါင်းရွှေ

ပန်းချီ

ပေစာရေး

ပန်းတမော့

ပန်းတဦး

ပန်းထိမ်

ပန်းပဲ

ပန်းပု

ပန်းရံ

ပန်းဂျီး

ပွတ်

ဖိနပ်

ဖန်ချက်

ဘုရားထီး

မဂိုဏ် (ဆင်းတုတော်)

မင်စာရေး

ယွန်း (သစ်စေးသားရိုးကိုင်)

ရွှေချည်ထိုး

ရွှေစာရေး

ရွှေဘောင်စက္ကူ

ရွှေပန်းချီ

ရွှေယုက်ပါး

လက်သမား

သံဖြူအလုပ်

အချုပ်

အတီးအမှုတ်ကိရိယာ

အတုလုပ်ခြင်း

အိုးအလုပ်

အဲဒါကို စာရင်းချပြီး ကြည့်တော့ စောစောကပြောတဲ့အတိုင်း မြန်မာ
လူမျိုးလုပ်တတ်သ၍ အကုန်လုပ်တတ်တာတော့ မှန်တယ်။ တစ်ခါတစ်ခါ
ဒါတွေက ဟုတ်ပေမဲ့ ဟိုဟာတစ်ခု လိုနေတယ်။ လိုနေတဲ့အချက်က ဘာလဲ
ဆိုတော့ စတင်တည်သွင်းခြင်း ဖြစ်ပါတယ်။ နမူနာထားပြီးပြောရရင် ဒီ
စာရေးဆရာ ဘာသာပြန်တော်တယ်ဆိုတာမျိုး ဖြစ်နေတယ်။

၂၀၀၄၊ ဧပြီလ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

ကက္ကုမွေတော် ၃၀၀၀

တောင်ကြီးအနောက် ၂၆ မိုင်ကွာမှာ ဘုရားစေတီငယ် သုံးထောင်နီးပါး တစ်စုကြီးတွေ့ရလို့ ကက္ကုဘုရားတော နာမည်နဲ့ စာတမ်းတစ်ခုကို ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်နှစ်လယ်မဂ္ဂဇင်း (၂၀၀၃) ၃၇-၃၉ မှာ ထည့်လိုက်တယ်။ အချုပ် ကို ပြောရရင် -

- ၁။ ကက္ကုမွေတော်အကြောင်း ဘိုးတော်ဘုရား (ပဒုံမင်း) ၁၇၈၅-၁၈၁၈ လက်ထက် ပေစာတစ်စောင်မှာ ဖတ်ရဖူးတယ်လို့ ပြောစကား ကြား ဖူးတယ်။
- ၂။ ၁၇၉၃ ခေါင်းလောင်းစာမှာ ကုန်းတော်ပေါ်က စေတီကို ရွှေ့ကြီး လို့ ခေါ်တယ်။
- ၃။ ၁၇၊ ဖေဖော်ဝါရီ၊ ၁၈၀၂ က စေတီကြီးကို ထီးတင်တယ်။
- ၄။ စေတီစုအလယ်မှာ ၁၈၉၃ ခေါင်းလောင်းက ကက္ကုမွေတော်ခေါ် တယ်။
- ၅။ စေတီတွေက ဉာဏ်တော်အမြင့် ၁၅ ပေ ပတ်ဝန်းကျင်ပဲ ရှိတယ်။
- ၆။ စေတီအရေအတွက်ကို ဖေဖော်ဝါရီ ၂၀၀၁ က ရေတွက်တဲ့အခါ ၂၄၇၈ ဆူ ရှိတယ်လို့ စာတစ်စောင်မှာ ပါတယ်။

ဒီလိုဆိုရင် ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ လောက်ကလို့ ခန့်မှန်းရတော့မယ်လို့ ထင်မိတယ်။ ဘုရားတွေမှာ နတ်ရုပ်တွေပါတော့ အရုပ်အနေအထားကို ကြည့်ပြီး ဒီလက်ရာတွေဟာ ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်ကပဲ ဖြစ်ဖို့များတယ်လို့ တွက်ဆလိုက်တယ်။

၁၂၊ မတ်၊ ၂၀၀၃ နေ့လယ်က စိုင်းအောင်ထွန်းက တောင်ကြီးမြို့ ရေအေးကွင်း ရေထွက်ဦးလမ်းမှာနေတဲ့ ဖိလစ်စောတောက်ကို ခေါ်လာ တယ်။ အဲဒီလူက ခရီးရောက်မဆိုက် ကက္ကူဘုရားထီးတွေက ရှမ်းလိုရေး တဲ့ ခေါင်းလောင်းစာတွေ ယူလာတယ်။ စာတွေကို သူတို့ဖတ်ပြီး ဘာသာ ပြန်ပေးတယ်။

- စာတစ်ခုက - ဘုန်းကြီးလူထွက် ဦးနွိုက် သွန်းလောင်းထားသည်
- နောက်တစ်ခုက - လူထွက်ဦးစိုင်းက သွန်းလုပ်ပူဇော်ပြီးစီးပါကြောင်း
- နောက်ထပ်တစ်ခုက - ၁၁၅၈ တပေါင်းလဆန်း ၂ ရက် သွန်းသည်။

(ခရစ်ရက် ၂၇၊ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၇၉၇)

ဆင်ခံဘုရားတစ်ဆူမှာ - တြိသုခအလိုငှာ ခင်ကြီးအရိယဝန်သ ကောင်းမှု ဖိလစ်စောတောက်ကျေးဇူးကြောင့် တိကျတဲ့ရက်စွဲတစ်ခု ရပြန်ပါ တယ်။ ၂၇ ဖေဖော်ဝါရီ၊ ၁၇၉၇။ ကက္ကူဘုရားတောက် ကုသိုလ်တော်တွေ ကို ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့တယ်လို့ ဆက်လက် ယူဆဖွယ် ရှိပါတယ်။

၂၀၀၄၊ မေလ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

မွေးနေ့ပွဲ

၂၉ နိုဝင်ဘာ၊ ၁၉၁၅။ ဒေါ်အမာမွေးနေ့၊ အမရပူရ၊ တောင်လေးလုံးမှာ လုပ်မယ်။ ဒေါ်ဒေါ်မွေးနေ့လေ၊ သွားကြစို့ ဆိုလို့သာ လိုက်ခဲ့ရတယ်။ မျက်နှာပူလိုက်တာကွယ်လို့ ပြောတယ်။ လာတဲ့လူတွေက လက်ဆောင် ပေးကြတော့မယ်။ ငါက သူတို့ကို ဘာလုပ်ပေးဖူးလို့လဲဆိုပြီး စိတ်မလုံ၊ အဲဒီလိုအပေးအယူသဘောနဲ့ စဉ်းစားရင် မယူရက်စရာ၊ မယူရဲစရာဖြစ်မှာ အမှန်ပါ။ ကျေးဇူးခံ ကျေးဇူးစားသဘောမပါ။ တကယ်လို့ ပါရင်လည်း ဖယ်ရမယ်ပျ အလုပ်ရှင်နဲ့ အလုပ်သမား၊ မိဘဆရာနဲ့ သားသမီးတပည့်တွေ မှာ ဒီသဘောထားအရေးကြီးပေမဲ့ တခြားလူမှုဆက်ဆံရေးမှာ ဒီသဘော မရှိပါ။ ဂုဏ်ဂုဏ်၊ ဝယဂုဏ်ဆိုတာတော့ ရှိတယ်။ အသက်တူ ကျားမ၊ မေ့ထားပြီး လေးစားထိုက်သူကို လေးစားရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ လူထုဒေါ်အမာ အနေနဲ့ ဘယ်လိုစဉ်းစားသလဲဆိုတာကို ကျွန်တော် သတိထားမိသလောက် ပြောရရင် (၁) ငါက အသက်ကြီးလို့ ငါ့ကိုလာပြီး ရှိခိုးတယ်ဆိုတာတော့ ဟုတ်ပြီ၊ ကြီးတိုင်းရှိခိုးမယ်ဆိုတာတော့ မဟုတ်နိုင်ပါဘူး။ အသက်ကြီးပေမဲ့ အချိန်မစီးဘူးဆိုတဲ့စကားတစ်ခု ရှိတယ်။ အကျင့်လေးစားလောက်တယ်။ ဒီလိုဆိုမှ ပူဇော်ကန်တော့ကြတော့မှာ ဖြစ်ပါတယ်။ (၂) အသက်ငယ်ပေမဲ့

ပဒေသရာဇ်ခေတ်က မင်းသားဆိုရင် အရပ်သားက ဦးခိုက်ရမှာပါ။ အဲဒါလည်း ရှေးအခါကတော့ မလုပ်မဖြစ်တဲ့ကိစ္စပါ။ အခုလည်း ဒီလိုဆက်ပြီး (အထက်လူနဲ့ အောက်လူ) ဂါရဝပြုတဲ့ခလေးကို မပျက်မကွက် လုပ်နေကြတယ်။ ရိုသေစိတ်နဲ့ ကြောက်စိတ်မှာ ကြောက်တဲ့စိတ်က များတယ်ထင်တယ်။ (၃) ကျောင်းဆရာနဲ့ တပည့်မှာ ဆရာကို တပည့်က အထင်မကြီးတာလည်း ရှိတယ်။ အထင်သေးရင် ကန်တော့ဖို့ ဝန်လေးတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ ဒီလိုကိုယ့်ဆရာကို အထင်သေးတာမျိုးက မူလတန်းနဲ့ အလယ်တန်းမှာ ရှိဖို့ခက်ပါတယ်။ အထက်တန်းရောက်ရင်တော့ ဒီပြဿနာ မရှိနိုင်ပါ။

ဒီနေရာမှာ မူလတန်း၊ အလယ်တန်း စတဲ့ အတန်းတွေအကြောင်း စပ်မိလို့ နည်းနည်းထပ်ပြီး ပြောချင်ပါတယ်။ ဆရာတွေက တပည့်တွေကို သင်ခန်းစာတစ်ခုကို သင်ရင် အနည်းဆုံး နမူနာသုံးခုလောက်နဲ့ ပြောပြလေ့ရှိပါတယ်။ အဲဒီလို သုံးခါပြောတာကတော့ ထုံးစံဖြစ်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက ဆရာလုပ်သူက ကနေ့ ငါ သင်ခန်းစာသစ်ကို သင်မယ်လို့ စပြီး ပြောလေ့ရှိပါတယ်။ ပြီးတော့ သူသင်မယ်လို့ သတ်မှတ်ထားတဲ့ သင်ခန်းစာကို သင်ပါတယ်။ သင်ပြီးတဲ့အခါ ငါဘာသင်ပြီးပြီ ဆိုတာကို ထပ်ပြောပါတယ်။ နေ့စဉ်နဲ့အမျှ တွေ့နေရတော့ ကျွန်တော်ကိုယ်တိုင် ကျောင်းဆရာဖြစ်လာတော့ အခုပြောသလို (၁) ငါဘာကို ပြောမယ်၊ (၂) အဲဒါကို အခုပြောပြီး (၃) ပြောပြီးသားကို ထပ်ပြောဦးမယ်ဟေ့ဆိုတဲ့ သင်ကြားနည်းဖြစ်ပါတယ်။

ကျောင်းသားတွေကတော့ ဆရာတွေရဲ့ ဒီသဘောထားကို သူတို့နားလည်သလား မလည်ဘူးလားမသိ။ ဒါပေမဲ့ အတန်းထဲက ကျောင်းသားအများစုဟာ သင်ခန်းစာကို သိသွားပြီ။ ကျေကျေညက်ညက်တတ်ဖို့၊ သိဖို့၊ သင်ချာ၊ အကွေ့ရာသင်ချာနဲ့ ဂျီဩမက်ထရီဆိုရင် ပုစ္ဆာတွေပေးပြီး ကျောင်းသားတွေကို တွက်ခိုင်းပါတယ်။ အဲဒါကို သွက်သွက်လက်လက် မလုပ်နိုင်ရင် ဒီကျောင်းသားဟာ စာမေးပွဲအောင်ဖို့ မလွယ်တော့ပါ။ အဲဒီအခါမှာ ကျောင်းသားတချို့က ဆရာအိမ်မှာ သွားနေကြပြီး နံနက်စောစောနဲ့ ညဘက်မှာ ဆရာပြောခဲ့တာကို ပြန်ပြီးနားထောင်ခွင့် ရလို့ရငြား မျှော်

လင့်ပါတယ်။ ဒါတွေက အရင် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်မဖြစ်မီ ၁၉၃၈-၃၉ က ကျွန်တော် ကြုံတွေ့ခဲ့ရပုံကို ပြောပြတာပါ။ အဲဒီလိုပြောတယ်။ ပြောတယ်။ ထပ်ပြောတယ်ဆိုတဲ့ သင်နည်းနဲ့ မကြုံဘူးဆိုကြပါစို့။ ဒီအခါ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်ကိုပဲ အားကိုးလို့လည်း ရပါတယ်။ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်မှာ သင်ခန်းစာ အသစ်ကို စပြီး ရေးတဲ့အခါ အခြေခံကစပြီးရေးတယ်။ ပုစ္ဆာတွေရဲ့ အဖြေကိုလည်း အဲဒီစာအုပ်မှာပဲ နောက်ကထည့်လိုက်ပါတယ်။ ၁၉၂၀ ကျောင်းသား သပိတ်ပြီးမှမွေးတဲ့ ကျွန်တော်တို့က အင်္ဂလိပ် မြန်မာစာသင်ကျောင်းမှာ နေခဲ့ကြရလို့ သင်္ချာ၊ အက္ခရာသင်္ချာ၊ ဂျီဩမက်ထရီတွေကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ပဲ သင်ရတယ်။ ပုစ္ဆာတွေကလည်း အင်္ဂလိပ်ဘာသာနဲ့ပဲ ရေးထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒါအပြင် ပထဝီနဲ့ သမိုင်းကိုလည်း အင်္ဂလိပ်လိုပဲ သင်ရပါတယ်။ အဲဒါကို နည်းနည်းဖြည့်ပြောချင်သေးတာက ဓာတုဗေဒ၊ ရူပဗေဒဆိုတာတွေ ကျွန်တော် စနေခဲ့ရတဲ့ကျောင်းမှာ မသင်ပေးနိုင်ပါ။ ပြီးတော့ ကျူရှင်ကျောင်းဆိုတာလည်း မပေါ်သေးပါ။ ပိုက်ဆံတတ်နိုင်တဲ့ မိဘက ကိုယ့်သားသမီးကို အပိုရှင်းလင်းသင်ပြပေးဖို့ ဆရာကို အိမ်ခေါ်သင်ပေးခိုင်းတာမျိုးလည်း မရှိပါ။ နည်းနည်းသွက်တဲ့ ကျောင်းသားက ကုန်ခဲ့တဲ့ နှစ်တွေက မေးခွန်းတွေပေါင်းယူပြီး ဖြေကြတယ်။ သူငယ်ချင်းတွေနဲ့စုပြီး စာကျက်တယ်ဆိုတာမျိုးတော့ လုပ်ကြပါတယ်။ မော်လမြိုင်၊ ပဲခူး၊ ရန်ကုန်၊ ပုသိမ်၊ မြောင်းမြ၊ ဟင်္သာတ၊ ပြည်၊ တောင်ငူ၊ စစ်ကိုင်း၊ မန္တလေး စတဲ့ မြို့ကြီးတွေမှာလည်း ဒီလိုပဲ ကျောင်းသားတွေ စာသင်ကြရမှာဖြစ်ပါတယ်။ ပြောချင်တာက ကျူရှင်ကျောင်းရယ်လို့ မရှိပါ။ ဒီနေရာမှာ တကယ်ပြောချင်တာက စာသင်ကျောင်းက ဆရာတွေ ဆရာမတွေလည်း မွေးနေ့လုပ်တယ်လို့ မတွေ့ဖူးပါ။ ကျွန်တော်တို့ ကျောင်းသားတွေလည်း ဘယ်သူမှ မွေးနေ့မလုပ်ပါ။

မွေးနေ့နဲ့ နည်းနည်းနီးစပ်တဲ့ပွဲကတော့ သင်္ကြန်ပွဲပါပဲ။ ရေလောင်းကြလို့ သိပ်ပျော်တဲ့ပွဲမျိုးကို မဆိုလိုပါ။ တစ်နှစ်တစ်ခါ မိဘဘိုးဘွား၊ ဆရာသမားတွေကို ကန်တော့ပါတယ်။ ကန်တော့ပွဲပါရတယ်လို့ မသတ်မှတ်ပါ။ အဲဒီအခါ ကိုယ့်ထက်ကြီးတဲ့သူကို ကန်တော့တယ်ဆိုတော့ သူ့မွေးနေ့၊ ကိုယ့်မွေးနေ့သိထားရမှာ မှန်တယ်။ အတိအကျသိဖို့မလိုပါ။ တစ်သက်လုံး

အတူတူနေခဲ့ကြတာဆိုရင် သူငယ်ချင်းအချင်းချင်းလည်း သူက ငါ့ထက် ကြီးတယ်၊ ငယ်တယ်လို့ သိကြတယ်။ သူက မွေးနေ့လုပ်ပြီး မုန့်ကျွေးလို့ ငါစားရတယ်လို့ မကြုံဘူးပါ။

စာအုပ်မွေးနေ့ကိုလည်း ကျွန်တော်တို့ ဂရုစိုက်တတ်တယ်။ တက္ကသိုလ်က ပထမဘွဲ့ရပြီး ဆက်ပညာရှာမှ သိလာတယ်။ ဆိုလိုတာက ဥပမာ-ပုဂံအကြောင်း စာအုပ်တစ်အုပ် ရတဲ့အခါ ဘယ်ရက်ကရေးတာလဲ ဆိုတာ မသိသိအောင် ရှာရတယ်။ ဘာပြုလို့လဲဆိုတော့ မြန်မာရေးဟောင်း သုတေသနမှာ ပုဂံအကြောင်းရေးတဲ့ စာအုပ်ကို အသုံးပြုတယ်ဆိုရင် (၁) ဘယ်သူရေးတာလဲ (၂) ဘယ်တုန်းကရေးတာလဲဆိုတာ သိရမယ်။ မသိလို့ မဖြစ်ပါ။ ဥပမာနဲ့ပြောပါရစေ၊ ရှေးဟောင်းမြန်မာသမိုင်းမှာ နာမည်ကြီးတဲ့ ပါမောက္ခ ဂျီအိပ်ချ်လုစ် (G.H.Luce) ရေးတဲ့ ပုဂံသမိုင်းစာအုပ်ဆိုရင် ဒီစာအုပ်ကောင်းတယ်လို့ သိတယ်။ ဒါပေမဲ့ ၁၉၆၈ က ရေးပြီးတယ်ဆိုရင် အနှစ်လေးဆယ် ခေတ်နောက်ကျတယ်။ မပြည့်စုံသေးလို့ ယူဆမယ်။ သုတေသနလုပ်တဲ့သူတွေက ဘာမဆို နောက်ဆုံးအသိကိုပဲ လိုချင်တယ်။ ပြဿနာတစ်ရပ်မှာ အရင် အနှစ် ၅၀ က သိတဲ့ အဖြေထက် အခုအဖြေက ပိုပြီးကောင်းတယ်ဆိုတဲ့ အယူအဆဖြစ်ပါတယ်။ သုတေသနဘက်က အမြဲ တိုးတက်နေပါတယ်။ ကိုယ်ကိုယ်တိုင်လည်း ခေတ်မီအောင် အမြဲကြိုးစား ရပါတယ်။ ထပ်ပြောပါရစေ။ စာအုပ်ရဲ့မွေးနေ့ကိုတော့ အမြဲသိအောင် လုပ်ပါ။

၂၀၀၄၊ ဇွန်လ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းကို ရှာတယ်ဆိုတာက အရင်ကအဖြစ်အပျက်တွေကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ရှေးပစ္စည်းတွေက ကုန်ခဲ့တဲ့ခေတ်က လူတွေ ဘယ်လိုအစားအစာတွေကို နှစ်သက်မြတ်နိုးစားသောက်ကြတယ်။ ဘယ်လိုအဝတ်တန်ဆာကို ဝတ်ဆင်ကြတယ်၊ ဘယ်လိုနေကြတယ်။ ဘာကို ယုံကြည်တယ်ဆိုတဲ့ အချက်သုံးချက်ကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ရှာဖွေလို့တွေ့တဲ့ ပစ္စည်းတွေကို တယုတယထုပ်ပိုးပြီး သိမ်းထားလိုက်တာကတော့ အလွယ်ဆုံးပေါ့။ ဒါပေမဲ့ ပြတိုက်၊ စာကြည့်တိုက်နဲ့ ပညာရှင်တွေကတော့ ရှေးပစ္စည်းတစ်ခုရလာရင် လုပ်ရမယ့်အလုပ်က လေးမျိုးပေါ်လာတယ်။

- Identification (၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်ရမယ်။
- Dating (၂) ဘယ်တုန်းက ဘယ်သူက၊ ဘာအတွက် လုပ်သွားသလဲလို့ ရှာရမယ်။
- Conservation (၃) ဒီပစ္စည်းကို ရထားတဲ့အတိုင်း ဆက်ပြီး ထိန်းရမယ်။
- Preservation (၄) ဒီပစ္စည်းကို မပျောက်မပျက်ရအောင်

ထိန်းရမယ်။

Renovation (၅) ပျက်သလောက်ပဲ ပြင်မယ်။

(၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်တဲ့အခါ လွယ်တာရှိသလို ခက်တာလည်း ရှိပါတယ်။ ခပ်လွယ်လွယ်နမူနာပြုရရင် တုတ်ချောင်းတွေ့တဲ့အခါ ကနုတံလား၊ တူလား၊ သိဖို့လိုတယ်။ ပေစာတွေ့တဲ့အခါ လောကီလား၊ လောကုတ္တရာလား သိဖို့လိုတယ်။ ဇာတာတွေ့တဲ့အခါ ဖွားတာလား၊ သေတာလား၊ ဥကင်သဖွင့်တာလား သိရမယ်။ စာရင်းဇယားတွေ့ရင် ဖွားသေစာရင်းလား၊ အိမ်ထောင်စာရင်းလား၊ အရောင်းအဝယ်လား၊ အကောက်အခွန်လား၊ အပေါင်အနှံ့လား၊ ခွဲပြီးသိဖို့လိုပါတယ်။ မြေပုံတွေ့ရင် သာသနာမြေ၊ မင်းမြေ၊ အသည်မြေ ခွဲပြီးသိဖို့လိုပါတယ်။ အင်္ဂလိပ်မြေပုံမှာ ထိပ်ကမြောက်၊ မြန်မာမြေပုံမှာ ထိပ်ကအရှေ့ဖြစ်ပါတယ်။ ပုရပိုက်မှာ VERSO ဝမ်း RECTO ကျော ခွဲပြန်တယ်။ ကျောက်စာရဲ့ ဘယ်မျက်နှာစာကြောင်း ဘယ်လောက်ပါတယ်လို့ အတိအကျဖော်ပြရပါတယ်။ လူတွေ့မေးမြန်းချက်ဆိုရင် အပိုအလိုတွေ ရှိတတ်တယ်။ ယှဉ်ပြိုင်မစစ်ဆေးဘဲ မသုံးဝံ့ပါ။ ရက်စွဲအပိုအလို၊ ရှေ့နောက်မညီမညွတ်ဖြစ်တတ်တယ်။ သူပြောတာကို ပြန်စစ်မယ်ဆိုရင် အမေးခံရသူက စိတ်ဆိုးလိမ့်မယ်။ သူ မသိအောင် လုပ်ပါ။

(၂) ပစ္စည်းတစ်ခုကို ရလာရင် ဘယ်သူ၊ ဘယ်တုံးက၊ ဘာအတွက် လုပ်တာလဲဆိုတာ သိရမယ်။ သိပ်ဟောင်းတဲ့ပစ္စည်းဆိုရင် ဓာတ်ခွဲခန်း တင်ရမယ်။ ပြတိုက်တွေသွားပြီး အလားတူပစ္စည်းမျိုး ရှာရမယ်။ သဲလွန်စ ရှာရမယ်။ သဲလွန်စဆိုတဲ့နာမည်ကပဲ မခိုင်မမြဲ အရှာရခက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ ဆိုလိုတယ်။ အင်မတန်ပင်ပန်းတယ်။ အချိန်ကုန်မယ်။ ပင်ပန်းရကျိုး နပ်သလို အကျိုးမဲ့အချည်းအနှီးဖြစ်သွားတာလည်း ရှိတတ်ပါတယ်။ ရှာပါတယ်။ မတွေ့ဘူးဆိုရင် ခွင့်လွှတ်မယ်။ မရှိလို့ မသိဘူးဆိုရင် ခွင့်မလွှတ်ပါ။ ရှက်ဖို့လည်း ကောင်းပါတယ်။

(၃) ကိစ္စတစ်ခု ဘယ်တုံးကဖြစ်သလဲ၊ ပစ္စည်းတစ်ခု ဘယ်တုံးက လုပ်သလဲ သိဖို့လိုပါတယ်။ Radio Carbon Dating တို့ Thermoluminescent Dating ဆိုရင် ပြည်တွင်းမှာမရ၊ အမြေကို နည်းနည်းစောင့်

ရမယ်။ ဒေါ်လာနည်းနည်းသုံးရမယ်။ ရက်စွဲဖော်တဲ့အခါ Relative Dating နှိုင်းယှဉ်ချက်နဲ့ ဖော်တာလည်းရှိတယ်။ Absolute Dating အတိအကျ ဖော်နိုင်တာလည်း ရှိတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ချက်လုပ်ရရင် အောက်ကျမခံဘဲ ဒါက Studied Guess ချင့်ချင်ချိန်ချိန်မှန်းတာလို့ ပြောလေ့ရှိကြတယ်။ ဒါက ကျောက်ခေတ်ဟောင်းကလို့ပြောရင် အရင်အနှစ် ၂၀၀၀၀ ဝန်းကျင်လို့ ပြောတာဖြစ်လေတော့ ဒါထက်ပိုပြီး အနုမစိပ်နိုင်တော့ပါ။ သမိုင်းသမားရော တူးဖော်ရေးသမားပါ သတိထားရမယ့်အချက်က “လိုချင်တာ မရှာနဲ့၊ တွေ့တာမှတ်” ဆိုတဲ့ အချက်ပဲဖြစ်ပါတယ်။ နောက်တစ်ချက်က သိပ်ရှေးကျတဲ့ အကြိုသမိုင်း PREHISTORY ဆိုရင် အရှေ့အာဖရိက တွေ့ရှိချက်တွေကို စံတင်ပြီး တခြားဒေသကလူတွေက အလုပ်လုပ်ကြရပါတယ်။ ငွေကုန် ကြေးကျများလို့ ချမ်းသာသူတွေရဲ့ အထောက်အပံ့မပါဘဲ လုပ်လို့မဖြစ်သလောက် ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီပစ္စည်းတွေဟာ နှစ်ပေါင်း ရာနဲ့ထောင်နဲ့ချီပြီး မြေကြီးထဲမှာ ရှိနေတာ မင်းတို့ဆတ်ဆော့လို့ အခု ပျက်စီးကုန်ပြီလို့ အပြောမခံရအောင် ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားတွေက အလုပ်စခန်းမှာ သိပ်ပြီးစေ့စပ်သေချာ ပါတယ်။ အဲဒါအတွက် သူတို့ကို အများကြီး ချီးကျူးရပါတယ်။ အင်ဂျင်နီယာက ပိုက်ဆံဘယ်လောက်ကုန်တယ်။ ဒီမှာ တိုက်ပြီးပြီလို့ လက်ညှိုးထိုးပြသလို ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားကလည်း ပိုက်ဆံဘယ်လောက် ကုန်တယ် ဒီမှာ ပုဆိန်အကျိုးလို့ ပြရတဲ့လူတွေပါ။

(၄) ရှေးဟောင်းသုတေသနမှာ နှိုင်းယှဉ်ချက် အမြဲလုပ်ရပါတယ်။ ဒီနေရာက တူးကွက်နဲ့ ဟိုနေရာက အလားတူ တူးကွက် နှိုင်းယှဉ်ကြည့် သင့်သလို ဒီနိုင်ငံက တူးကွက်နဲ့ ဟိုနိုင်ငံက အလားတူ တူးကွက် နှိုင်းယှဉ် သင့်ပါတယ်။ အခု မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ အခက်အခဲက တခြားနိုင်ငံက တိုးတက်ပုံနဲ့ ကွာလွန်းတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ဖို့လည်း မလွယ်ပါ။ ဒါကို လွန်မြောက်ဖို့ နည်းက ပြည်ပဆက်သွယ်ရေး လွယ်ကူဖို့နဲ့ ငွေကြေးပြည့်စုံဖို့ လိုပါတယ်။ ဒါကို အကျယ်တဝင့်စဉ်းစားဖို့ မလိုပါ။ အခုအခြေအနေအရ ခက်ခဲနေတာသာ ဖြစ်ပါတယ်။ လွန်မြောက်နိုင်စရာအကြောင်း ရှိပါတယ်။

(၅) နောက်ဆုံးအခက်အခဲက တူးဖော်ရေးမှာ အရည်အချင်းရှိတဲ့ ကွပ်ကဲမယ့်လူ မလုံလောက်တာ ဖြစ်ပါတယ်။ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံကြီးတွေရဲ့

ကြီးမားတဲ့ တူးဖော်ရေးစခန်းတွေမှာတောင် ဒီအခက်အခဲမျိုးရှိတာကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံမှာ ပိုပြီး ကြီးကျယ်မယ်ထင်ပါတယ်။ နိုင်ငံခြားနဲ့ ပူးတွဲပြီး ဆောင်ရွက်ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်။ ပူးတွဲဆောင်ရွက်တာလည်း ရှိပြီလို့ သိရပါတယ်။

(၆) တူးဖော်ရေးက ပစ္စည်းထွက်လာတဲ့အခါ အားကိုးလောက်တဲ့ ဓာတ်ခန်းရှိဖို့လိုတယ်။ တူးဖော်တဲ့အလုပ် (Field Work) မှာ နိုင်နင်းသူ လိုသလို စစ်ဆေးတဲ့ (Lab Work) မှာ ထူးချွန်တဲ့လူ လိုပါတယ်။

(၇) စစ်ဆေးပြီးတဲ့အခါ အကျိုးအကြောင်းစုံအောင် ပြန်ပြောရ တယ်။ အကောင်းဆုံးကတော့ အစီရင်ခံစာရေးပြီး ပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေရပါတယ်။ ဒါကိုမလုပ်ဘဲ မနေသင့်ပါ။ အထူးသဖြင့် ပညာရှင်တွေက သိချင်လို့ စောင့် ရပါတယ်။ အခု ပြောပြတဲ့အချက်တွေကို မလုပ်နိုင်ကောင်းလားလို့ အပြစ် ရှာတဲ့ သဘောမပါပါ။ မပျက်မကွက်လုပ်သင့်တယ်။ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက် ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်လို့ ဆွေးနွေးခြင်းသာ ဖြစ်ပါတယ်။

၂၀၀၄၊ ဩဂုတ်လ၊
စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း။

မဏိပူရမှ အဝါ ပြီးမှ ရိုးမကျော်ပြီး ရခိုင်ခရီးစဉ်

နိဒါန်း

(က)

အရှေ့အိန္ဒိယကုမ္ပဏီ တိုင်းရင်းကြည်းတပ် ၄၄ ကပ္ပတိန် အာရှရှင်လောပဲမ်ဗာတန် (R. Boileau Pemberton)ရဲ့ ခရီးစဉ်မှတ်တမ်းကို အခု တင်ပြပါမယ်။ သူရေးတဲ့စာကို မြန်မာ့သမိုင်းသုတေသီတွေက ထူးထူးခြားခြား ကောင်းမွန်တယ်၊ တန်ဖိုးရှိတယ်လို့ သတ်မှတ်တယ်။ စာအုပ်နာမည်က ဗြိတိသျှအိန္ဒိယရဲ့ အရှေ့ဘက်နယ်စပ်အကြောင်း အစီရင်ခံစာ ဖြစ်တယ်။ အိန္ဒိယရဲ့ အကြီးမြင့်ဆုံး အစိုးရအမိန့်အာဏာနဲ့ ကာလကတ္တားမှာ ၁၈၃၅ ခုနှစ်က ပုံနှိပ်ရတယ်။ အဲဒီလို ပုံနှိပ်တဲ့အခါ ဒေါက်တာဂျီတီ ပေးဖီး (Bayfield)ရေးတဲ့ ၁၈၃၄ ခုထိ အမိန့်ငံတော်နဲ့ အိန္ဒိယဗြိတိသျှ အစိုးရတို့ နိုင်ငံရေးဆက်သွယ်ပုံကို သမိုင်းစဉ်အရ ပြန်လည်သုံးသပ်ချက် အပြင် ပဲမ်ဗာတန်ကိုယ်တိုင် စစ်ရေးနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးမှာ အရင်းခံကျကျ အကူအညီ အထောက်အပံ့ဖြစ်စေဖို့ တောတောင်ရေမြေကို ကိုယ်တိုင် သွားလာကြည့်ရှု မှတ်သားတိုင်းထွာပြီး ရေးဆွဲတဲ့မြေပုံတစ်ထုပ်ကိုလည်း နောက်ဆက်တွဲ ဖြည့်စွက်ချက်အနေနဲ့ ထည့်သွင်းပေးပါတယ်။ ပဲမ်ဗာတန်ဆိုတဲ့ လူဟာ အသိပညာ ရှာဖွေတဲ့နေရာမှာ အင်မတန် စေ့စပ်သေချာတယ်။ အခြေအမြစ်သိအောင် စူးစမ်းဆင်ခြင်လိုစိတ် ရှိတယ်။ အဲဒါကြောင့် သူ့

စာအုပ်မှာ ပါသမျှအချက်အလက်တွေဟာ ဘာနဲ့မျှမပတ်သက်ဘဲ ပကတိ အဖိုးတန်တဲ့ အသိပညာတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီစာအုပ်ကို အခုရနိုင်ဖို့ မလွယ်ဘူးဆိုတာလည်း ထည့်ပြောရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

ပဲမ်ဗာတန် စွန့်စားသွားရောက် စူးစမ်းတဲ့ခရီးတွေထဲမှာ ဒီတစ်ခေါက်ဟာ အပြောင်မြောက်ဆုံး၊ အစွန့်စားရဆုံး ကိုယ်တွေ့မှတ်တမ်းလို့ ဆိုရပါမယ်။ ဒီခရီးထွက်စက မြေပုံအတွက် တိုင်းထွာဖို့သက်သက်ရယ်လို့ ရည်မှန်းချက်မရှိပါ။ ဒါပေမဲ့ တွေ့မြင်သမျှကို မှတ်သားပြီး အားလုံးစုပေါင်း အစီရင်ခံစာရေးတဲ့အခါ အဖိုးတန်အကြောင်းအရာတွေ စုံလင်ပြည့်နှက်နေတာကို တွေ့ရပါတယ်။ အဝရောက် အင်္ဂလိပ်အရေးပိုင် မေဂျာဟင်နရီ ဗာနေ (Burney) အဝနန်းမြို့တော်ကနေပြီး အလျင်အမြန် လိုက်ခဲ့ဖို့ အမိန့်တော် ကျပြီလို့ ဆင့်ခေါ်တော့မှ မဏိပူရက ထွက်ခဲ့ရပါတယ်။ ခရီးအစပိုင်းမှာ ဘေးအန္တရာယ်ထူပြောလှတဲ့ ကဘော့ချိုင့် (Kabaw Valley)ကို ဖြတ်ပြီး ချင်းတွင်းမြစ်ကို စုန်ဆင်းရတယ်။ အချိန်ကာလကလည်း မိုးတွင်း၊ မုတ်သုံအားကောင်းဆဲမို့ အင်မတန် ဆိုးသွမ်းတဲ့အချိန်အခါလို့ ဆိုရမယ်။ အဲဒီခရီးက ဘေးမသိရန်မခ လွတ်လာတာကိုက ပဲမ်ဗာတန်ရဲ့ သတ္တိနဲ့ အစီအမံအခန့်အခွဲ အထူးကောင်းလို့ ဖြစ်ပါတယ်။ အပြန်ကို အဝမှ ရိုးမကျော်ပြီး ကာလကတ္တားဝင်ဖို့ မူလကစိတ်မကူးပါ။ ရခိုင်ကို စစ်ထွက်ရင် အမ်း တောင်ကြားလမ်းကို သုံးမယ့်သဘောရှိနိုင်မလားဆိုတာရယ်၊ ကာလကတ္တားနဲ့ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ကုန်စည်ကူးသန်းမည့် လမ်းပန်းအဆက်အသွယ် လုပ်မယ်ဆိုရင် အမြဲ ရန်ကုန်ကတစ်ဆင့် သွားလာနေရတာထက် ဖြတ်လမ်းသဘော လမ်းသစ်ရှာချင်တာရယ်၊ ဒီနှစ်ချက်ကြောင့် ချင်းတွင်း မြစ်ကြောင်းက မပြန်ဖြစ်တော့ပါ။

ထူးခြားမှတ်သားလောက်တဲ့ ဒီခရီးဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ကောင်းကောင်း သိသင့်ပါတယ်။ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်က ဒဗလျူအက်ဒေဆိုင် (Desai)ရဲ့ ၁၉၃၉ ခုနှစ် ပုံနှိပ်တဲ့ မြန်မာနိုင်ငံရောက် အင်္ဂလိပ်အရေးပိုင်သမိုင်း၊ ၁၈၂၆-၁၈၄၀ စာအုပ်မှာ ဒီခရီးအကြောင်း စုံစုံလင်လင်ပါပေမဲ့ ဂျပန်ကြောင့် ဒုတိယစစ်ကြီးဖြစ်တာနဲ့ ဒီစာအုပ်ဟာ အခု ရှာမရနိုင်လောက်အောင် ရှားပါးသွားပါတယ်။ ဒေဆိုင်က ဒီလိုအရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီမှတ်တမ်းတွေ

သုံးပြီး အင်္ဂလိပ်-မြန်မာ ဆက်ဆံရေးကို ကွက်ပြီး ဖော်ထုတ်ရေးသားသလို သူ့အထက် ရေးသူဟာ ဗေးဖီး (Bayfield)ပဲ ရှိတယ်။ သူရေးတာက ပဲမ်ဗာတန် (Pemberton)အစီရင်ခံစာမှာ ဖြည့်စွက်ချက်အဖြစ်နဲ့ ပါခဲ့ တယ်။ စကားကြုံလို့ပြောချင်တာက ဗေးဖီးရော၊ ဒေဆိုင်ပါ ပဲမ်ဗာတန် စာအုပ်ကို နည်းနည်းမျှ ထည့်မပြောသွားပါ။

အရေးပါပြီး ပဓာနကျတဲ့အချက်တွေရဲ့အချုပ်ကို အခု ပြောပါမယ်။ အင်္ဂလိပ်-မြန်မာ ပထမစစ်ကို ဖေဖော်ဝါရီ ၁၈၂၆ မှာ မြန်မာမင်းမြို့တော် နဲ့ သိပ်မဝေးတဲ့ ရန္တပိုမှာ စာချုပ်ချုပ်ပြီး စစ်ငြိမ်းလိုက်တော့ စာချုပ်ပါ သဘောတူညီချက်အရ အာသံ (Assam)၊ ကချာ (Cachar)၊ ဂျိန်တီယာ (Jaintia)နဲ့ မဏိပူရ (Manipur)ကို မြန်မာက လက်လွှတ်ရတဲ့အပြင် ကမ်းမြောင်ဒေသဖြစ်တဲ့ ရခိုင်နဲ့ တနင်္သာရီကိုလည်း ဗြိတိသျှက သိမ်းယူ သွားတယ်။ ဒီစစ်ဖြစ်ရတဲ့ အကြောင်းတရားက ၁၇၈၅ မှာ မြန်မာက ရှေး ရှေးကပဲ သီးခြားရပ်တည်ခဲ့တဲ့ ရခိုင်နိုင်ငံကို သိမ်းယူတာက စတယ်။ ပြီး တော့ မြန်မာက ဆက်ပြီး ယခင်က လွတ်လပ်ပြီးတည်ရှိတဲ့ အာသံ (As- sam)၊ ကချာ (Cachar)၊ ဂျိန်တီယာ (Jaintia)နဲ့ မဏိပူရ (Manipur)တွေကို စစ်ပြုပြီး ထိုးဖောက်ဝင်ရောက်တော့ ဗြိတိသျှဘင်္ဂလား (British Bengal)ကိုပါ ထိခိုက်တော့မယ့် အလားအလာပေါ်ပေါက်ခဲ့ တယ်။ အခုဖော်ပြတဲ့ စစ်ဖြစ်တော့မှ ဒီနေရာတွေဟာ မြန်မာကို ဖယ်ရှား ပြီး အင်္ဂလိပ်ရဲ့အစောင့်အရှောက်ခံ ဒေသတွေ ဖြစ်လာရပါတယ်။ ဒီလိုနဲ့ ဗြိတိသျှအိန္ဒိယ (British India)ဟာ မြောက်ဘက် တိဗက် (Tibet)၊ ဘူတန် (Bhutan)ကစပြီး ရခိုင်တောင်ဘက်အစွန်း နဂရစ်အငူ (Cape Negrais)ထိ၊ အရှေ့မြောက် တောင်ရိုးတောင်တန်း နယ်နိမိတ်ရယ်လို့ ပေါ်လာရပါတယ်။

အလွန်အလွန်ရှည်တဲ့ နယ်နိမိတ် ဖြစ်တယ်။ ဒါပေမဲ့ ဒီနယ်အပိုင်း အခြားကို ဖော်ထုတ်ရေးဆွဲတဲ့ စာချုပ်ထဲမှာ တော်စွလျော်စွ ရေးထားတာကို တွေ့တယ်။ အဲဒီတော့ မြန်မာတွေက အရေးနိမ့်လို့ အခိုက်အတန့် တွေဝေ ချိန်လည်းလွန်ရော ဒီနေရာ ပြန်တိုင်းပါ၊ ဟိုနေရာဆုတ်ပေးပါ၊ ဒါဖြည့်ပါ၊ ဟိုဟာပြင်ပါလို့ ထပ်တလဲလဲ ပြောလာတော့တယ်။ ပြဿနာအကြီးဆုံး၊

စိတ်အပင်ပန်းရဆုံး နေရာကတော့ မဏိပူရ (Manipur) တောင်တွေနဲ့ ချင်းတွင်းမြစ်ရိုးကြားက ကဘော်ချိုင့် (Kabaw valley) ဖြစ်ပါတယ်။ စစ်ဖြစ်စဉ်အခိုက် မဏိပူရ ရာဇဂမ်ဗီရ်ဆင်း (Raja Gambhir Singh) ကို ဗြိတိသျှအားပေးကူညီလို့ မြန်မာကို သူ့နယ်နဲ့ ကဘော်ချိုင့်က တိုက်ထုတ် နိုင်ခဲ့တယ်။ သူက သမိုင်းတစ်လျှောက်မှာ သူ့နယ်နဲ့ မြန်မာနယ်စပ်ဟာ ချင်းတွင်းမြစ်ဖြစ်တယ်လို့ ပြောတယ်။ သူ့ရဲ့ဗြိတိသျှအကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်တွေ ဖြစ်တဲ့ မေဂျာအက်ဖ်ဂျေဂရန့် (Major F.J. Grant) နဲ့ ဗိုလ်အာရ်ဗီ ပဲမ်ဗာတန် (Lieutenant R.B. Pemberton) က နယ်နိမိတ်သတ်မှတ်ပေး တဲ့အခါကလည်း ဒီချိုင့် (The Valley) ကို သူပိုင်အဖြစ် သတ်မှတ်ပေးခဲ့ ပါတယ်။ အဝရွှေနန်းတော်က ဒီလိုအပြီးအပိုင် ပြောဆိုသတ်မှတ်ချက်ကို အပြင်းထန်ဆုံး ငြင်းဆိုတယ်။ ဘကြီးတော်ဘုရား (စစ်ကိုင်းမင်း) နဲ့ မှူး ကြီးမတ်ကြီးတွေက ဒီချိုင့်အရပ်ဟာ စစ်မဖြစ်မီက မြန်မာပိုင်နက်ဖြစ်တာ သေချာတယ်။ ပြီးတော့ မဏိပူရက မြန်မာဆုတ်ရမယ်ပြောတာတော့ ဟုတ် တယ်။ မဏိပူရနိုင်ငံထဲမှာ ဒီချိုင့်မပါလို့ ဒီချိုင့်ထဲက မြန်မာထွက်ပေးရမယ် ဆိုတာတော့ မဖြစ်နိုင်ပါ။ မြန်မာဘက်က ဒီလိုပဲ ပြင်းပြင်းထန်ထန် ကန့် ကွက်စကားပြောလွန်းလို့ ၁၈၂၈ မှာ အိန္ဒိယအစိုးရက ချင်းတွင်းမြစ်ရိုးတစ် နေရာမှာ မြန်မာအမတ်ကြီးနှစ်ယောက်နဲ့ ဂရန့်-ပဲမ်ဗာတန်တို့ ဆုံစည်းပြီး ပြောဆိုခွင့်ပေးရပါတယ်။

အဲဒီနှစ် မတ်လမှာ စုံစမ်းရေးအဖွဲ့ (Commission) တွေ့ဆုံကြတဲ့ အခါ မြန်မာဘက်ခေါင်းဆောင်က ကဘော်ချိုင့်အနောက် နန့်သီး (Ningthee) လို့ခေါ်တဲ့မြစ်ဟာ မဏိပူရနဲ့ မြန်မာနယ်နိမိတ်လို့ဖော်ပြတဲ့ မြေပုံတစ်ခုကို တင်ပြပါတယ်။ ဒီနယ်ပယ်ကို အင်မတန်ကျွမ်းတဲ့ ပဲမ်ဗာတန် က သူကိုယ်တိုင် ဒေသတောတောင် ရေမြေအပိုင်းအခြားကို ကွင်းဆင်းပြီး တိုင်းတာစဉ်က လက်တွေ့သိရတဲ့အချက်တွေရယ်၊ ဂမ်ဗီရ်ဆင်းရဲ့ စစ်သား တွေက သူတို့မြန်မာတပ်သားတွေကို တိုက်ခိုက်ရစဉ်က ဘယ်နေရာ ဘယ် ဒေသတွေက ဖြစ်တယ်လို့ အတိအကျပြောပြထားတဲ့ အချက်တွေနဲ့ ပေါင်းစပ်ပြီး ဆင်ခြင်တဲ့အခါ အခု မြန်မာဘက်ကတင်ပြတဲ့မြေပုံဟာ အတု အလိမ် (fake) ဖြစ်တယ်လို့ ဖော်ထုတ်လိုက်တယ်။ သူက အခုမြေပုံမှာ

ထည့်ပြီး ရေးဆွဲဖော်ပြထားတဲ့မြစ်ဟာ ဒီဒေသမှာ တကယ်မရှိဘူး။ အဖြစ်မှန်က ချင်းတွင်းမြစ်ကိုပဲ နန့်သီးလို့ ခေါ်ပါတယ်လို့ ဆိုတယ်။ အဲဒီစကားကို မြန်မာက ဘယ်လက်ခံမလဲ၊ မြန်မာခေါင်းဆောင် (အရေးပိုင်)ကလည်း ဒါကို မဟုတ်ဘူးလို့ မလျှော့တဲ့ဇွဲနဲ့ ငြင်းတယ်။ ချင်းတွင်းရဲ့ဘယ်နေရာဘယ်အပိုင်းကိုမျှ နန့်သီးမခေါ်ဘူးတဲ့။ ဒီလိုညှိမရနိုင်တဲ့ အကျဉ်းအကျပ်ကျတော့ နယ်ကိုပတ်ပြီး ကြည့်ကြဖို့ကလွဲပြီး လုပ်စရာမရှိနိုင်ပါ။ နွေရာသီကုန်တော့မယ်၊ မုတ်သုံရာသီ မိုးအခါဆိုရင် ဘယ်နည်းနဲ့မျှ ကွင်းမဆင်းနိုင်ပါ။ အဲဒါနဲ့ ရှေ့နှစ် ဇန်နဝါရီလကို ဒီစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့ဝင်ပုဂ္ဂိုလ်တွေ နောက်တစ်ကြိမ်တွေ့ဆုံဖို့ ရက်ချိန်းလိုက်ရတယ်။

ရက်ချိန်းဖြစ်တဲ့ ၁၈၂၉ ခု၊ ဇန်နဝါရီရောက်တဲ့အခါ မြန်မာအဖွဲ့ပေါ်မလာပါ။ လွှတ်တော်ဝန်ကြီးတွေက ကာလကတ္တား (Calcutta)ကို စာရေးပြီး ၁၈၃၀ ပြည့်၊ ဇန်နဝါရီထိ တွေ့ဆုံဖို့ရက်ကို ရွှေ့ပေးပါလို့ ခွင့်တောင်းတယ်။ ဒီလို ရက်ချိန်းပြင်တာ အပြင် ဂရန့်နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်တို့က မြန်မာတွေ တင်ပြလာတဲ့မြေပုံဟာ တမင် အတုရေးဆွဲတာ သေချာတယ်ဆိုတဲ့အချက်နဲ့ ကဘော်ချိုင့်ကို မဏိပူရပိုင်မှန်တယ်လို့ အိန္ဒိယအစိုးရက ဆုံးဖြတ်လိုက်တယ်။ ဒီလိုဆုံးဖြတ်လိုက်ပြီလို့ အကြောင်းကြားစာ (Notification) ကို ဧပြီ၊ ၁၈၂၉ က အဝအစိုးရဆီကို ပို့တယ်။ အဲဒီစာထဲမှာ ဂရန့်နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်ကို ချင်းတွင်းကိုသာ မြန်မာ-မဏိပူရနယ်ခြားလို့ သတ်မှတ်စေလို့ အမိန့်ပေးပြီးဖြစ်တာကြောင့် ၁၈၃၀ ပြည့်၊ ဇန်နဝါရီ အရေးပိုင်တွေရဲ့ တွေ့ဆုံပွဲမှာ “နောက် မငြင်းမပွားရအောင် အခုသတ်မှတ်အတည်ပြုထားတဲ့ နယ်နိမိတ်ကို သွားရောက်ကြည့်ရှုဖို့ကလွဲလို့ ဘာမျှထပ်လုပ်စရာ မရှိပါ”လို့လည်း ထည့်သွင်းရေးသားခဲ့ပါတယ်။ ၁၈၃၀ ပြည့်၊ ဇန်နဝါရီမှာ တွေ့ဆုံကြတော့ ဒီအတိုင်းဆောင်ရွက်ပြီးပြီလို့ မြန်မာခေါင်းဆောင်ဝန်ထောက် မောင်ခန့်ရီကို ဂရန့်နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်တို့ကပြောတော့ အထိတ်တလန့် ဖြစ်ရှာတဲ့ ဝန်ထောက်က ကဘော်ချိုင့်ကို မြန်မာအုပ်စိုးခဲ့တဲ့ အနှစ် ၂၀၀၀ ကျော်ပြီလို့ ပြောသေးတယ်။ အိန္ဒိယအစိုးရက သူ့ဘက်က ကိုယ်စားလှယ်တွေကို ကိုယ်ပိုင်ဘာမျှလုပ်ပိုင်ခွင့် ပေးမထားတော့ မောင်ခန့်ရီက အမျိုးမျိုးကန့်ကွက်ပေမဲ့ ချင်းတွင်းမြစ် လက်ယာဘက်မှာပဲ နယ်ခြားအလံ

တွေကို လွှင့်ထူလိုက်ကြတယ်။

ဒီသတင်း အဝရောက်သွားတော့ စိတ်ဆိုးကြ၊ ဒေါသထွက်ကြနဲ့ ကာလကတ္တားကို ကန့်ကွက်ဖို့ သံတမန်လွှတ်မယ်လို့ ဆုံးဖြတ်တယ်။ မောင်ခန့်ရီက အစီရင်ခံတဲ့အထဲမှာ ဗြိတိသျှအရေးပိုင်တွေက သက်သက် မတရားလုပ်တယ်၊ သူတို့အဖိုးရက သူတို့ကို ဒါမျိုးလုပ်ခွင့်မပေးဘဲ လုပ် တာဖြစ်တယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ သံအဖွဲ့မထွက်ခင်ဘဲ အိန္ဒိယအစိုးရက အဝမှာ ဗြိတိသျှအရေးပိုင် (British Resident) အဖြစ်နဲ့ ရုံးထိုင်ဖို့ မေဂျာ ဟင်နရီဗာနေး (Major Henry Burney) ကို ခန့်ထားလိုက်ပြီဆိုတဲ့ သတင်း ထွက်လာပါတယ်။ အဲဒီမှာ မြန်မာက ဒီကိစ္စကို ကာလကတ္တားလို ဝေးလံတဲ့နေရာကို သွားဖို့မလို၊ အဝမြို့တော်မှာပဲ ဗြိတိသျှအရေးပိုင်က တစ်ဆင့်ပြောလို့ ပိုကောင်းမယ်လို့ ယူဆဟန်တူတယ်။ အဲဒီတော့ စောစော က ဗြိတိသျှအရေးပိုင် ရုံးစိုက်ပြီး အမြဲလာနေမယ်ဆိုတာကို အပြင်းအထန် ကန့်ကွက်ခဲ့ပေမဲ့ အခိုက်အတန့် ဘေးဖယ်ပြီး ကဘော်ချိုင့်ပြန်ရရေးကို ထိပ်တန်းထားပြီး တစ်ဖက်က လိုက်လျောနိုင်သမျှကို အရယူဖို့ စောင့်မျှော် ခဲ့ပါတယ်။

မြန်မာမင်းနေပြည်တော်ကို ဗာနေးဟာ ၁၈၃၀ ပြည့်၊ ဧပြီလကုန်ပိုင်း မှာ ရောက်လာတော့ ဘုရင်မင်းမြတ်ဟာ “ကစားစရာတစ်ခုကို အလှခံလိုက် ရတဲ့ ကလေးသူငယ်စွဲလမ်းသလို” ဒီကိစ္စမှာ စွဲလမ်းနေတာ တွေ့တယ်။ ဝန်ကြီးတွေက ဗာနေးကို နယ်ခြားတိုင်တွေ အတင်းအဓမ္မဖယ်ရှားပစ်ဖို့ အမိန့်တော်ချပြီးသားလို့ ဆီးပြောပါတယ်။ ဒီအတိုင်းမဖြစ်အောင် ဘုရင်ကို သံတော်ဦးတင်ရတာ သိပ်ခက်ခဲတယ်။ အဲဒါအပြင် နယ်စပ်မှာ နှစ်ဦးနှစ် ဖက် ရန်စောင်နေကြပြီး အနည်းအကျဉ်းတောင် အတိုက်အခိုက် ရှိသလို ပြောတယ်။ ဇွန်လဆန်းတော့ ဂရန့်နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်က မြန်မာကျေးတော်မျိုး ကျွန်တော်မျိုးမှန်သမျှ ကဘော်ချိုင့်က ဇွန်လ ၂၅ ရက်မှာ မထွက်ရင် မဏိပူရ ကျေးတော်မျိုး ကျွန်တော်မျိုးလို့ သတ်မှတ်မယ်လို့ ပြောနေပြီ။ ဒါကို ဗာနေးက တားမြစ်ပေးပါလို့ ဝန်ကြီးတွေက ပြောပါတယ်။ ဗာနေးက ကာလကတ္တားကို ချက်ချင်းစာရေးရတယ်။ ဂရန့်နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်ကို အဝကို လွှတ်ပြီး နယ်ခြားပြဿနာကို ဆွေးနွေးရင်ကောင်းမယ်၊ သူတို့နှစ်ဦးကို

လည်း ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားနိုင်တဲ့ကိစ္စကို အရင်စလို မလုပ်ပါစေနဲ့ဦး။ မြန်မာမင်းက ဘုရင်ခံချုပ် (Governor General) ဆီမှာ အယူခံခွင့် အချိန်ပေးသင့်ပါတယ်လို့ ထည့်ရေးတယ်။ ဗာနေက တစ်ဖက်မှာ ဝန်ကြီးတွေကို ဂရုနဲ့ဖြစ်ဖြစ် ပဲမ်ဗာတန်ဖြစ်ဖြစ် အဝမှာ သူနဲ့လာဆုံပြီးမှ ကဆောင်ချိုင့်ကိစ္စနဲ့ မဏိပူရပတ်သက်ပုံကို ရှင်းမယ်။ လာတဲ့အထိစောင့်ပါလို့ ပြောတယ်။ ဒါကိုတော့ ဝန်ကြီးက ချက်ချင်းလက်ခံတယ်။ ဗာနေကလည်း ဖိတ်ကြားစာကို အရေးပိုင်နှစ်ဦးရှိရာ မဏိပူရကို မြန်မာအရာရှိနှစ်ယောက် ချက်ချင်း သွားပေးမယ်ပြောလို့ ဖိတ်စာရေးပေးရတယ်။ သူတို့အပြန်မှာ ဟိုကထည့်လိုက်တဲ့ပုဂ္ဂိုလ်ကို တစ်ပါတည်း ခေါ်ခဲ့မယ်လို့ သိရတယ်။ အိန္ဒိယအစိုးရက ဗာနေရဲ့ အကြံပြုချက်ကို လက်ခံပြီး မဏိပူရကို ဆိုင်ရာအမိန့်မထုတ်ရခင်ဘဲ ဂရုနဲ့ ပဲမ်ဗာတန်တို့က ဒီကိစ္စ ရက်ဆွဲလို့မဖြစ်ဆိုပြီး ဆိုင်ရာအမိန့်မရခင်ကဘဲ ပဲမ်ဗာတန်က ၁၄ ဇူလိုင်၊ ၁၈၃၀ မှာ ခရီးရှည် ခရီးပြင်းနှင်ခဲ့တယ်။ အတွေ့အကြုံတွေကို အသေးစိတ်ဖော်ပြပြီးတော့လည်း နေ့စဉ်မှတ်တမ်းသဘောမျိုး ရေးခဲ့ပါသေးတယ်။

သူ့ကို ဘာတွေဆောင်ရွက်စေလို့ မှာထားချက်ကတော့ မြန်မာတို့ ကန့်ကွက်သမျှကို (တတ်နိုင်သလောက်) ဖြေရှင်းဖို့နဲ့ မဏိပူရမင်း (ရာဇာ) ရဲ့ ပိုင်ဆိုင်ခွင့်ကို ဖော်ထုတ်ဖို့ဖြစ်တယ်။ စေ့စပ်ဖျန်ဖြေဖို့မပါ။ သူ့ကိုယ်တိုင်က မဏိပူရဘက်က ခြွင်းချက်မရှိ မှန်တယ်လို့ သိနေတယ်။ မြန်မာဘက်က မြေပုံအတုကို တင်ပြတာဟာလည်း မဟုတ်မတရား ပြောဆိုတာ ထင်ရှားတယ်။ မြေနင်းကြည့်မယ်ဆိုတော့လည်း မလာဘူး။ (အလိမ်ပေါ်မှာ လန့်တဲ့သဘော မဟုတ်ပေဘူးလား။) အဲဒါအပြင် ဘာသက်သေမျှမထူတော့ဘဲ ပြောပြီးသမျှကို ဆက်ပြီး ဇွတ်ပြောနေရုံပဲရှိတယ်။ ဗာနေကတော့ အခက်ကြုံလျက်ရှိနေတယ်။ မင်းနဲ့ မင်းပရိသတ်ကို သင့်တင့်ညီညွတ်အောင် ဆက်ဆံနိုင်ဖို့ ကြိုးစားဆဲ၊ တစ်ဖက်က သူတို့ပြောတဲ့အတိုင်း ကဆောင်ကို မပိုင်မှန်းလည်းသိနေတယ်။ ဒီတော့ “ရှင်ဘုရင်ကို ယဉ်ကျေးဖွယ်ရာ ပြုမူတတ်အောင် လမ်းခင်းပေးချင်တယ်” လို့ သူက ပြောနေတယ်။ ရှင်းရှင်းပြောတော့ မြန်မာဘက်ပါနေတယ်။ အဝထီးရိပ်ကို ဝင်လာတဲ့အခါက သူ့တာဝန်က အိန္ဒိယအစိုးရ ဆုံးဖြတ်တဲ့အတိုင်း ကဆောင်ကို မဏိပူရ

ရာဇာကို ပေးလိုက်ပါလို့ တိုက်တွန်းဖို့ဖြစ်တယ်။ အမှူးအမတ်တွေနဲ့ စကားပြောကြည့်တော့ ဒီဆုံးဖြတ်ချက်ကို ဘယ်လိုမျှ လက်ခံမှာမဟုတ်ဘူးဆိုတာ သိတယ်။ အမှုမှန် မမှန်ကို ခဏထား၊ မြန်မာတွေဟာ မဏိပူရကို သူတို့ကျွန်လို့ သတ်မှတ်ထားရာက အခုလို သူတို့ပိုင်နက်ကို မဏိပူရက ယူတယ်ဆိုရင် သိပ်ကိုမခံချင်စရာဖြစ်တယ်။ အင်မတန် သိက္ခာကျတယ်လို့ စိတ်ထိခိုက်နေတယ်။ ဘယ်တော့မှလည်း ဒါကို သဘောတူမှာမဟုတ်ဘူး။ အဲဒါကြောင့် သူ့အနေနဲ့ ဒီကိစ္စကို ပေါ့ပေါ့တန်တန် မလုပ်လိုတဲ့အပြင် မြန်မာတွေကိုယ်တိုင် သူတို့ပိုင်ဖြစ်တယ်လို့ ထင်ရှားအောင် ရှာမပေးနိုင်တဲ့ အထောက်အထားကို သူက ရှာပေးချင်တယ်။ ပြီးတော့ တစ်ဖက်က ဂရုနဲ့ ပဲမိဗာတန်တို့ဟာ သူတို့မှန်တယ်ဆိုတာထက် “ချင်းတွင်းကိုပဲ နယ်နိမိတ်လို့ ယူသင့်တာပေါ့” ဆိုတဲ့အစွဲက ပြင်းထန်နေပုံရတယ်။ အိန္ဒိယအစိုးရဆိုတာကလည်း အဝနန်းတော်က ကန့်ကွက်ချင်သလောက် ကန့်ကွက်ပေမဲ့ လက်ခံနိုင်လောက်တဲ့ အထောက်အထားမရရင် မမှုဘူးဆိုတာလည်း သိတယ်။ ဒါကြောင့် ပဲမိဗာတန် ဆွေးနွေးဖို့ ရောက်ခိုက်မှာ မြန်မာတွေဘက်က မဏိပူရနယ်နိမိတ်အကြောင်း ပြောပြနိုင်သမျှ ပြောပါ။ သူ လေ့လာပြီး သူကပဲ မြန်မာဘက်က “ရှေ့နေ” လိုက်မယ့် သဘောဆန်ဆန် ဖြစ်နေတယ်။ အမှန်ကလည်း တွေ့နိုင်သမျှ အချက်အလက်တွေကို ပေါင်းစပ်လိုက်တဲ့ အခါ မြန်မာပြောတာမှန်တယ်။ အိန္ဒိယအစိုးရကို မဏိပူရဘက်က လိုက်လျောဆုံးဖြတ်ထားတာကို ပြောင်းပြန် ပြန်ပြီး မြန်မာကို ကဘော်ချိုင့် ပြန်ပေးတဲ့အထိ ပြောဆိုအောင်မြင်ခဲ့ပါတယ်။

ကဘော်ချိုင့်ကို မဏိပူရယူတာကို မြန်မာက ဘာကြောင့် သိသိသာသာ မကျေမနပ်ဖြစ်ရပါသလဲ။ စီးပွားရေးအမြင်နဲ့ ဒီနယ်ကျဉ်းကျဉ်းကလေးက ဘယ်လောက်မှ အသုံးမဝင်ပါ။ အဖြေကတော့ မြန်မာ-မဏိပူရ ဆက်ဆံရေးကို ခရစ်နှစ် ၁၇၀၀ ဖြိုပြီး ပြန်ကြည့်ရမယ်။ တစ်ဆယ့်ခြောက်ရာစု နှစ်ဝက်က ဘုန်းလက်ရုံးကြီးမားလှတဲ့ ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီဆင်ဖြူရှင်)က မဲခေါင် (Mekong)မြစ်ဖျားဒေသက ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းထိ ရှမ်းရှိသမျှနယ်ကိုအုပ်စိုးပြီး လက်ဆောင်ပဏ္ဏာ အဆက်အသွယ် ခံခဲ့ပါတယ်။ ၁၅၈၁ ဘုရင့်နောင် နတ်ရွာစံတော့ ဒီလက်နက်နိုင်ငံဟာ ဘာမျှ ပြောပ

လောက်အောင် မကျန်တာလည်း မှန်ပါတယ်။ ဒါပေမဲ့ ၁၇၀၄ မှာ မဏိပူရ ရာဇာက မြန်မာမင်းကို သမီးကညာဆက်ပါတယ်။ နန်းလုတဲ့ ဂါရိဗ်နေဝါဇ် (Gharit Newaz) ၁၇၁၄-၁၇၅၄ က အထက်မြန်မာနယ်ပယ်တွေကို မကြာခဏ ကြောက်လန့်စရာဖြစ်လောက်အောင် ဝင်ရောက်လုယက် ဖျက်ဆီးသတ်ဖြတ်လို့ မြန်မာမင်းတွေရဲ့ တန်ခိုးဩဇာ ပျက်စီးလိုက်ပုံက အောက်မြန်မာက မွန်တွေကို လက်လွှတ်ရတဲ့အပြင် မွန်ကပဲ နောက်ဆုံး အဝနေပြည်တော်ကို ၁၇၅၂ မှာ သိမ်းယူပြီး မင်းကို ဖမ်းယူသွားခဲ့ပါတယ်။ ဂါရိဗ်နေဝါဇ်ဆိုသူဟာ စင်စစ် နာဂအမျိုးသား ပဲမ်ဟိုင်ဗ (Pemheiba) ဖြစ်တယ်။ ဟိန္ဒူဇာတ်ဝင်ပြီး နာမည်ပြောင်းတယ်။ သူ့ဩဇာကြောင့် မဏိပူရနိုင်ငံသားအများစုက ဟိန္ဒူဘာသာကို သက်ဝင်ယုံကြည်လာတယ်။ မြန်မာကို ဝင်တိုက်ပြီး စစ်ကိုင်းမှာ ဧရာဝတီမြစ်ရေချိုးရရင် အလွန်ထူးမြတ် တဲ့ ကုသိုလ်ဖြစ်တယ်လို့ ယုံကြည်အောင် ပြောဟောနိုင်လို့ တစ်ယူသန် စွန့်စားကျူးကျော်လာကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာတွေ ခုလို အရှက်ကွဲအကျိုးနည်းဖြစ်နေရာက နောက်ဆုံး မြန်မာမင်းဆက်ကို ထူထောင်တဲ့ အလောင်းမင်းတရား ၁၇၅၂-၁၇၆၀ လက်ထက်အရောက်မှာ မြန်မာတွေ ပြန်လည်စည်းရုံးနိုင်ပြီး ဂါရိဗ်နေဝါဇ် က မြန်မာနယ်ကို ဖျက်ဆီးတာထက် အဆပေါင်းများစွာသာအောင် မဏိပူ ကို မညာမတာ သွားရောက်နှိပ်စက်ခဲ့တယ်။ အလောင်းမင်းတရား ကိုယ် တော်တိုင် ၁၇၅၈-၁၇၅၉ ဆောင်းအခါက မဏိပူရမြို့တော် အင်ဖာလ် (Inphal)ကို ဖျက်ဆီးတယ်။ တပ်ခေါက်ပြီးပြန်တော့ တမူး (Tamu)နဲ့ သောင်းထွတ် (Thaungdut)မှာ တပ်စွဲထားတယ်။ ဒါဟာ နောက်အလီလီ လက်စားချေမှာရဲ့ အစပွဲဦးထွက်လည်း ဖြစ်ပါတယ်။ မကြာခဏ သွား ရောက် တိုက်ခိုက်တာကို ၁၈၁၉ ထိတွေ့မှာပါ။ မဏိပူရက လူဦးရေ သိပ်ယုတ်လျော့သွားတယ်။ ယဉ်ကျေးမှုလည်း တိမ်မြုပ်မတတ် ရှိရတယ်။ တစ်ကြိမ်တစ်ခါလာပြီး တိုက်တယ်ဆိုရင် လူတွေ ရာလိုက်၊ ထောင်လိုက် မြန်မာနယ်နဲ့ မြန်မာမြို့တော်အရောက် ဖမ်းယူသွားတယ်။ အဖမ်းခံရတဲ့ အထဲမှာ ငွေထည်လုပ်ငန်းနဲ့ ပိုးထည်လုပ်ငန်းဆိုသလို လက်မှုပညာ ကျွမ်း ကျင်သူတွေ ပါတယ်။ သူတို့တွေဟာ မြန်မာမင်းမှုထမ်းတွေအနေနဲ့ လှေ

တော်သားတွေ၊ လက်နက်ကိုင်ခြေသည်၊ အကောင်းဆုံး မြင်းသည် (ကသည်းမြင်း Cassay Horse)တွေ ဖြစ်လာပါတယ်။ သူတို့ရဲ့ ဗြာဟ္မဏတွေကလည်း မြန်မာထီးနန်းမှာ ထင်ရှားကျော်ကြားတဲ့ ဗေဒင်ဆရာ၊ ဘိသိက်ဆရာတွေ ဖြစ်လာပြီး နန်းတွင်းရေးရာ အဖြာဖြာကို ကျက်သရေ မင်္ဂလာရှိအောင်၊ အောင်မြင်ကြီးမြင့်အောင် မစခဲ့ကြပါတယ်။

(ခ)

အဝရောက် ဗြိတိသျှအရေးပိုင်အနေနဲ့ ဟင်နရီဗာနေး (Henry Burney) အမှုထမ်းခဲ့ပုံ မှတ်တမ်းတွေကို အိန္ဒိယရုံး (India Office)မှာ သွားလေ့လာရင်း ပဲမ်ဗာတန်ဂျာနယ် (Pemberton's Journal)ကို ဖတ်ခဲ့ရဖူးတယ်။ မှတ်တမ်းမိတ္တူတစ်စောင်က ၁၉ နိုဝင်ဘာ၊ ၁၈၃၀ ရက်စွဲနဲ့ ဘင်္ဂလားလျှို့ဝှက် မှတ်သားလေ့လာချက် (Bengal Secret Proceedings) အတွဲ ၃၈၅မှာ တစ်ခါ၊ ပြည်ထဲရေး အထွေထွေ အတွဲစဉ် (Home Miscellaneous) ၆၇၇ မှာ တစ်ခါတွေ့ပါတယ်။ မိတ္တူနှစ်ခုစလုံး စာကူးသူတွေ အမှား (Copyists' errors)များလွန်းလို့ အဓိပ္ပာယ်ပီသ ရှင်းလင်းအောင် အင်မတန် ကြိုးစားပြီး ဖတ်ယူရပါတယ်။ လူနာမည်၊ ဒေသနာမည်တွေကိုလည်း ဖြစ်ကတတ်ဆန်း ရေးခဲ့လို့ အံ့ဩမဆုံး တွေ့ရပါတယ်။ နာမည်တစ်ခုတည်းကို စာတစ်ကြောင်းတည်း၊ စာတစ်ပိုဒ်တည်း၊ စာတစ်မျက်နှာတည်းမှာ ကပ်လျက် ဘယ်နှစ်ခါပဲပါပါ၊ တစ်ခါကို သတ်ပုံ တစ်မျိုးနဲ့ တွေ့နိုင်ပါတယ်။ ဪ သူတို့မကြားဖူး၊ မတွေ့ဖူးလို့ ညှာတာ ပြီး စဉ်းစားပေမဲ့ မိုက်တွင်းနက်လွန်း (Gross Carelessness)အံ့ဩမကုန် ဖြစ်ရပါတယ်။ မမှန်တဲ့ ဝေါဟာရကို မဆိုင်တဲ့နေရာမှာ ထည့်ထားတာတို့၊ ပုဒ်ဖြတ်မပါလို့ ဝါကျကို ဘယ်နေရာဆုံးသလဲဆိုတာ မပြောနဲ့ မှတ်တမ်း တစ်စောင်လုံး ပုဒ်ဖြတ် (full-stop)ထည့်မထားဘူး။ ဝါကျအစ စကားလုံး ကို စာလုံးကြီး (capital letter)နဲ့ မရေးဘူး။ မှတ်တမ်းနှစ်ခုကို တိုက်ဆိုင် ပြီး ဖတ်တဲ့အခါကျတော့မှ အဖြတ်အတောက် ထင်ရှားလာသလို ရှိပါတယ်။ ဒါတောင် ဒီဘက်စာမှာ မှားသလို ဟိုဘက်စာမှာ မှားတာမျိုးလည်း အခါအခါတွေ့ရတော့ သိပ်မထူးတော့ပါ။

ပဲမ်ဗာတန်က ကာလကတ္တာပြန်ရောက်ပြီး “မဏိပူရ အဝ၊ အဲဒီမှ ရိုးမတောင်ကို ကျော်ပြီး ရခိုင်သို့” ခေါင်းစီးနဲ့ အစီရင်ခံစာကို ၉ နိုဝင်ဘာ၊ ၁၈၃၀ ပြည့်ရက်စွဲပါ စာတစ်စောင်ပူးတွဲပြီး အိန္ဒိယအစိုးရ အတွင်းဝန်ချုပ် (Chief Secretary) ဆီကို တင်ပါတယ်။ စာထဲမှာ ပဲမ်ဗာတန်က “တကယ် လို့သာ လိုအပ်တယ်ထင်ပြီး ကျွန်တော့်ကို (မဏိပူရ) ပြန်လွှတ်ရင် အခု မကြာမတင်က မြေနှင်းပြီးဆွဲယူထားတဲ့ တစ်နယ်လုံး မြေပုံကြမ်းကို အင် မတန် တင်ပြလိုစိတ် ရှိပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ အရေးပါအရာရောက်မယ်လို့ ထင်ရတဲ့ အကြောင်းအရာတွေ ထည့်လိုက်ချင်ပါတယ်။ ဗိုလ်မောင့်မော်ရန် စိ Lt. Montmorency တင်ပြတဲ့ အဝမှ နန့်သီး (Ningthee) မြစ်ပေါ်ရှိ ဂျန်ဒူး (Genduh) ထိ ဖော်ပြတဲ့မြေပုံနဲ့ ဗိုလ်ထရန် Lt. Trant ဆွဲတဲ့ ရှမ်ဗေဂွင် (Shembegwen) မှ ရခိုင်သို့ သွားလမ်းမြေပုံတွေမှာ ကျွန်တော် က ဖြည့်စွက်ပြောနိုင်စရာတွေ တွေ့ထားပါတယ်။ (ပြောခဲ့တဲ့မြေပုံကို အဝ မှာ နှစ်နှစ်မှာ ကြည့်ပါ။) ရိုးမကိုကျော်စဉ်က ကျွန်တော်ရေးမှတ်ထားတဲ့ တောင်အမြင့်ကို တွက်ချက်ယူနိုင်တဲ့ ရေထုအား (Barometrical observations) တိုင်းထွာပြီး ဇယားဟာ ဗိုလ်ထရန်မြေပုံနဲ့ တွဲလိုက်ရင် သိပ် ကောင်းမယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ အဲဒါမှ ထရန်ခေါ်တဲ့အရာရှိတော်ပုံ၊ ကြိုး စားပုံ၊ အသုံးဝင်ပုံတွေပါ ထင်ရှားလာမှာပါလို့ ဖော်ပြခဲ့တယ်။ (အဝမှာ နှစ်နှစ် စာအုပ် ၄၁၆-၄၄၉ ကြည့်)

ကနေ့အထိ ပဲမ်ဗာတန်ကလွဲရင် ဘယ်သူမျှ သူ့အစီရင်ခံစာကို ဖတ်ရှုပြီး အရာရောက်အောင် အသုံးချဖူးသေးဟန် မတူပါ။ ဒီစာကို ကိုး ကားပြီးရေးတဲ့စာလည်း မပေါ်ဖူးသေးပါ။ ပဲမ်ဗာတန်ကိုယ်တိုင်ရေးတဲ့ စာအုပ်ထဲမှာလည်း ဒီအစီရင်ခံစာအကြောင်း မဖော်ပြပါ။ ဘယ်သူဖြစ်ဖြစ်၊ ဒီစာတမ်းကို စပြီးဖတ်ရုံနဲ့ ဒါဟာ သာမန်ခရီးလှည့်အရာရှိရဲ့ ဘာမှမည် မည်ရရ မပါတဲ့ (jejune) ဖြစ်ကတတ်ဆန်းစာနဲ့ အဝေးကြီး၊ သိပ်ထူးခြား တဲ့စာဖြစ်တယ်လို့ သိမယ်။ ဒီစာကို ဘယ်သူမျှ ဂရုမစိုက်ဘဲ ပစ်ထားကြ တာ ဆန်းလှတယ်။ ရေးပုံလည်းပေါ်လွင်တယ်။ ဆိုလိုရင်းကို ကွက်ကွက် ကွင်းကွင်း မြင်နိုင်တယ်။ အဖြစ်အပျက် အကြောင်းအရာနဲ့လူကို အသေး စိတ် ဖော်ပြပုံကလည်း နှစ်သက်စရာ၊ ရင်ဖိုလာအောင် စွဲငြိစရာဖြစ်တယ်။

စာရေးဖို့လွယ်ကူတဲ့ အခြေအနေမရှိပါဘဲနဲ့ ဘယ်လိုလုပ်ပြီး ဒီလိုကောင်းအောင် ရေးနိုင်စွမ်း ရှိပါသလဲလို့လည်း စဉ်းစားအံ့ဩဖွယ်ရာ ရှိပါတယ်။ အတွေ့အကြုံလည်း ဘာမျှမလုပ်ချင်အောင် စိတ်ပျက်လက်ပျက်ဖြစ်စရာ တွေပဲ မဟုတ်လား။ သူ ခဏခဏသုံးတဲ့ စကားအတိုင်း၊ “ဒါဟာ တကယ့်ကို ပြောင်မြောက်တဲ့ အစွမ်းအစပါပဲ” (It was a truly "remarkable" effort)လို့ ပြောဖို့ပဲ ရှိတယ်။ သူရေးတဲ့စာမှာ ဒီအရည်အသွေး ဘာကြောင့် ဝင်လာသလဲမေးရင် ပဲမ်ဗာတန်ဟာ ဘယ်သူ့ကိုတွေ့တွေ့၊ အဲဒီလူကို စိတ်ပါဝင်စားပြီး အလေးအနက်အကဲခတ်တယ်။ ပြီးတော့ သေးနုတ်တဲ့ ကိစ္စပဲဖြစ်ဖြစ် သူက မှတ်တမ်းတင်တဲ့အခါ အဲဒီကိစ္စရဲ့အရေးပါပုံကို စေ့စေ့စပ်စပ် ဖော်ထုတ်နိုင်စွမ်းရှိတယ်။ ပေါ်တူဂီ စကားပြန်ကလေးနဲ့ မြန်မာအရာရှိငယ်တို့ စက္ကူစုတ်လောက်မှ အဖိုးမတန်တဲ့ အငြင်းအခုံ၊ ရေမကူးတတ်တဲ့နာဂကို ဆင်တစ်စီးငှားလိုက်ရပုံ၊ ချင်းတွင်းက နယ်စားတစ်ဦးရဲ့ ညီမြင်းသည်က သူ့အစ်ကိုအတွက် ပဲမ်ဗာတန်ပေးတဲ့ ဗရန်ဒီ (Brandy) ကို ခိုးသောက်ပြီးမူးပုံ၊ ဆယ်နှစ်ရွယ် ကချေသည်မကလေးရဲ့ဖြစ်ပုံ၊ မြန်မာအရာရှိငယ်ရဲ့ ခယ်မနဲ့နှစ်သက်စရာ အတွေ့အကြုံ၊ စပိန်အမျိုးသားလန်စီယဂို (Lanciago)နဲ့ အချင်းများရပုံ၊ ကောင်းမှုတော်ဘုရားကြီးရင်ပြင်မှာ ပျော်ပွဲစားရင်း မြန်မာအမတ်ကြီးက သူ့ကို လူပျိုကြီးဆိုပြီး ကျီစယ်ပုံ၊ မိဖုရားငယ်တစ်ပါး လှေစုတ်ကလေးနဲ့ လှေပွဲတော်မှာ ယောင်ချာချာဖြစ်နေစဉ် ဗာနေ (Burney)နဲ့ ပဲမ်ဗာတန်ကို နှုတ်ဆက်သွားပုံ၊ (မြိတ်သူ) အရေးပိုင်အိမ် ညစာစားပွဲမှာ မြန်မာအမတ်ကြီးတွေ နီညိုရင့်ချယ်ရီဗရန်ဒီ (Brandy)နဲ့ တွေ့ကြုံပုံ၊ ရွာဒွတ်ရှမ်းသူကြီးက အကြင်နာဖက်ပြီး အရေးစိုက်ပုံ၊ အဲဒါတွေဟာ သူတင်ပြတဲ့ ဝတ္ထုဇာတ်အိမ်မှာ လူစရိုက်၊ လူ့ခလေးကို စိတ်ပါဝင်စားလောက်တဲ့ ဖော်ပြချက်တွေပါပဲ။ သူ့စာဖတ်ပြီး သူနဲ့အတူတူ ခရီးသွားနေရတယ်၊ သူ ခံစားရသလို ကိုယ်လည်း ခံစားရတယ်လို့ ထင်ရလောက်အောင် သူ့စာက ဆွဲဆောင်နိုင်ပါတယ်။ သူ့မှတ်တမ်းက သူ့တစ်သက် မမေ့နိုင်လောက်အောင် ကြုံခဲ့ရတာတွေကို ရေးမှတ်ထားတာပါကလားလို့ ဖတ်တဲ့သူက တွေးထင်မိတယ်။ မြန်မာရဲ့ ၁၈၃၀ ပြည့်နှစ်က သူ့မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ ရုပ်ပုံလွှာဟာ တကယ့်ကို တုဘက်